

Komáromi János

Pataki diákok

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2010
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-416-5 (online)
MEK-08272

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET,

*amelyben száz farkasról van szó, ádáz mendurok nyüzsögnek mindenfelé,
Gutmán úr szintén fölvonul s végül a jogásznök úr megbánt egy szép kisasszonyt.
Hersliről is szó lesz e fejezetben.*

MÁSODIK FEJEZET,

*amelyben szó van a régi diákok bujdosásairól, ugyane fejezetből derül ki,
hogyan nehéz sor mendurnak lenni s megtudjuk, mi a brugó? Korpa hazavágyó dalt énekel...*

HARMADIK FEJEZET,

*melyben említés tétetik a pataki leányokról és a Vitkóczy-udvar melankólikus hangulatáról.
Újból szó lesz a nehéz mendur-sorsáról, a kórus-introistusról, meg az iskolakerti ősről.
Gutmán úr e fejezetben élvez a pénzéért.*

NEGYEDIK FEJEZET

*arról, hogy ment szüreti vakációra Barla Jóska s minő szomorúsággal tért meg hazulról.
E fejezetben szó van azonfelül Nadrágszjéről, természethervadásról,
Barla Jóska csúfságáról s a rohamjegyről.*

ÖTÖDIK FEJEZET,

*amelyben érintve van Cziczu pillanatnyi nagy félelme, szó lesz a szép kisasszony
és Barla Jóska találkozásáról, úgyszintén az elekció és legáció mibenlétéről.
A szublégátus csókot kap.*

HATODIK FEJEZET,

*amelyben szó lesz Gutmán úr reménytelen helyzetéről, Korpa János és
Tengely Orbán ingyen-utazásáról, az ifjúság hazafias föllépéséről
s Barla Jóska nagy szomorúságáról.*

HETEDIK FEJEZET,

*melyben a költő megénekli Korpa János tanyáját, a csiszlikekkel vívott harcokat,
Március Idusát s tavasznak és szerelemnek nyílását.*

NYOLCADIK FEJEZET

*a nagy szorgalom-napokról, az Erdélyi-Önképzőkör üléséről, a maturandusok
nehéz búcsúzásáról s az esztendő végéről. Hersli ismét szóbakerül.*

UTOLSÓ FEJEZET,

amelyben új esztendő kezdődik. A költő „vale”-t int az olvasónak.

JEGYZET

ELSŐ FEJEZET,

*amelyben száz farkasról van szó, ádáz mendurok nyüzsögnek mindenfelé,
Gutmán úr szintén fölvonul s végül a jogásznök úr megbánt egy szép kisasszonyt.
Hersliről is szó lesz e fejezetben.*

Az iskolakerti kapun át, a Kutyaszorító felől, meg Cziczu boltja irányából a kollégium főbejárata alá kezdtek szaladni a mendurok, mint kotló alá a csirkék, mialatt harsány torokkal kiáltották:

- Korpa bácsi mesét mond! Korpa bácsi mesét mond!

Egy-két lencsés, aki a Fellegvár felé vivő útköznek haladt, meghallván az öröndetes vészkiáltást, szintén megfordult s futva igyekezett a kollégiumnak:

- Korpa bácsi mesét mond!

...Korpa bácsi harmadízben negyedéves teológus, aki előzően tizenegy félévig hallgatta a jogi tanszéki előadásokat is, akkor már csakugyan ott állt a kollégium főkapujában. S mialatt a mendurok körülözönlöttek, mint köszirtet az ár, először nagy flegmával megtömte öblös pipáját, megnyomkodta a tetejét, rágyujtott, szippantott vagy hármat és akkor elnézett nyugodtan az apró diákok fölé:

- Mi a kívánságtok, édes fiaim?

A mendikánsok egyszerre sivítottak föl, mint a harmónium, ha valaki két kézzel tenyerel a billentyűire. Ki rekedten, ki vékonyka-cérnában:

- Mondjon mesét, Korpa bácsi!

Korpa körülnézett, hogy teljes számú-e a hallgatóság? Akkor már néhány nagyobb diák is ott szorongott a mendikánsok mögött, több trilla és göde is megállt a széles gyalogjárón s nem hiányzott a hórihorgas Pecsénye Pál sem. Topa Péter, aki pótalapvizsgára készülén, az iskolakert felé tartott, hogy még egyszer és utoljára belekukkantson az anyagba, szintén a mendurok hátában foglalt helyet. Jelen volt azonfelül Séra is, aki egyszer fogadásból át akart bújni a kollégium betonhidacskája alatt, de a feje úgy odadagadt, hogy hárman ráncigálták vissza a lábainál fogva. A fogadás két szafaládéra szólt. Sérának különben egyéb baja nem támadt, minthogy félóraig köpködött és krárogott azután.

Amikor már vagy hatvanan nyugtalankodtak a kollégium előtt, Korpa János megint szippantott néhányat. S kiemelvén szájából a félöles pipaszárat, így kezdte gyomorhangon, mint amikor basszusra nyomják le a pedált:

- Miről meséljek, fiacskáim?

- A száz farkasról, Korpa bácsi! - énekeltek azok kórusban.

Korpa nem kezdte mindjárt. Először végighordta tekintetét a Rákóczi-utcán, egészen az Aranyzarvasig, később felpislogott a napba, amely akkor már jókora utat tett meg a Bodrogköz felől... Mindig többen és többen jöttek s a mendurhad nagy félkaréjban várakozott Korpa előtt. Korpa János így kezdte:

- Nem bánom, gyerekek. De egy kis türelmet: előbb elrendezem a gondolataimat...

A mendikánsok, meg a felsőgimnazisták, úgyszintén az akadémikusok síri csöndben helyezkedtek el, mialatt Korpa tűnődözve pipáskolt a félkör közepén.

Ott állt Korpa János csontos testi kompozíciójával, mint a zrinyibe öltözött tradíció. Mert zrinyiben volt, amelyen több pecsétet és szivarvéglyukat lehetett volna összeszámlálni, mint ahány esztendő számlált ő a kollégiumban. Vörös és harsány orra volt Korpának, ragyával kevert a képe, a bajusza ellenben savó. Sőt a bal-félbajsa lejjebb csüngött, mint a túlfelőli, mivelhogy a jobbfelőlvaló félszárat gyakran csipkedte Korpa nyomasztó földi gondjai következtében. Brontesz-alak külsőre s belülről viszont pogány hajlamokkal telített. Teológus létére tavaly tűzáldozatot mutatott be Hadúrnak a hotykai völgyben, amit annakidején rossz néven is vett tőle az Evangélium szerint reformált Anyaszentegyház. Egyízben azt is följegyezték neki, hogy valami kollokviuma után így fakadt ki:

- Többet tudok én már a filozófiai propedeütikából, mint maga Székely Gyuri!

Amire nagytiszteletű Székely György professzor úr, a kollokváltató tanár, szelíd nehezteléssel csóválta meg a fejét:

- Rettenetes ember ez a Korpa...

...Korpa János e napon tehát, szeptember másodikának délelőttjén, ott állt a kollégium kapujában s nagy lelki nyugalom közepén, már vagy negyedórát várakoztatta a mendurokat. Végre is Pecsénye odaszólt neki:

- Kezdhetsz már, János.

Korpa kiemelte szájából a pipaszárat s úgy tett, mintha semmire sem emlékeznék már:

- Hát aztán miről is meséljek nektek, fiacskáim?

- A száz farkasról, Korpa bácsi! - kiabáltak azok lelkesedve. - A száz farkasról!

- Nem bánom, gyerekek, - nézett el a lencsés had fölött Korpa. - De idehallgassatok aztán, hogy tanuljatok a Korpa bácsi förtelmes esetéből s levonhassátok belőle a megfelelő konzekvenciákat. Megértettétek?

- I-ge-nis Kor-pa bá-csi! - húzták éneklő hangon a mendikánsok.

Korpa János pöffentett rá vagy kettőt s így kezdte végül, mialatt az apró diákok reáfüggesztett szemeikkel bámultak, mintha valami mennyei szentséget lestek volna:

- Hát úgy történt az, gyerekek, hogy két esztendővel ezelőtt, - negyedéves teológus voltam már akkor is - karácsonyi legációba indultam. „Szin, Szögliget, Perkupa, Varbóc” lett volna az ünnepem. Véletlenül elvitettem az állomást, rossz helyen szálltam le a vonatról s kénytelen voltam gyalogszerrel vágni Perkupának. Megyek Perkupa felé egyesegyedül, azalatt rámosteledik, hóviharba keveredek s elvétem az irányt. Tovább megyek azért a pogány időben, de csak beletévedek valami rengeteg erdőbe...

Itt kettőt-hármát szippantott Korpa János, a mendikánsok viszont, noha legalább hússzor hallottak már a perkupai erdő legközepének rémséges dúvadjairól, annyi odaadással figyeltek most is, hogy majd a szívük szakadt belé a teméntelen gyönyörűségbe. Korpa folytatta, miközben pipáskolt:

- Hát csak megyek-megyek, gyermekeim, abban a fene erdőben botorkálva, mivelhogy muszáj volt igyekezni. Másnap délelőtt ugyanis Perkupán kellett kezdeni a prédikálást. Még csak szublegátusom sem volt, akivel legalább egy szót válthattam volna nagy egyedülvalóságomban. Mondom, botorkálok össze-vissza, a hidegben félig már lefagyott a bajuszom, hogy ne is említsem az orromat, a szél meg már csak úgy vagdosott egyik fától a másikig. No Korpa, gondoltam magamban, te se papolsz többet az egybegyűlt keresztyén hívek előtt, mert úgy bekap itt valami ordasállat, hogy a bokád sem marad meg a csizmában. Elszomorodtam

szívemben, mert az Alma Mater jutott eszembe, azonfelül meg izzadtam is, mint egy kutya! Akkor legugolok egy bokor tövibe, gyufát gyujtok, hogy megnézzem az órát. Pontosan éjfél volt s én pontosan a perkupai erdő legközepiben. Felállok aztán, hogy: no Teremtő egy felséges Isten, mi lesz most itt énvelem! De alighogy felsóhajtok, zörögni kezd a szomszéd bokor is... Odanézek s elhült a vér minden tagjaimban. Tudjátok-e, gyerekek, mi zörgött a bokor mögött?

A mendikánsok tudták már, mi volt a rémületes nesz oka, dehát olyan szívszaggató szép volt az, hogy egyszerre kiáltották valamennyien:

- Mi zörgött ott, Korpa bácsi?

Korpa János még egy utolsót nyelt a száron, leszívta tüdőre a füstöt s hosszúra bocsátván ki magából, annyit mondott:

- Száz farkas, gyermekeim...

Fülcsendítő csönd állt be. A mendurok bamba kis szájjal néztek föl Korpára, aki rendülés nélkül állt a félkaraj közepén.

Akkor már legalább százan tolonghattak körülötte.

A rémült csöndben Korpa közömbösen szippantott néhányat, a mendikánsok izgatottan topogtak, hogy megette-e hát a száz farkas Korpa bácsit, vagy sem? Utoljára is Pecsénye Pál törte meg az aggasztó csöndet, miközben segítségére sietett neki Topa Péter is, akinek szokása volt összehúzott vállal járni s e miatt a háta úgy görbült fel, mint a kandúr gerince:

- Biztos, hogy száz farkas volt ott, János?

- Ha mondom! - szólt a pipaszára mögül Korpa János.

Pecsénye izegni kezdett, mint akinek még van egy-két észrevétele. Majd így kezdte:

- Semmi okom rá, hogy kételkedjem a szavadban. De nézd csak, János: egy erdő legközepéről van szó, éjfél volt, sötét volt... Nem lehetséges-e ennél fogva, hogy elszámítottad volna magadat? Magam részéről fölteszem, hogy a farkasok száma épúgy lehetett száz, mint kilencvenhét, esetleg kilencvenhárom... Mit szólsz hozzá, János?

Korpa nem felelt mindjárt. Először pöffentett a pipaszáron és akkor így adta meg a választ:

- Megengedem. Mondjuk hát, hogy kilencvenhárom farkas volt. Úgy-e, fiaim, - nézett el viharzó mosollyal a mendurok fölé - nagy bajban volt Korpa bácsi?

Azok egyszerre húzták:

- Ige-nis, Kor-pa báá-csiiii!

Ám ezzel még nem állott helyre a nyugalom és a lelkek békéje. Mert az izgága Pecsénye megint mozogni kezdett ott hátul, mialatt Topa Péteren kívül most már Séra is csatlakozott hozzá. Időközben odaért az iskolakert felől Kukoró harmadéves teológus is, akit Bunkónak hívtak a rendesebbik nevén. Most már négyesben kezdték szorongatni Korpát:

- Hát hiszen rendben van, de mindenki tévedhet, János. Mert ha kilencvenhárom farkas zörög abban a bokorban, bizonyos, hogy kampec lett volna tenéked. S nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy kilencvenhárom farkasnak a perkupai erdő egyetlen bokra mögötti egyidőben való mozgolódása csaknem a fantasztikummal határos. Annyi dúvad Sároستól számítva Hernádnémetiig sincsen. Nem lehetséges-e, János, hogy káprázott a szemed és hogy csak nyolcvan farkas rohant rád a perkupai erdőben?

- Lehetséges - hagyta rá szemrezenés nélkül Korpa.

A tetemes engedményre érezhető mozgolódás keletkezett az apró diákok soraiban. A szám azonban még így is aggasztó maradt Korpára, aki úgy állt ezalatt a hallgatóság félkaraja előtt, mint egy halálra készülő viador.

És mialatt tartott a mozgolódás, a mendikánsok között ott nyujtogatta a nyakát Barla Jóska is, csak tegnap beiratkozott kis konya-diák. Abban az egyetlen új ruhájában állt ott, amelyet utolsó szükségükben vettek neki a szülei, miközben Újhelyen át hozták a kollégiumba. Patakra már csak az édesanyja kísérte be s miután lakást váltott neki, megvásárolta a könyveit s lefizette érte a félévre való harminc forintot a tápintézetbe, csak annyi pénzecskeje maradt, hogy Újhelyig megválthatta a harmadosztályú jegyet s onnét, bármennyire takargatta is nagy szegénységét, bizonyára gyalogszerrel igyekezett hazáig az országúton. Maradt azonfelül még húsz krajcár, ezt azonban Barla Jóskára erőszakolta rá az édesanyja, hogy legalább levelezőlapot vehessen rajta, ha valami baj érné az idegen világban.

Ott álldogált Barla Jóska mendúrtársai között s figyelmesen nézett föl Korpa Jánosra. Buksi képén meglátszottak a gondok, komoly szemében a bú, mellyel kis testvéreitől vált meg odahaza. Ám ugyanakkor mélységes csodálat szállta meg, amint Korpa Jánost nézhette és hallgathatta. Mert ilyen bronteszembert soha addig nem látott a maga hegyek közé szorult kis hazájában s amint elképzelte maga elé, hogy Korpa bácsit száz, illetve nyolcvan farkas tépdesi csattogva a legátusi kájzerjánál fogva s Korpa bácsi mindazonáltal itt áll, mesél, sőt vígan pipázik, hát egy bámulatos új világ nyílt meg előtte. S ettőlfogva annyi tisztelettel tekintett föl Korpa Jánosra, s valamennyi akadémista-diákra, hogy csak szívszorongva mert megállni nagy tekintélyük előtt.

Ám azalatt Pecsénye és alattomos társai újabb rohamot eszeltek ki Korpa ellen a mendikánsok nagy nyughatatlanságára. Kapacitálni kezdték Korpát, a józan belátására próbáltak hatni. Itt-ott csíptek is rajta valamit. Amikor ez sem használt, Topa Péter appellált a Korpa tiszteletre méltó korára, Bunkó odavágta neki, hogy nyolcvan farkas nem is fér el egy bokor mögé, Süveges Elek viszont, a jó névre szert tett tárogató, aki mindig cilinderben járt, Buza természetrajz-tanár úr előadásaira hivatkozott, hogy akkora farkában még seholsem tűntek föl eleddig e förtelmes állatok... Korpa már-már megingott s úgy a szeme sarkából nézett el Süvegesre:

- Hát mennyi e szerint a legnagyobb farka létszáma!

- Negyven farkas! - kiáltotta hátulról Süveges.

Korpa retirált:

- Hát akkor negyven volt, a teremtésit!

Újabb nyugtalanság támadt a mendurok soraiban. Barla Jóska nyelt egyet, de bámész szemeit egy pillanatra le nem vette volna a széles Korpáról.

...És míg a kollégium előtt ilyen ádáz attack dúlt Korpa ellen, szemközt, az iskolakert kapujánál, jogászok kezdtek csoportosulni a Pletykadomb körül. Ott állt - fél-lépéssel a többi előtt s némi hanyag könnyedséggel dülve az ezüsfogantyús pálcájára - Fehér Pista, a jogásznök s elől letúrt kalapja alól kihívó arccal tekintett végig néhányszor az utcán, mialatt omló pepitanadrágja alul fel volt gyűrve, legalább féltényér szélesen. A jogásznök mögött, kissé jobbra, Czompó Simon fixirozta a járókelőket. Czompó Simonnak oldalt felcsapott, divatos búrkalapja alól valóságos hajzuhatag omlott elő. Ő ugyanis szerkesztője volt az Ifjúsági Közlönynek s azon a címen, hogy három esztendő óta versenytárs nélkül vitte a március tizenötödiki ódapályázat díját (háromszor öt forintot), költőnek tekintette magát, tehát monoklit viselt. S ámbár olyan csontszerkezete volt, mint egy bivalynak, roncsolt tüdőre emlékeztető tartással s

kissé előrebukva lépkedett, mert hallotta, hogy Reviczky Gyula is valami hasonló betegségben pusztult el. Czompó szerkesztő mellett Orémusz harmadéves joghallgató tétlenkedett feszítve és fehér kamásniban. Ő ugyanis az esztendő ama három hetére, mely alatt vándorszínészek játszottak a vásártéri állásban, színügyi referense volt az Ifjúsági Közlönynek s ez oknál fogva az év egyéb részeiben is színházi látcsővel sétálgatott az utcán. A látcsőnek mindenesetre volt annyi előnye, hogyha a Rákóczi-utca túlsó végén feltűnt valami kislány s az iskolakert előtt ácsorgó jogászhad találgatni kezdte, ki lehet az illető fruska, Orémusz a tanácstalanságban egyszerűen szeméhez illesztette a látcsövet, valamit srófolt rajta s aztán hidegvérrel megmondta a leány nevét... Még többen sorakoztak az elnök, a szerkesztő, meg a színügyi referens mögé, mialatt hátul, egészen a kert köfalánál, néhány göde szerénykedett. Ők elsőévesek voltak mindössze, nekik tehát még nem járt az - első vonal.

Ott álltak úgy nyolcan-tizen kissé elvetett, fölényes tartásban, a világért sem véve tudomást a kollégium előtt lezúgó eseményről. Odaát ugyanis túlnyomórészt teológusok szorongatták Korpa Jánost, már pedig szükséges tudni, hogy a jogászok (legalább ami az eleganciát s általában a külkecset illeti) egy fokkal különbeknek tartották magukat a hittanhallgatóknál.

Verőfényes, nyíltgű délelőtt volt s az iskolakert feloromló juharfái mozdulatlanul figyeltek az áhítatos csöndben. A csöndet csak a kollégium előtt morajló tömeg szakította meg itt-ott, melynek közepéből Korpa János alakja magaslott ki, mint egy vörös szikla. E pillanatban szinte fölvisített Korpa minden oldalról való iszonyú szorongattatásában:

- Az Isten ne adjon álmot a szememre, ha nem volt ott legalább hús!

Erre többen tapsolni és nevetni kezdtek odaát, Korpa pedig nagy felindultságában lekapta kalapját, bütykös ujjjaival pedig végigszántott néhányszor a hajában, amely magasra borzolódt, mint egy megcibált boglya. Fújt egyet, aztán viharosan nevetett a nap felé, mialatt jobbra-balra csapdosott a pipaszárával:

- Bizonyisten, volt legalább hús!

Újra nevettek... Czompó Simon a társaihoz fordult:

- Hogy nem ég ki a szeme ennek a vén Korpának... Ilyen átlátszó manőverrel hazudni!

- Tagadhatatlan, hogy minden ártatlan tendenciája mellett is bizonyos mételyező hatást gyakorol az ifjúság lelkiületére - tette hozzá szenvtelenül Orémusz.

A jogásznök nem szólt semmit.

És mialatt süttött-süttött az őszeleji napocska s Korpa János farkasait immár húszra sikerült legyűrni a százról, a Trócsányi-könyvkereskedés felől apró diákok kezdtek kiözönlenni a kollégium felé. Faluról most először bekerült kis fiúk új csizmában, tanítók, papok gyerekei fehérszegélyű, rézgombos matrózuhrácskákban, akiket feketefejkendő mamák, vaskalapos nagytiszteletű urak vezettek a kollégiumba, ahol majd az igazgató úr beírja a nevüket egy nagy fekete könyvbe és miután ellátja őket a megfelelő bölcs oktatásokkal, a kollégium diákjaivá lesznek ők is. A bámész apróságok hónuk alatt sok-sok új könyvvel botorkáltak a kollégium felé, amelynek elején és két oldalán s magasan, igen magasan, volt talán száz ablaka is. A hajnali vonattal érkezett nebulók voltak ezek, akiket lépten-nyomon elborzasztott és ámulatra készítetett az a csodálatos sok dolog, amit csak ezen az egy délelőttön is láttak itten... A főkapu előtt, a Korpa népgyűléssé dagadt hallgatósága szélén sikerült átfurakodniuk valahogy a kollégium hűvös folyosóira.

Aztán némi csönd állt be az utcán.

A főkapu előtt azonban annál keserűbb indulattal tört ki az utolsó roham Korpa János ellen, akinek pipája is kialudt ezenközben, mivel minden energiáját a két karjába összpontosította, amelyekkel össze-vissza hadonászott:

- Nem engedek a húsból! Igenis, nem tizenöt volt! Nem hagyom tönkretenni minden hitelemet!

Pecsenye hangja harsant föl:

- Valld be, János, hogy nagy fantaszta vagy!

- Soha! - mennydörgött Korpa. - Hús farkas volt, a mindenségit!

- Csak tíz farkas volt! - kiáltották vissza hátulról, miközben a szegény mendurok tanácstalanul kapkodtak megzavart fejükkel. És a Korpa bácsi iránt érzett csodálathoz ezúttal már a részvét is hozzájárult, hogy ennyi hálátlanságot kell tapasztalnia ennek a nagy embernek.

Korpa Jánost e pillanatban komoly indulatok környékezték már...

...Azalatt pedig, a Héce felől jövet, csak fölbukkant a Szemere-utca végében Gutmán úr, a mozgó zálogházas, egyben tiszteletbeli jogprofesszor. Gutmán úrnak ugyanis, aki épúgy vett át kamat fejében paplant, mint amily szelíd megértéssel húzta le a diákról a nadrágot, - Gutmán úrnak szíve volt s ez oknál fogva nem húzódott kisegítő kölcsönöktől sem. A kölcsön határidőre s becsületszóra járt. Mivel azonban eddigi életében soha még határidőre pénzt nem kapott, az akadémiai folyosókon annyit ögyelgett az üzletfelei után, hogy azalatt - unalmában - fülelgetni kezdett az ajtón át a tantermekben folyó előadásokra s évek folyamán annyi tudást szedett magába, hogy a római jogból például, avagy a magyar alkotmány- és jogtörténetből kész tudor volt, nem is említvén osztrák magánjogi készségét. Az iskolakertben, ha ráérő ideje akadt, olykor jogi szemináriumot rendezett az alapvizsgára készülő jogászoknak. Azonfelül nyúlőrben is foglalkozott s körzete egészen a Tiszáig terjedt ki...

Gutmán úr jött tehát. Az utca közepén megállt, a pipaszárat kivette egy pillanatra, ám tapasztalván, hogy csak Korpa úr tréfálkozik megint, a jogászok felé indult. Csalánzsákot szorongatott a hóna alatt s amint odaért a jogászok csoportja elé, bökött valamit a kalapján, megállapodott s szende sunyisággal pislogott rá az egyik gödére:

- Bukó úr jogász lett?

- Amint látja, Gutmán úr...

Gutmán nem felelt azonnal. Először a jogásznökhöz intézte a szót, miközben pipaszárával hátrabökött a vállá felett:

- Figurás ember ez a Korpa úr... Aztán a száz farkasból egy se lesz a végén.

Majd így folytatta Bukó úr felé:

- Mi a jog?

A jogászok nevettek, de Gutmán urat ez nem hozta zavarba:

- Ez az első kérdés a római jogban. Hány részből áll a római jog, Bukó úr?

S mivel a fiatalemberek tovább nevettek, Gutmán úr az ujján kezdte kiszámolni:

- Alanyi jog... no!... Tárgyi jog... no tovább!

Aztán odafordult Fehér Pistához s végigmérte hosszában:

- Nincs valami portéka, elnök úr?

- Majd aztán, Gutmán úr - incselkedett vele a fiatalember.

Gutmán úr mosolygott az apró szőrvértezete alatt. Kegyetlenül mosolygott:

- Majd, majd... Tudja azt Gutmán úr... Az introitusok után, amikor elmegy a csekély lóvé - s ujjával jelezte a pénzt. - Akkor lesz majd egy kis bót... Szeptember eleje gyenge üzlet, nincs körforgalom...

- Meddig terjed még a körzet? - érdeklődött Fehér Pista.

- Még mindig Karádig - hunyorgatott Gutmán úr. - De egyelőre nem számít a forgalom nyúlban, mert csak augusztus tizenötödikén indult meg az idény. Majd... Hát semmi portéka, elnök úr?

- Semmi, Gutmán úr - nevettek a jogászok.

- Majd, majd - bólongott pislogva Gutmán úr. - Az introitusok után. Akkor kezdődik a szezon. Alászolgája, elnök úr...

S továbbment. De minden keresztútnál megállt keveset a sarkon s körülpillantott. Terepszemlét tartott. Negyedóra múlva már az Aranyszarvasnál álldogált egymagában, mint egy leselkedő őrszem. Hosszan, igen hosszan figyelt a hercegi kastély irányába.

Ugyanakkor dörgő nevetés tört fel a kollégium felől. A mendikánsok itt-ott megbomlottak, zajongani kezdtek. Pecsénye Pál, Topa Péter, a vékonynyakú Séra, a dugasz Bunkó, úgyszintén a filozófus Gyana, azonfelül több trilla és göde tapsolt és úgy kiabált Korpa felé:

- Csak egy farkas volt, János! Légy férfi és valld be, János! Ne legyen soha jókedved, ha több farkas volt ott egy farkasnál!

Korpa János úgy állt a helyén, mint a viharoktól megcibált tölgyfa. A haja fölfelé és lefelé kúszálódott egyidőben. Még mindig nem hagyta magát kétvállra teperni:

- Jól van, legyen tietek a nagyobb tojás! De abban csak nem fogtok kételkedni, hogy egy farkas mégis volt ott! Mert ha nem, mi a fityfirtyi zörgött volna akkor abban a bokorban?

- A szél, János! A szél! - kiabálták minden oldalról.

És a legeslegutolsó roham indult meg ekkor Korpa ellen, hogy azt az egyetlen egy dúvadat is elkergessék mögüle, amely ama kísérteti karácsonyészakáján hátulról ragadt bele a Korpa kájerjébe, hogy megegye őt. Ilyenformán: hám... hám...

Érezte Korpa János, hogy ezúttal már a becsületről van szó, tehát féllábát kitette maga elé, bütykös ujjával beletúrt tűzvörös hajába s egy nagyot fújt:

- Nahát... Mit akartok tőlem?

- Az igazságot, János! - zúgtak föl az akadémisták. - Bökd ki már, hogy egy farkas sem volt a perkupai erdőben!

- Soha! - horkant fel Korpa János.

Erre a hörgő tiltakozásra a jogászok is felfigyeltek szemközt. Czompó szerkesztő kissé unottan fordult Fehér Pistához:

- Ennek a Korpának fogalma sincs az úri mivolt legprimitívebb elemeiről. Mindig hazugságokon töri a fejét...

Fehér Pista sok megértéssel mosolygott el a kollégium előtt hadonászó Korpa felé. Aztán ennyit mondott Czompónak:

- Ez igaz, édes szerkesztőm. De csupán azért lódít, hogy másokat mulattasson, tehát alapjáibanvéve költő. Ezt pedig elsősorban éppen egy lapszerkesztőnek illenék méltányolnia...

- Na persze! - legyintett Czompó.

Odaát fergeteges erővel tombolt az ostrom, hogy végképp leszedjék a lábáról Korpa Jánost. Egyébként mély csönd feküdt a városkára. Dél körül lehetett.

Olyan idő volt ez a nap, mikor a diákok reggel, ebéd után és alkonyattájt csapatostul érkeztek a vonatokon hat vármegye földjéről. Akik előbb megjöttek már, e pillanatban Korpa körül csatáztak, a reggel érkezettek kvártélyt kerestek, iratkoztak, szerződtek, de a túlnyomó többség útban volt még a kéthónapi nagyvakációról. A mendurokat szüleik szállásoltatták, a háziasszonyok sütöttek-főztek s alig akadt ház, hol a nagytiszteletű és tanító urak, vagy gazdászülék ne találtak volna egy-két ismerősre, aminek folytatása némi csöndes kvaterka lett természetesen.

Ezért nyúlt el olyan álmosító csend a Rákóczi-utcán.

Csak a jogászok álltak törhetetlenül az iskolakerti kapuban. Élesen, de már szelíd fénnnyel melengeti az őszeleji napocska. Ők pedig álltak ott heten-nyolcan, kissé megbiccentett kalappal, kissé az ezüsfogantyús sétatálcákra megdülve. Nem éppen nyeglén, de bizonyos hanyag tartásban, ami jól állt nekik. S ezt ők is tudták.

Egyszer aztán - a hátsó sorban - megszólalt az egyik göde:

- Valami nőszemély közeledik...

Abban a pillanatban megfordultak valamennyien. S csakugyan, az iskolakert nyílegyenes főútján, az állomás felől egy leány jött errefelé. Túl volt még a tornatéren. Habos napernyő alatt jött, fehér cipőben s fehér szoknyácskában. A szoknyácska szélfordrai egyszer felvillantak, egyszer a homályba suhantak el, amint apró léptekkel közeledett az árnyékos úton, amelyre itt-ott átszöktek már a napsugarak. Mert a fák hullatták a levelüket. Jött-jött a fehér leány...

A jogászok akaratlanul kettős sorfalba rendezkedtek. Mert ilyen esetben az volt a szokás, hogy a közeledő kisleánynak a kettős sorfal hosszában kellett elhaladnia, mialatt kecsesen bólintott jobbra vagy balra, a szerint, hogy melyik részen állt valami ismerőse. Ilyen esetben aztán az ismerős jogász odaköszönt:

- Csókolom a kedves kisztiandját!

S abban a pillanatban már ki is vált a sorból, a kislány mellé csatlakozott és elkísérte hazáig.

A leányokat illet már kétszáz lépésről felismerni. Ez volt a legkisebb distanc. Ezt a leányt azonban, aki most közeledett az iskolakert főútján, nem sikerült leleplezni. Fehér Pista, ki a sor legelején állt, kíváncsian mozdult meg:

- Ki lehet ez?

Orémusz, a színügyi referens, abban a másodpercben szeméhez illesztette színházi látcsövét, kicsit srófolt rajta s hosszú ideig figyelt. Aztán leemelte színházi látcsövét s szenvtelenül ennyit szólt:

- Abszolute ismeretlen...

A jogászok önkéntelenül megmozdultak s szemügyre vették a közeledő leányt, aki akkor már csaknem egyvonalba ért a Tompa szobrával. Jött-jött apró lépteivel s most, ahogy napfényre ért, olyan volt, mint egy fehér virág. Az arcát nem láthatták, mert csipkészlű, lengő kalap takarta el félig. Amikor észrevette a joghallgatókat, kissé lehajtotta a fejét...

Észrevette ezt a mozdulatot Fehér Pista s abban a percben az ördög bujhatott bele, mert így szólt:

- Azért is meg fogom szólítani!

Czompó Simon csitítani próbálta:

- Csak aztán ne csinálj valami számárságot...

- Nem kérdeztelek! - intette le az elnök.

Mert egy jogásznök tehet elhamarkodott lépést, de ha már kijelentett valamit, azt végre is hajtja minden bizonnyal...

A jogászok izgatottan lestek, mi lesz most? Idegen leányt eddig nem volt szokás megszólítani az utcán.

A leány akkor már alig volt öt lépésre a kaputól. Ernyőjét egészen magára húzta, hogy csak a csöpp állát lehetett látni s azon túl az álmatagon suhanó szoknyácskáját...

A fiatalemberek visszafojtott lélekzettel vártak... Fehér Pista ott állt a sor legelején...

Mikor a leány a kettős sorfal közé ért, a jogásznök egy meglepett mozdulattal eléjeállt. Hirtelenül megérintette a kalapja karimáját s az arcába tekintett... Aztán úgy maradt szótlantul, csaknem kővéváltan...

Mert a szokatlan mozdulatra a leány is megállt s kissé megemelte az arcát. Vérszín futotta el azt a kedves arcot, aztán - épp oly váratlanul - halovány lett. Nagyon halovány. Aztán a nélkül, hogy egy szót szólt volna, könnyekkel telt meg a nagy, lenvirágszínű szeme s a szája megvonaglott. Csak nézett, nézett Fehér Pistára, neheztelés nélkül, de a szeme azt kérdezte: „Istenem, hát mit vétettem én magának?”

Fehér Pistának leesett a karja, ahogy azt a könnyes arcot látta. Zavartan próbált védekezni:

- Bocsánat... Nem tudtam... Nem tudtam, mit csinálok...

A jogászok tanácstalanul néztek a leányra. Czompó Simon találta föl magát elsőnek:

- Engedje meg, kérem, hogy hazakísérjem...

A leány hálásan biccentett a hajzuhatagtól ormózott szerkesztőre, aki elmenőben odasúgott Fehér Pistának:

- Baj lesz ebből, barátom...

Fehér Pista úgy maradt vissza, mint a megbénult. Láttá még, hogy Czompó Simon Újhely felé, a villanegyed irányába kíséri a leányt... A Csontos-házon túl, a Bábagödör hídjá után eltűntek előle... És ahogy eltekintett volna maga körül, senkit sem látott többé. Egyedül állt az iskola-kert kapujában.

Hanem ugyanakkor olyan dördülés rázta meg a kollégium falait, mintha egy üteg uhácus sortűzet adott volna le valahol a vaskapu mögött... Vagy százötven diák harsogott, kiabált, kalapját dobálta a levegőbe, miközben megmozdultak a csoportok, kavarni kezdtek, egymásnak magyaráztak, a mendurok viszont, akik egyelőre keveset értettek az egészből, bagolyszemmel bámészkodtak föl Korpa bácsira. De a fülrepszto zajongáson át is keresztülhasított a Pecsénye Pál éles sivítása:

- Leszögezem mint tényt, hogy egy farkas sem volt a perkupai erdőben!

Korpa János egyik markában a méteres pipaszárral, másik markában karimás kalapjával hadonászott a középén, mialatt kieresztette szilaj mellhangját, hogy átvágott az utcán, elszállt az iskolakerten s a tornacsarnok teteje úgy verte vissza az utolsó szótagokat:

- Megengedem, hogy képzelődtem csupán! De becsület-szentséges-egy-Úr-Istenemre mondom, hogy valami zörgött abban a bokorban!

És akkor nevetni kezdett ő is. Harsogó orra felágaskodott, szinte trombitált rajta, aztán - félig nyerítve - fulmináns hangorkán dörrent föl belőle, rengő mellényéről lepotyogtak a még megmaradt gombok, miközben lángvörös fejét megrázta a nap felé... Így talán még soha nem nevetett Korpa János!

S a zajló kavargásban egyszerre megcsendült a tápintézet vékony kis harangja: az első csapatnak csengettek. A mendurok versenytfutva tódultak be a nagykapun, a konviktus felé. Az északi folyosó felől felbukkant Farkas István szénior úr s kimért tartásban indult az ebédre, mint a mendikánsok étkezési felügyelője is egyben. Korpa is hozzácsatlakozott. Ő tudniillik - a korával felgyült tekintély jogán - a mindenkori szénior társaságában ebédelt. Az első emeletről éppen akkor jött lefelé Szívós Mihály pénztáros-professzor úr. Melléig ért a fehér szakáll s mialatt botjával serényen kocogott, kicsit megfordult, Korpa után nézett, megcsóválta a fejét s nem szólt semmit.

Fehér Pista még mindig az iskolakerti kapuban állt, de most már egyes-egyedül. A kis bajuszát csipkedte s többször nézett el idegesen arrafelé, ahonnét Czompó szerkesztőnek kellett volna visszajönnie már régen.

De Czompó Simon nem mutatkozott.

Akkor még egyszer nagy z sivaj és elevenség vert át az utca déli csöndjén. Befutott az újhelyi személyvonat s az iskolakert főútján át sok teológus, jogász, felsődiák, mendikáns sereglett befelé. Az első osztályokba szánt konyák a szüleikkel. Kájzeros nagytiszteletű urak, birto-
kosok, tanítók, egyszerűbb emberek, kalapos és fejkendős mamák, parasztnénik jöttek egymás hegyin-hátán. Kalapskatulyák, kofferek, ládák, kiegészítők himbálóztak a tömeg fölött s amint elérték az iskolakert kapuját, négy-öt irányba kezdtek áradni, a városka különböző pontjai felé.

Tíz perc múlva vége lett ennek is. Ismét csönd feküdt a széles utcán. Álmosító csönd. Csak a nap szikrázott s néhány veréb fürdött a porban.

Fehér Pista még mindig ott állt. S Czompó Simon még mindig nem jött.

És akkor - utolsónak - egy alacsony, nyiszlett alak szuszogott ki az iskolakertből. Hordársapka volt a fején, két kiegészítő között sóhajtozott-lihegett, közben sajátmagával vitatkozott és szidott valakit. Hersli volt ő, a város egyetlen hordárja, aki mindenkit tegezett, még Windisch-Grätz herceget is. Elnyöszörgött Fehér Pista előtt, de három lépés után letette a két koffert, megállt, sóhajtott, először vakart magán egyet (hátnál!), aztán jobb mutatójával a jogásznők felé bökött:

- Hogy vagy, pikoj?

MÁSODIK FEJEZET,

*amelyben szó van a régi diákok bujdosásairól, ugyane fejezetből derül ki,
hogyan nehéz sor mendurnak lenni s megtudjuk, mi a brugó? Korpa hazavágyó dalt énekel...*

Barla Jóska konyha-diák az I. B. osztályból megállt a Bodrog partján, a meredek részen s már vagy félórát nézte a vizen csattogó kavargást. Lejjebb, az uszodában, a IV. osztály fürdött s innét felülről jól lehetett látni, micsoda ramazurit vittek végbe odalent. Csattogtak a vizen, fejest ugráltak és éles kiáltásuk messzire szállt a folyón, amely enyhezölden sietett a vár felé. Távolság néhány akadémista derékig csupaszon evezett Ardónak s mialatt a két csónak küszködve erőlködött a sodorral, ütemre hajtottak s valami szívhezszóló dalt fújtak egyszerre. Az uszodától lejjebb ugyanakkor színes társaság szállt egy vitorlás bárkába: két-három asszony és leány s néhány fiatalember. Barla Jóskának úgy tetszett a part magossárol, hogy a földrajztanár úr ült a kormánylapáthoz és noha csaknem szélcsend volt, a vitorla mégis annyi levegőt fogott fel, hogy fokozatosan megduzzadt s a bárka alig észrevehetően megmozdult és haladni kezdett ár ellen, ugyancsak Ardó felé, a Bereknek, merre az akadémisták két csónakja indult el jóval előbb. Kis-Patak szélén nyurgán álltak a jegenyék, az Ó-Bodrog gátja mögött sárgának látszott a holtvíz s a fahídon túl, a lefelé tündöklő napban, vörösen égett a Rákóczi-vár három bástyája.

Édes nyárvége volt, szerelmes délután. Barla Jóska a part meredekjén állt csaknem egyvonalban a meredélybe lehajló házakkal s mialatt latinkönyvét szorongatta a hóna alatt, vágyakozva tekintett a Berek ligetjéi felé, melyek most borultak másodszori zöldbe s melyeken túl az ő távoli hazája hegyei szunnyadoztak. Aztán az égre pillantott föl... Éles színekben játszott a mennybolt s e színek közt fel-felvillant olykor valami fehér vagy zöldes suhanás. A kis diák megérezte, hogy e villogások már földöntúli üzenetei az ősznek.

Amikor már eltelt a Bodrog sok szépségével, megmozdult, hogy az iskolakertbe megy s átnézi a holnapra kiszabott latin leckét. Ugyanakkor két nagyobb diák jött lefelé a parton, cigarettázva. Ahogy elhaladtak mellette, lejjebb, a fűzbokrok szélén, hol már lapos volt a part, az egyik diák eldobta a cigarettája végét. De a bokrok szélén ott tétlenkedett egy cigánylegény, észrevette a füstölgő véget, felkapta s szippantott belőle olyan hármát (mélyen tüdőre), hogy füttyülni kezdett a potya élvezettől. Barla Jóska meglátta az árva cigánylegényt s pillanatra fölenyhült annak fesztelen hangulatától.

Most már elindult az iskolakertnek. De a kis búsulása, amely kísérőtársa lett, mióta el kellett válni a testvérkéitől, megint a karjába kapaszkodott s Barla Jóska lehajtotta buksi fejét. A húsz krajcár, mellyel az édesanyja útnakbocsátotta ebbe a nagy világba, hibátlanul megvolt még a bugyellárisa egy külön rekeszébe dugva. Azonkívül egyéb gondok is emésztették. Tegnap délután történt vele, hogy néhány másodgimnázista elővette az Eperjessy könyvesboltja előtt s két krajcárt nyomtak a kezébe azzal, hogy menjen be a boltba, de azonnal s kérjen nekik Eperjessy bácsitól kániszmerdát. Ő be is ment gyanútlanul s a két krajcárért kérte is a kániszmerdát, ám az öreg Eperjessy bácsi, aki szürke magyar ruhában, szűk csizmában járt mindig, abban a pillanatban felbőszült, apró csizmáival odatopogott a pulthoz, felkapott egy lénia s mielőtt Barla Jóska észrevette volna magát, a lénia már paskolt a fején meg a hátán, miközben egyre azt kiabálta az öregúr:

- Itt a kániszmerda, te gazember!

Megszégyenülten, tántorogva esett ki a boltból. Odakint tátott szájjal nevettek rajta a másod-gimnázisták, a két krajcárt pedig visszavették. Egy biciklisapkás, kamaszalak hozzálépett s vállonveregette fölényesen. E fölényben azonban volt tagadhatatlan jóakarat is:

- No konya-barátom, ebből tanulhat jövőre!

Barla Jóska sejtette mindjárt, hogy bolondot járattak vele.

Ám voltak egyéb gondjai is. A latin-tanár úr kétízben magyarázta már nekik, mikor *c* a *c* és mikor *k*? Azt különösképpen megjegyezte magának, hogy az *i* két magánhangzó között *j*-nek olvasandó. Példa volt erre a *ma-i-us*...

Már az iskolaudvaron haladt át. Felnyitotta a könyvet s betűzni próbált:

„Fuit olim rex. Regi Proca erat nomen...”

Az udvar élősövény-ellipszise előtt két tanár ült a lócán s vitatkozott valamin. Barla Jóska megsüvegelte őket s az iskolakert felé sietett, megzavart fejfel.

Mert azóta egy hét mult el, hogy utoljára szólt hozzá az édesanyja: „tanulj, fiacskám, hogy pap lehessen belőled...”, azóta annyi mindent megért, hogy mendur-fejében összekavarodtak a látott és hallott dolgok. Odahaza talán egész életében nem ment volna át annyi mindenben, mint itt egy hét alatt... Korpa bácsi és a hozzá hasonló hatalmas diákok tüneményes tettei nagy csodálattal töltötték el s tisztelet és áhítat futott rajta végig, valahányszor Korpa János előtt emelhetette földig a kalapját. Egy hét óta legalább ötször került úgy, hogy köszönhessen Korpa bácsinak, amire Korpa intett neki a szemhéjával:

- Szervusz, öcsém!

Ám látott és hallott egyéb dolgokat is. Megmutatták neki például Patzok Benjámint urat, ama nevezetes harmadéves teológust, aki tavaly - télvíz idején - egy malomkövet cipelt hazáig a kovamalomkő-bányából, a követ a kályha tetejére emelte, attólfogva csak reggelenként fűtött be a kályhába valamit s mégis meleg volt egész nap, mint egy kemencében. Patzok Benjámint tiszteletesjelölt úr vékony lábszárú ember volt ugyan s azt is mondták, hogy gyomorkatarrhusa van, mert annyira spórol a hasán, mindazáltal kiszámította, hogy a malomkő reggelenként magában húzza a meleget, estig sugárszerű hatással bocsátja ki ugyanazt a hőt és így harmadáron lehet kihúzni a telet. Patzok tiszteletes-jelölt úrnak ez okon sok tekintélye volt a mendikánsok soraiban.

Akadtak persze egyéb nevezetességek is. Süveges Elekről, a jónevű tárogatósról nyíltan beszéltek például, hogy a tavalyi évversenyben megevett harminc tojásból rántottát, rá húszért tepertőt, tízért zsírt, azonfelül egy egész brugót s megivott rá másfélkancsó vizet. El is nyerte az első díjat. Kukoró a második helyre szorult le, mert ő csak tizenhat száraz zsemlyéig bírta. Neki azonban a huzamos rágástól úgy kiállt az állkapcsa, hogy orvoshoz kellett vinni, aki azután néhány injekciót eresztett az állába.

Hát persze, nagy dolgok voltak ezek! Tudomány terén pedig legendákat regéltek Zsoldos Benő professzor úrról, aki úgy beszélt görögül, mint te magyarul, felebarátom. Sőt mikor a budapesti Akadémia összes tudósai sem tudták lefordítani Thukididesz bizonyos tíz sorát, Zsoldos tanár úr vállalkozott rá. Meg is csinálta nem kis fejtöréssel s kitüntetés gyanánt tíz császári aranyat küldött neki Patakra az Akadémia. Meg is látszott a tanár úron a sok tudás. Vékony pálcájával úgy kocogott a járdán, hogy nem is látta, ha köszöntek neki. Akkor is gondolkozott.

Nem csoda, ha megzavarodott Barla Jóska. A kollégium folyosóin vén diákok jöttek-mentek méltóságos tartással, mások a főiskola előtt sereglettek össze s meséltek régi dolgokról, avagy

az iskolakert utacskáin haladtak végig, könyveikbe hajolva s beszéltek félhangon maguk elé és furcsa kézmozdulatokat csináltak a levegőbe, mintha láthatatlan alakokkal viaskodtak volna. S még a nagydiákok között is megvolt a rangfokozat az eltöltött esztendőök száma, koruk vagy lelki jelességeik arányában. Legnagyobb tekintélyre természetesen Korpa János hivatkozhatott. Aztán a kollégiumi tantermek! A tanár urak már az első órákon az Alma Mater múltjáról beszéltek s az egykori diákokról, akik, mialatt tanáraikat gályára vitte a német, őket pedig világgá verték a jezsuiták, harminchárom esztendeig bujdostak Kassa alatt és Erdélyben, de bujdosva is fenntartották a főiskolát. A nagyok esőben, fagyban, rongyaik között kucorogva is testi és szellemi táplálékkal látták el a kicsinyeket s híres szénioruk, Sallay Pál, még Erdély bércei alól is hazáig gyalogolt minden tavaszon, hogy idősebb társaival megkapálja az Alma Mater szőlőit. Harminchárom esztendeig menekültek, mindig menekültek... S ó, Istenem, mire ismét hazajutottak egyszer! Az egykori nagy diákok akkor már ősz emberekké estek össze, sokan meghaltak az emberöltőnyi szenvedésekben, de azért visszajöttek a mohos falak közé... És beszéltek a tanár urak ezeken a legelső órákon a kollégium nagy pártfogóiról, akik maguk is itt ültek valamikor a mesterek lábainál s megtérve egyszer a szülei-házhoz és előre-gedvén, élemedett állapotjukban megemlékeztek a főiskoláról s hálátelt szívvel alapítványokat tettek, támaszul és erősségül zivatarosabb napokra. Ezekből az alapítványokból: lencsén, borsón, kásán nevelt négyszáz esztendő óta a kollégium sok derék honfit, jelességére a hazának és az Evangélium szerint reformált Anyaszentegyháznak...

A kis Barla Jóska, ahogy mindezt megjárta volna magában, már az iskolakertben járt s a Tompa-szobor előtt áhítattal tekintett föl a Virág-regék költőjének bronzvonásaira, aki maga is pataki diák volt valamikor... A tornatér felől élénk zsvaj vert át a fákon: lencsések métáztak ottan.

Barla Jóska jobbra vágott át, a fák legsűrűjébe. De akkor - honnét, honnét nem! - egy rókaorrú másodgimnázista toppant eléje. Gyilkos mosoly suhant el az orra alatt, mikor maga előtt látta az ügyefogyott mendurt:

- Hogy hívják, konya-barátom?
- Barla Jóska - mondta szepegve.
- Úgy. S van-e már nyolckötetes tornakönyve?

Barla Jóska lehajtotta sokszor meggyötört fejét:

- Nincs, kérem szépen...
- Nincs? - ütődött meg az inkvizitor. - Hogy nincs? Ejnye, az ördögbe is, konya-barátom, hát akkor mi a csudából akarja bebiflázni a tornászat alapelemeit?

Barla Jóska nem bírta tovább. Bagolyszeméből kibuggyantak a könnyek s lefolytak kövérkés arcán. Szípgova mentegetőzött:

- Édesanyám nem tudta megvenni, mert szegények vagyunk, kérem szépen...

S esdekelve nézett föl ismeretlen jótevőjére, de az hajthatatlan maradt. Kezét a fölény és gúny keverékével tette rá a mendur vállára s így szólt hozzá:

- Hát akkor csak szedje fel azt a kis batyuját, konya-barátom s pakoljon vissza a fatornyos hazájába, mert itt úgy meg fog bukni tornából, mint a pinty! Hallgassa meg egy jóbarátja tanácsát...

S faképnél hagyta.

Barla Jóska rogyadozó lábbal botorkált el a fák sűrűjének. Egy hét óta nem először ajánlották már különös figyelmébe a másodgimnázisták, hogy vegye meg azt a nyolckötetes tornakönyvet. Barla Jóskának azonban mindössze húsz krajcárja volt: ennyi pénzzel nem mert a Trócsányi-boltba lépni a nyolc kötetért... Ha arra gondolt, mennyit költött rá az édesanyja s ő a félévi szünidőre mégis szekundát fog hazavinni tornából, hát azt hitte, az ég szakad rá.

A kert sűrűjében bebújt egy orgonabokor alá s ott, amikor azt hitte, senki sem látja, megeredtek a könnyei. És jó verset sírdogált el a maga teméntelen bújára, amikor észrevette, hogy a szomszéd bokor alatt egy konya-társa rücsköl keservesen.

Barla Jóska letörölte kövérek arcát s a kollégához fordult:

- Hát te mit sírsz?

- Haza akarok menni...

- Oszt hová való vagy?

- Ungba, Reviscsére - mondta a társ maszatos arccal. - Haza akarok menni, mert úgyis megbukok latinból...

S könnyekre fakadt megint. Barla Jóska szintén.

Ahogy elsírdogálták volna a második verset, Jóska a társára nézett:

- Hogy híjnak?

- Kóréh Laci... Hát téged?

- Barla Jóska - mondta könnybenúszó szemmel. - Én meg a tornából fogok megbukni, mert nincs nyolckötetes tornakönyvem.

Kóréh Laci felfigyelt:

- Ne higgyél nekik, te! A másodgimnázisták csak macerálnak minket s azért csúfolnak konyáknak, hogy féljünk tőlük, mert a tornából nincs is könyv...

- Nincs tornakönyv? - nyílt kerekre a Barla Jóska szeme. - Ki mondta neked?

- Ki? Hát a nevelő úr. Majd jövőre, ha második osztályosok leszünk, mink is macerálni fogjuk a konyákat. A nevelő úr mondta, hogy ez mindig így volt...

Barla Jóska sóhajtott egy nagyot. De azért leverte maradt:

- Nekem nincs nevelőm, mert az én apám szegény ember. Majd csak magamtól fogok tanulni.

S ott, a bokrok alatt, még azon az alkonyaton sírigtartó barátságot fogadtak egymásnak. Ettől aztán megkönnyebbedtek mind a ketten. Mire a részleteket is megvitatták volna, a konviktusba éppen az első csapatnak csengettek...

...Fehér Pista a Fellegvár másodikemeleti szobájában állt e pillanatban s összefont karokkal nézett el a városka házai fölött. Már vagy félórája állhatott így, céltalan gondolataiba merülve. Czompó Simont kutatta három nap óta, ámde a Közlöny szerkesztője úgy eltűnt, mintha szándékosan bújkált volna előle.

A nap alig volt embermagosan a Gombos-hegy fölött s legyező-sugarait amint szétcsapta még egyszer a Bodroghözre, halkuló fényben csattant fel utoljára a tájék. A református torony óramutatói pontosan félhétre álltak, mikor a konviktus felől másodszor is megcsendült a vacsorára hívó kisharang. Fehér Pista felrívult álmódosításából s arra gondolt, hogy elsétál az iskolakertbe s esetleg Czompó után is próbál érdeklődni. Még egyszer kihajolt az ablakból, de

meglepetve látta, hogy az iskolakert kőfala mentén egy monokli csillan meg az áldozó napfényben s a monokli mögött valóságos haj-Niagara következik a felcsapottszerű kalap alatt...

Czompó Simon közeledett ottan. A fordulónál a Fellegvárnak csapott át.

Fehér Pista most már nyugodtan várt az ablakban. S csakugyan, két perc múlva lihegő lépések kopogtak a csigalépcső felől. Aztán belépett Czompó szerkesztő. Fújt egyet:

- Szervusz, lelkes hívem és barátom!

- Szervusz. Hol jártál?

A szerkesztőn némi zavar látszott:

- Hogy hol? Mondhatnám így is: a város területén kívül. De mert a lódítás egyelőre csupán a Korpa János sajátsága, megvallom őszintén: kerültem a veled való találkozást.

A jogásznök nem szólt semmit: a nélkül is sejtette. Czompó Simon széket húzott maga alá, kissé felhúzta az élbevasalt nadrágját s így kezdte:

- Hogy in medias res folytassam, igazság szerint az a pillanatnyi helyzet, hogy Fodor Bandi, már mint elnöktársad a Joghallgatók Egyletében, a holnapi nap folyamán provokálni fog kardra, bandázs nélkül, végkimerülésig. Ezt azért árulhatom el ily precizitással, mert én leszek az egyik segédje. Már pedig ahol én vagyok a szekundáns, ott nem megyünk babra...

Fehér Pista kíváncsi lett:

- S miért fog provokálni?

- Azért, barátom, mert unokabátyja annak a leánynak, akit te három nappal ezelőtt oly példátlan körülmények között inzultáltál az iskolakert előtt. Engedd meg, kérlek, de eljárásod minden kétséget kizáró módon kvalifikálhatatlan volt...

- Tudom - mondta rá Fehér Pista. - Hogy hívják?

Czompó Simont teljesen kirázta előzetes fölényéből ez a nyugodt beismerés. Letette a kalapját, túrt egyet a hajában:

- Hogy kit hogyan hívnak, kérlek alássan?

- A leányt.

- Szép Mária...

Fehér Pista is leült, szemközt:

- Azt tudom, hogy szép. De mi a vezetékeve?

- Hát Szép, kérlek alássan... És Mária...

- Mária - mondta akaratlanul Fehér Pista. - Komoly név. Különben miért akar provokálni Fodor Bandi csak három nap után?

- Azért, kérlek szépen, - magyarázta valamivel higgadtabban Czompó - mert nem volt ide-haza. Csak ma délután érkezett haza Szabolcsból. A leány, mint már említettem, az unokahuga s az ő vendégük. Ugyanis néhány hétig itt marad Patakon. Bandi egyszóval provokálni fog s én - noha a párbajkódex szabályai szerint ez feltétlenül inkomptabilis - előre figyelmeztetek rá, hogy meglepetés ne érjen. Láthatod ennél fogva, hogy barátod vagyok...

Fehér Pista nagyot nyujtózott:

- Köszönöm, Simonkám, de a párbajból semmi sem lesz...

- Hogy-hogy?

- Nem akarok párbajozni? Ahelyett...

- Ahelyett?

- Ahelyett elmegyek Fodor néniékhez s megkérem a leányt...

- Hohó! - ugrott fel Czompó szerkesztő. - Nem úgy van, barátocskám s e tekintetben megnyugtatlak, hogy súlyos tévedésben vagy. Mert, kérlek szeretettel, - kiabált izgatottan - aki úriember, téged pedig annak tartalak, annak illenék tudnia, hogyha megsértek egy úrileányt, modortalanságomat nem expiálhatom olyforma könnyelműséggel, hogy odamegyek és megkérem azt a leányt. Ez, - enyhén szólva - fokozott tapintatlanságra vall...

Fehér Pista rákiáltott:

- Ül vissza már és ne hadarj itt zöldeket! Én nem azt mondtam, hogy megkérem a leány kezét, hanem hogy bocsánatot kérek tőle. És pedig mindazok jelenlétében, akik velem együtt voltak ott az iskolakert kapujában...

Czompó Simon abban a pillanatban nem volt többé ideges. Visszaült s nagy szeretettel nézett az elnök barna szemébe:

- Látod, így már más. Ez a lépésed valóban úri felfogásra vall. Még ma este közlöm Fodor Bandival, hogy ne molesztáljon hiába.

- Simon - mosolygott rá Fehér Pista. - Úgy-e, tetszik neked az a leány?

- Szavamra, eltaláltad - lélezett egy igen mélyet Czompó. - Sőt most már megvallom neked, mint dzsentleménhez illik, hogy időközben én akartam tőled elégtételt kérni. Fodor néni mindazonáltal leintett s a leány is könyörgött, hogy ne csináljak botrányt! Hogy mit szólnának hozzá az emberek... Ennélfogva olyan értelemben utasított a néni, hogy legyek türelemmel, amíg megérkezik a fia... Egyszóval, mint láthatod, most már mindent elmondtam neked. Az ördög hordana el engem, hogy mindig előre kotyogok ki mindent!... Nos, mit szólsz hozzá, csaknem kardélre álltunk ki egymás ellen? Mi lett volna mindebből?

Fehér Pista így felelt:

- Tebelőled, Simon, mindenesetre hulla lett volna. Csak ne ágaskodj, hanem figyelj ide keveset! Én tanultam vívni, te pedig azt sem tudod, milyen formája van a kardnak. De megnyugtatlak, hogy mi ketten sohase párbajozhattunk volna...

- Miért, kérlek alássan? - ütődött meg Czompó Simon.

- Azért, mert a párbaj pénzbe kerül s az orvost is fizetni kell, neked pedig egy vasad sincs e pillanatban.

Czompó magyarázkodni próbált, hogy bármilyen hervadt is pénzügyileg és pillanatnyilag, mindazonáltal anyagiakban még tudott volna előkaparni annyit..., de Fehér Pista rászólt:

- Mehetünk!

S előkereste kalapját, meg az ezüsfogantyús sétabotot.

Mikor a Tompa-szobor mögött haladtak el, éppen a harmadik csapatnak csengettek. Alkonyodott s az iskolakert koronás juharfáira lilán-lengő párák ereszkedtek. A kollégium előtt Barla Jóskát pillantotta meg a jogászelnök, amint Kóréh Laci társaságában igyekezett hazafelé. Megállította:

- Hohó, Jóska! Hát te is diák lettél?

A mendikáns haptákban állt meg a jogászvezér előtt s nagy tisztelettel nézett föl:

- Igenis, Fehér úr, kérem szépen...

- Jól van, Jóska. Csak aztán igyekezz, hogy szégyent ne hozz a falunkra. Majd megkérdem a tanár urakat, van-e már szekundád?

- Nincs, Fehér úr, kérem szépen - mondta az apró diák, mialatt nagyokat nyelt.

Fehér Pista helyeslően bólintott, barackot nyomott a mendur kobakjára s tovább ment a konviktus felé. Barla Jóska pedig hazafelé sietett Kóréh Laci barátjával egyetemben. A Templom-köz sarkán elváltak, miután még egyszer megfogadták, hogy örömben, bánatban sohasem fogják elhagyni egymást.

Barla Jóska továbbment a félhomályban s öt-hat házat elhagyva, befordult jobbra, a Vitkóczy-ház fakapuján. A három szoba közül a középsőben lakott két nagyobb diákkal: Zólyomi Barna a hatodik, az öccse, Zólyomi Miklós pedig a harmadik osztályba iratkozott be ezen az őszön.

Ahogy belépett a szűk szobába, az összefaragcsált asztalon égett már a talpas petróleumlámpa s valami öt korosabb diák tanácskozott odabent. A két széken meg az ágyakon ültek, cigarettáztak, vitatkoztak. Barla Jóska némi szorongással lépett be, mert nyolc óra is lehetett talán, édesanyja pedig igen-igen megkérte annakidején Zólyomi Barna urat, hogyha nem fogadhatja is meg nevelőnek, mert annyi pénze nincsen, de azért legyen szíves némi figyelemmel lenni Jóskára: megtanulja-e majd a leckét s esténként nem csatangol-e el későre az utcán? De különben is a legidősebb diáknak, mint kamarafőnöknek, jogában volt megfenyegetni a mendurt, ha megfélekezett volna akár a köteles tiszteletéről, akár a megfelelő szorgalomról.

Barla Jóska ijedt kis rezzenéssel lépett be s félénken köszönt, ám Zólyomi Barna úr nagy meglepetésére így szólt hozzá:

- Te Jóska, éppen arról beszélünk, hogy holnap reggel lesz az első brugóosztás s a mi brugóinkat majd te fogod hazahozni.

- Igenis, Zólyomi úr - mondta rá a mendikáns, mialatt feszesen állt meg az ágya végében.

Zólyomi úr így folytatta:

- Minden hetedik brugó a tied lesz s mivel a magadén kívül ötünk brugóját fogod elhozni, a hetedik osztásnál összesen hat brugód lesz a sajátoddal, öt brugót eladhatsz s a pénz a tied marad...

- Igenis, Zólyomi úr - felelte szolgálatkészen Barla Jóska.

Azok aztán egyébről kezdtek beszélni, Barla Jóska pedig újabb zavarral húzódott föl az ágyára, ahol két nyolcadgimnázista diák ült már. Örült, hogy most már valami kis keresete lesz s elhatározta, hogy ezt még holnap megírja az édesanyjának. De a gondolat, mimódon szállít el ő majd a kollégiumból hazáig egyszerre hat nagybögőt, újabb szorongással töltötte el. Kérdezősködni nem mert, attól félve, hogy megint fel talál sülni, mint a kániszerda óta annyi mindenféle új dologgal. De akkor belépett Tengely Orbán hittanhallgató úr, Korpa egyik kebelbarátja, ki a szemközti szobában lakott. Tengely Orbán pocakot kezdett már eresztetni s olyan hosszú meggy szára volt a pipájának, hogy magától nem is tudott rágyújtani, hanem ilyen alkalmakkor valami lencsést kiáltott be az utcáról, aki aztán a kellő szubordinációval odatartotta neki a fidibuszt.

Tengely Orbán ezúttal is pipázva lépett be, hervatag kájzerben. Öblös pipája elért a térdéig. Így kezdte:

- Hallom, hogy brugóról van szó. Ez az ádáz mendur talán kihozhatná az enyémet is...

Barla Jóska lecsúszott az ágyról s haptákba teremtette magát:

- Igenis, Tengely úr, kérem szépen...

Tengely Orbán csak úgy a szeme sarkából pislantott, hogy megértette a választ. Kicsit elpöfékelt még, aztán nagy lelki békével visszahúzódott:

Tehát most már hét brugó összesen! S Barla Jóska úgy érezte, hogy holnap reggel vagy összeroskad, vagy talán ott fogja kiadni lelkét a teméntelen brugók alatt. De azért nem kérdezősködött. Inkább kész lett volna meghalni.

A vendégdiákok nemsokára fölkerekedtek s velük tartott Zólyomi Barna úr is. Valamelyik csapszékbe kukkanthattak be, mert előzően a Kürtről meg az Aranyszarvasról beszélgettek egymásközt. Otthon csak a kisebbik Zólyomi maradt, aki leült a lámpa mellé, elővette a latin szöszedetet meg a szótárt s szavakat keresgélt benne. De munkaközben odaszólt még a mendikánsnak, aki vetkezni kezdett:

- Készen vagy a holnapi leckével, Jóska?

- Igenis, Zólyomi úr. Tudom a latint meg a földrajzból a bevezetést.

Lefeküdt s magárahúzta a paplant, fülig. Aludni szeretett volna a félhomályban, de nem tudott. A hat brugó s ráadásul sajátja, a hetedik, amelyeket holnap reggel hazáig kell majd elcipelnie, elkergette szeméről az álmod. Nagy bajában annyira nekikeseredett, hogy egyszer csak rücskölni kezdett a paplan alatt. Most már nem bánta volna, ha sohasem hozza be Patakra az édesanyja. A pénz is megmaradt volna s őt sem érné a sok bántalom. Lett volna belőle ács, mint a nagybátyja. Úgyis megélt volna s nem hagyta volna el kis testvéreit sem... És sírdogált, sírdogált magának.

A fojtott pizsmogásra azonban figyelmes lett a kisebbik Zólyomi. Egyszerre felállt, odament az ágyhoz s felrántotta a paplant:

- Hát téged mi lelt?

- Nem tudom - szepegett Barla Jóska, mialatt könnyei sebesen hulldogáltak az arcán. - Haza akarok menni... Itt senki se szeret engemet...

Zólyomi ingerült lett:

- Ostoba vagy! Látszik, hogy most kerültél be faluról. Bántott valaki?

- Nem tudom... Nem tudom... - törölgette szemét a mendikáns.

- Hát akkor miért mondtad, hogy senki se szeret?!

- Azért, kérem szépen, mert én nem bírok el hét brugót egyszerre.

- Már hogyan bírnod el, hékás! - szólt rá bosszúsan a másik. - Hát én hogy bírtam el két évvel ezelőtt?! Hát a többi mendur hogy bírja?!

De Barla Jóska tovább sírdogált. Felült az ágyában, csaknem könyörgött:

- Zólyomi úr, kérem szépen, az édesanyám meghal, ha megtudja... Ne tessék haragudni rám, Zólyomi úr, én mindig szót fogadok maguknak, de én nem bírok el hét nagybögőt... Mert, kérem szépen, minálunk odahaza, ha lakodalom van, a nagybögős alig bírja el a hátán a brugót... Csak szuszog, oszt káromkodik, hogy milyen nehéz, pedig csak egyet húz, oszt nagy ember is hozzá...

De itt abba is hagyta a kesergést Barla Jóska, mert a kisebbik Zólyomi egyszerre nevetni kezdett. Nevetett, nevetett, de úgy, hogy talán az utcára is kihallották. Aztán, amikor már kedvére kikacagta magát, odalépett Barla Jóskához, aki szétnyílt szemmel bámult föl rá s azt mondta neki széles kedvében:

- Ja, de számár vagy te, öcskös! Hiszen a brugó nem nagybögő, hanem kenyér! No, feküdj csak le, oszt aludj! Látszik rajtad, hogy falusi csiszlik vagy...

A mendikáns megnyugodva bújt vissza az ágyba s másodszor is fejére húzta a pokrócot. Szégyelte a dolgot, hogy már megint ennyire megjárta. S föltette magában, hogy ezentúl óvatosabb lesz s inkább nem árulja el magát. Egy darabig elfülett még a paplan alatt s hallotta, hogy Zólyomi tanulás közben többször felkuncog. Gondolta mindjárt, hogy reggelre az egész udvar tudni fog mindent, talán eljut a másodgimnázisták fülébe is. Egy ilyen eshetőségre megrémült, mert tudta, hogy akkor örök időkre csúfolni fogják a nagybögővel.

Gyötrődve aludt el.

Jókor reggel a nagyobbik Zólyomi verte föl. Barla Jóska felpattant, gyorsan felöltözött, előkapta a lavórt, kiszaladt az udvarra, a szivattyúskútnál megmosakodott, visszaszaladt a lavórral és akkor megindult trappolva a kollégium felé.

A kollégium udvarán akkor nyilaztak végig az első napsugarak s a gömbakácok közt verebek csiripoltak. Odébb, a küldöttségi-szállás sarkában, már vagy hatvan mendur zajongott, mások loholva sereglettek befelé a nyugati és keleti kapun, ismét mások a Kutyaszorító felől kezdtek előszívárogni. Barla Jóska is odaállt a zsvajgó hadba, amelyet egyre duzzasztottak a később beszáguldott mendikánsok. Lehetek már száznál többen, mikor a főiskola órája élesen csapta el a hat órát. A kollégium homlok-folyosója felől abban a pillanatban felbukkant tiszteletes Farkas István szénior úr, amint méltóságteli tartással közeledett a mendurok felé. A lencsés-tábor egyszerre megcsillapult. A szénior mögött otthaladt az egyik iskolaszolga is, János főpascal, hasonló tartással, mint a szénior úr.

A mendikánsok utat nyitottak, János főpascal kinyitotta a lelakatolt ajtót, a szénior pedig felállt az ajtó küszöbére, noteszt vett elő s olvasni kezdett:

„Korpa János...”

Sivító hangon kiáltott egy mendikáns:

- Jelen!

A főpascal, onnét belülről, frissen sült, piroshéjú brugót nyujtott ki az ajtón. A brugót elrakták az előlállók s egymás feje fölött, kézről-kézre adták a Korpa János mendurjáig. Aztán jöttek a többiek: „Győry György, Pecsénye Pál...”

A brugók most már szinte repültek.

Barla Jóska ott szorongott zajongó mendurtársai között s szívdobogva vigyázott a névsorra. Azt már tudta, hogy a negyedéves teológusok után a negyedéves joghallgatók következnek és így lefelé, a mindenkinél utolsóbb konyákig. Talán az ötödik percben a Tengely Orbán nevét hallotta, amire elkiáltotta magát:

- Jelen!

Megvolt az első brugó. Ropogós, frissillatú kenyér.

Attólkezdvé is lábujjhegyen fülelt. A brugók egyre szaporodtak. Amire őreá is rákerült a sor az I. B-osztályban, egynegyednyolc is elmúlt.

A brugókat egymás fölé rakva, alul átfogta a két karjával s megindult a Rákóczi-utcán. Bizonytalanul ment, mert a legfelső kenyér a homlokáig ért s így többször kellett jobbra és balra kukkantgatni, hogy bele ne ütődjön valakibe a járdán. Az utca tulsó felén s előtte és utána éppúgy szuszogtak a mendurok a brugók terhe alatt.

Barla Jóskát, ahogy befordult a kapun, az udvaron ott várta már a Vitkóczy-háznak mind a hat nagydiákja. Jóska a brugók mögül nem láthatta őket, csak akkor veresedett fülig, mikor azok kötekedve kiáltottak föl:

- Birod a nagybögőket, mendur?

A mendur a tornácon álló mángorlóig tipegett el a brugókkal s ott nagyóvatosan lerakta őket. Piros volt a cipeléstől, de a restelkedés miatt is, hogy a kisebbik Zólyomi így elárulta az ő tudatlanságát. A nagydiákok még mindig rajta nevettek. Ám akkor hozzálépett Tengely Orbán s vállon veregette:

- Nem baj, öcsém. Amikor mendurnak hozott be az apám, én is bögőnek néztem a brugót. Majd ha megnősz, a tiédet is a mendur hozza. Mert ez a rend, öcsém!

Szólt s bicskáját ott helyben nekikanyarítván az első brugónak, úgy bepofázott belőle, hogy fülig dagadt a félarca.

Barla Jóska pedig megvigasztalódott, hogy mégsem olyan nagy az ő csúfsága. Bizonyos, hogy más mendurtársai is beleestek ebbe a tévedésbe. Először jót evett a kenyérből s azután táskába rakta könyveit, mert a nyolc órából alig hiányzott tíz perc.

A Rákóczi-utcán akkor már mindenfelől lencsések s felsőgimnázisták igyekeztek a kollégium kapujának. Mások az iskolakertből sereglettek elő, vagy a Szemere-utcából, a Fellegvár irányából siettek fel az iskolába. A kollégium udvara száz-száz diáktól zsongott: egymást kérdezték, a tantermekbe gyülekeztek, vagy János főpacalt lesték, mikor csendít rá a be-menőre? Koch János, akitől a hivatalával járó dignitást még a legkonokabb iskolakerülő sem tagadhatta el, már vagy öt perce álldogált a küldöttségi-szállás sarkában, a kisharang alatt s félszemmel az iskolaórát leste. János bácsit nem egyszer megkörnyékezték már a nagyobb fikák, hogy három, de legalább két perc haladékot adjon nekik, ám a főpacalt lehetetlen volt megvesztegetni. Karakter volt ő minden vonatkozásban, aki harminc esztendő óta sok tekintéllyel bástyázta körül az elődeiről ráháramlott hivatalt. Mihelyt a nagymutató a II-sre fordult, abban a szempillantásban megrántotta a csengő kötelét.

Az udvaron meg a folyosókon végighasított a takarodó. Egy-két perc alatt üres lett minden. S egy-két perccel később a tanári-városzoba felől felbukkant Zsoldos Beni bácsi, amint vékony botjával kopogva kocogott serényen az V-ik osztály felé. Néhány lépésre követte őt széles járásával Tuberó bácsi, aki görög órára ment a VIII-ikba, ahol is léssen majd rövidesen nyöszörgés, valamint fogaknak csikorgatása. Mert pápaszemen át is rövidlátó volt már a nagytudományú professzor úr, de azért sok lelki nyugalommal örködött, hogy az agyafúrt banda Homér csatáktól dübörgő lapjai közé be ne csúszathassa a „füstös”-t. A professzor úrral történt az a hihetetlenül hangzó eset, hogy tavaly, amikor két hétig helyettesítette az ötödikben a gyöngélgédő Zsoldos tanár urat, a pódiumra szólította az egyik ipsét s így szólt hozzá:

- Ragozd el a sum ígét, te gazember!

A „gazember” ragozni kezdett:

- Sum, sus, sut...

Tuberó professzor úr szeme gyilkos örömmel csillant meg a pápaszem mögött:

- Summus, suttis, sutturunt... Mars be, te gazember!

...Öt perc múlva temetői csönd hallgatott már az udvaron, a boltozott folyosókon s a főiskola egész területén. Csak a nap vert szikrázó fénnel, de már erőtlenül. A kollégium palateteje csillogott s az iskolakert jávorfái egy-két levelet ejtettek az áhítatos csöndben. Egy-egy maródíra készült diák bukkant fel a kórház felől, akit a főiskolai orvos úr kilódtván az ajtón, most enyhe búval kullogott az osztály felé.

Csönd volt, csönd. A főkapu előtt teológusok meg jogászok kezdtek felgyülekezni apránként. Akiknek órájuk kezdődött, felhúzódtak az elsőemeleti szárnyfolyosóra, akik pedig óráról szállingóztak lefelé, megálltak a főkapuban. Tizenegy óra körül már csoportokban beszélgettek úgy itt, mint szemközt, az iskolakert kapujában. Olykor átkiáltottak egymásnak valamit s nevettek utána. Dél körül volt már, amikor Újhely felől feltűnt a személyszállító omnibusz s mialatt verejtékezve hajigálta magát a három ló, a kocsis belefűjt a kürtjébe. A kürtszó végigszállt az utcán, az omnibusz eldörgött az Aranyszarvas irányába, miközben jogászok és teológusok hosszan néztek el utána: nem akad-e valami ismerős a porral bevont utasok között?

Ott álltak az akadémisták. A teológusok kájerben nagyrészt, egy-kettő csizmásan, magyar ruhában s pipáztak, vagy zsebre-süllyesztett tenyerekkel támasztották a falat. A jogászok viszont sétatálcáikra megdőlvén álltak ott, feszelen tartásban, hanyag eleganciával, öltözék tekintetében a legfrissebb divatnak hódoltak, minélfogva búrkalapot viseltek, mialatt a teológusokat e tekintetben a széles karimák, helyel-közzel a csókakalapok jellemezték. Álltak ott rátartian, kényesen. De ezen a napon sem menyecske-asszony, sem hajadonleány nem mutatkozott semerre... Ők mindazonáltal úgy maradtak, kicsit kihívó állapotban, egymásnak tetszelegve. Már csak megszokásból is.

De hirtelen megmozdultak. A Kutyaszorító felől egy különös alak bukkant föl s errefelé tartott. Ahogy meglátta az utca két szélén a két csoportot, először megállt, habozott, de aztán csak nekivágott az utca közepének. A diákok ingerkedve kiabáltak eléje:

- Csigi! Csigorin!

Az pedig jött, az utca közepén. Szokatlan figura volt. Kurta lábakkal, kifordult cügos cipőben, rajta rövid bornyúlopó, a fején tornyos báránysüveg, széles, tömpe orral s összenyomott arcában két ijedt szem forgott. Amikor meghallotta, hogy eléjekiabálnak, összehúzta magát s úgy próbált elsurranni Újhely felé. Aközben minden lépésénél dobbant a vasbotja. Jobbról-balról röpködött feléje:

- Csigorin! Csigrász!

A rongyos alak, mikor a két csoport közé ért, hirtelen megfordult, kivágta a mellét, vastag, zsíros száját lehúzta s kicsit sunyin nézett végig a diákokon. Aztán visszakiáltott rekedt fenyegetőzéssel:

- Aljas banda! Mit turbáltok alattam?

Azok hahotáztak s számárfület mutattak neki:

- Zsíros pirítós! Csig-rá-ász!

- Csigo-ri-i-in - nyújtotta el valamelyikük keserves-kacsaringóban.

Csigorin végigmérte őket, leírhatatlan dölyffel. Aztán visszafordult, rántott egyet a vállán s nagy méreggel vágott neki a Szemere-utcának. Egész kórus zengett a kótya peregrinus után. Az visszanézett mégegyszer s feneketlen dühvel lógatta a vasbotot.

Aztán eltűnt.

...Koch János tizenkettőre csengetett. A gimnázisták zajongva tódultak kifelé a tantermekből.

Ám ugyanakkor megrengett a kollégium épülete. Mert az észak felé néző másodikemeleti diákszobában dalolni kezdett valaki. Soha ilyen hangot! Mintha a főiskola százados pincéiből tört volna fel mély morgással, aztán egyszerre széttárult dörgő basszusban, átzúgott a folyosókon, megrázta a kétméteres kőfalakat. Hirtelen fölcsapott szilajul, mennydöngetőn:

Mély a Rima, zavaros, ha megárad:

Rima partján búsúlok én utánad...

Teológusok, jogászok a kollégium északi sarka alá sereglettek, a széles aszfaltra. A kitóduló felsőgimnázisták, aztán a mendurok nagy zajgassál rohantak arrafelé, de ott elcsöndesedtek valamennyien. Szívdobogva figyeltek, égneek emelt arccal, mialatt odafent zengett-zengett az épületszárny:

Zúgva jönnek, zúgva mennek a habok,

De én csak a Rima partján maradok...

Korpa búsulhatta el magát egy keveset odafent, mert az ő hangja volt a hang. A két sort megismételte s akkor elhallgatott.

Lent ugyanakkor száz tenyér csattant meg s száz torok kiáltotta:

- Éljen Korpa János! Éljen Korpa bácsi!

Korpa kinézett az ablakon. Ingre vetkezve, széttúrt hajjal. Aztán köpött egyet. A köpet kinyujtott ívben repült lefelé s a diákok jobbra-balra menekültek alóla. Aztán csappant egyet a járda... De milyen!

HARMADIK FEJEZET,

melyben említés tétetik a pataki leányokról és a Vitkóczy-udvar melankólikus hangulatáról. Újból szó lesz a nehéz mendur-sorsról, a kórus-introistusról, meg az iskolakerti őszi. Gutmán úr e fejezetben élvez a pénzéért.

Az imateremben már vagy másfélórája próbált a vegyeskar.

Az ének- és zenetanár úr kissé morózusan állt a pulpitus mellett. A két basszusfach már meglehetősen vitte volna a magáét, de a tenor II., a cibere, még ingadozott s egyre-másra kicsúszott az ütenypálca alól. A cibere magatartása bosszantotta a tanár urat s nem szabad megütközni rajta, ha végül kifakadt:

- A tenor II. kaparja ki füléből a vattát, mert úgy megpallak, aljas mendurhad, hogy arról kódultok másfélhétig!

A mendikánsok kinyújtott nyakkal figyeltek föl. A tanár úr pedig ütenypálcájával megérintvén a pulpitust, megadta az alaphangot mind a négy fachnak, aztán fölterjesztette két karját, mintha az égbe akart volna fölszállani:

- Bőrcserző vargák, idetartani a fülkagylót!

S lecsapott az ütenypálcával. A tenor I. lencsései abban a pillanatban felvisítottak, mint a tátogó fecskefiókák:

*Itt a próba, az utolsó
Nagy próba...*

Egyszerre beleavatkozott a basszus I. is:

...nagy próba...

A második sornál belecsendült a tenor II., a még mindig bizonytalan cibere, hogy a sor következő felében beledörögjön lenyomott ádámcsutkákkal a basszus II. is, mint az égiháború zengése:

*Jön az orosz, jön az orosz,
Itt is van már valóba...*

„Valóba!” - csapta rá kacskaringó-cifrában a tenor I.

Zúgott-zengett a 49-es riasztó ének. A mendikánsok sipítozva vitték, a felsőgimnázisták aláfestették a vezérszólamot, miközben teológusok és jogászok mély basszusban horkantak föl alulról. Tornyosodva szállt, kavargott és rengett a harcidal, a mennyezetnél összekeveredett és szétcsapott a teremben, mint az utolsó ítéletre ébresztgető harsona... Az ütenypálca azonban hirtelen lekoppant s a tanár úr ugyanakkor bosszúsan kiáltott a tenor II. felé:

- Halt! A cibere megint fisztulában akar csaklizni!

Megszeppent csönd támadt. A tanár úr kimondta a szentenciát:

- Sajnos, harmadosztályú utasnépséggel nem lehet művészetet produkálni. Most oszolhattok, szellemi csiszlikék - szólt a mendurok felé, - de ha a legközelebbi órán egy falshang lesz itt, mind hazakergetlek a fatornyos hazátokba, podlupkát enni... Mars, guzikenőcsösök!

A lencsések nagy zajjal oszlottak szét s követték őket az akadémisták is, egymással beszélgetve. Ki erre, ki arra. A tanár úr, ahogy magára maradt, odalépett a pódiumon levő zongorához, leült, ujjai végigfutottak a billentyűkön, aztán kieresztvén baritonját, eljátszotta egy saját szerzeményű kurucnótáját. Szíve megenyhült az ének szilaj bánatától s akkor fölállt. Tömzsi alakjával, imbolygó busafejével ő is lefelé indult a lépcsőn, mialatt eltűnődve dúdolgatott maga elé.

A főkapunál meglátta Barla Jóskát, amint egy társával tanácskozott valamin:

- Melyikbe tartozol, testvér?

Barla Jóska vigyázzba húzta magát s restelkedve mondta:

- A ciberébe, kérem szépen, tanár úr...

- Hát gyengén szuperáltok, testvér, - s fesztelenül pattintott az ujjain. - Legközelebb nyakatok közé sózok az ütenypálcával... nagy trógerék vagytok, testvér!

Barla Jóska maga is érezte, hogy a tenor II. sok fogyatkozással küzd még, tehát egyet szítt az orrán. Aztán hazafelé indult, a Vitkóczy-udvarnak.

Nyárvége volt még, fülledt délután. De az ég hamukéjén mindig többször suhantak át azok a villanásszerű hideg fények, melyek az ősz közeledtét jelezték. Az iskolakertben félcsupaszon álmodoztak a juharfák s a Sátorhegyek felől - különösen estétájt - halk neszben húzott végig egy-egy hűvösebb áramlat. Mintha az ősz sóhajtott volna egy mélyet a Beszkidek tetejéről. S minden túlvilági sóhajtásra megcsördültek a fák levelei s karikában hulldogáltak a kanyargó utacskákra. A vár három bástyája szinte izzott a nap rezes sugarai alatt, ha fáradt fejét lehajtották már a Gombos-hegy vállára. Érezte mindenki, hogy ez már utolsó erőlködése a nyárnak.

S talán ezért is volt, hogy a Rákóczi-utcán végig alig volt ablak, amelynek nyitott szárnyában ne piroslott volna egy cserép muskátli, vagy egyéb csalogató virág. S a virágok fölött csaknem minden ablakból egy-egy kisasszony mosolygott, aki talán utoljára könyökölt ki édes arccal. Mertha egyszer bezárul az ablak, tavaszig nem lehet többé kikönyökölni. A nyíló ablakok alatt egy-egy jogász, elvéte teológus álldogált s beszélgetett fölfelé a kisasszonyhoz. Bizonyára fölötte érdekes dolgokról, mert a kisasszonyok többször felkacagtak. Mosolygott minden ablak és az utca végig.

A Templom-köz felől Fehér Pista tűnt föl a bikanyakú s mellben-horpadt Czompó szerkesztővel. Czompó élénk gesztusokkal magyarázott valamit, de a jogásznök alig figyelt rá. Ahelyett a virágos ablakokat tartotta szemmel s már tíz lépésről kalapot lendített:

- Kezét csókolom, Ilonka!

- Csókolom a kedves kisztihandját! - bókkolt utána Czompó is.

A kislány mosolygva intett feléjük olyankor.

Barla Jóska megfordult s a jókedvű jogásznök után nézett el sokáig, aki sűrűn köszöntgetett föl az ablakokba. Később látta még, hogy a kollégium kapujából Fodor Bandi úr, a jogászok alelnöke indult meg feléjük. Ahogy találkoztak, a Fellegvárnak fordultak, békés hármásban. Barla Jóska nem értette a dolgot, mert három-négy nap óta már a lencsések is tudták, hogy az elnöknek párbaja lesz az alelnökkel és pedig valami leány miatt... És most tessék!

Dehát nem ért rá, hogy a mások ügyein törje magát. Ahelyett benyitott az Eperjessy bácsi boltjába s zárt-levelezőlapot kért. Írni akart az édesanyjának.

Ahogy hazaért, írni kezdett:

„Kedves édesanyám! Kelt ezen levelem Sárospatakon, 190... évi szeptember hó 29-ikén. Tudósítom ennél fogva kedves édesanyámat, kedves édesapámat, Jancsi öcsémet, Mariska húgomat és Juliska húgomat sorsom és állapotom felől. Már négy hete, hogy itt vagyok, latinul is olvasok s tegnap a földrajztanár úr megint megdicsért, mert jól feleltem földrajzból. Úgyszintén tudósítom kedves édesanyámat, kedves édesapámat, Jancsi öcsémet, Mariska húgomat és Juliska húgomat, hogy a nyolckötetes tornakönyv nem kell, amiről multiba írtam, mert a tornát nem könyvből tanuljuk. Úgyszintén még azt írom, hogy nevelő se kell, mert úgyis tanulok. Csak ne féljék kedves édesanyám, mert én vigyázok magamra s odafigyelek minden órán, azonfelül a húsz krajcárból még megvan nyolc s ha tehetik kedves édesanyámék, hát küldjenek vagy egy koronát, mert három hét múlva kiadják a szüreti vakációt, oszt haza akarok menni. Útiköltség is kell, meg azonkívül venni akarok valamit Jancsinak, Mariskának és Juliskának, hogy ne várjanak hiába. Én sokat gondolok haza kedves édesanyámékra, de már itt is megszoktam. Ilyen az én sorsom és állapotom. Kedves édesanyámat, kedves édesapámat, Jancsi öcsémet, Mariska húgomat és Juliska húgomat sokszor csókolja szerető fiok,

Jóska.”

Ahogy befejezte, leragasztotta a levelezőlapot, kiszaladt az utcára s bedobta a legközelebbi postaládába. Aztán visszasietett, előkereste a vallástant s föl- és alájárálván az udvaron, tanulni kezdett szavalva.

Áll a Vitkóczy-udvar ma is még! De hol a régi háziasszony s hol az egykori diákjai?... Keskenyen nyúlt befelé, elől, az utcai részen, takaros borbélyműhely volt, ahol is Dobozy fodrászsegéd úr csinosította a joghallgató urakat, különösen ha bálba készülődtek. Főnöke Szegedy fodrászsegéd úr volt s egy kis tanonc lábatlankodott naponkint a boltban, akinek egyéb joga alig volt, mint szó nélkül s illedelemmel végighallgatni a Szegedy és Dobozy úr hol maró, hol csattanó élceit. Mert a két segéd, mint minden valamirevaló borbélysegéd általában, szellemes ember volt s a kultúrált középosztállyal való közvetlen kapcsolataik révén bizonyos fesztelenségre tettek szert a társalgási modorban. Frizurájuk lángos hullámokban csúcsosodott ki, hogy aztán annál szeszélyesebb omlatagban simuljon a fülcimpákra, vagy enyhe fodrozatban a kurta barkó fölé. Annyi különbséggel mégis, hogy míg Szegedy úr jobbfelől, Dobozy úr balfelől viselte a választékot. Szegedy úr botfülű volt, ezzel szemben Dobozy úr, aki élénk színpadi hajlamokat árult el, reggeltől-estig dúdolta a Bob herceg áriáit. „Londonban van hejh, számos utca...” Az udvar elején apró szivattyús-kút állt, alatta még apróbb kövályú. Barla Jóska itt mosdott reggelenkint a lavóról, ha azonban a lavórt éppen akkor a Zólyomi-úrfiak valamelyike szükségelte volna, akkor a kis kövályúból is rendbehozta magát. A szomszéd ház hátsó falán, mely az udvarra szólt, egészen a tetőig örökzöld futott fel, ami kissé bánkódó hangulatot kölcsönzött az udvarnak. Vitkóczyné asszony lakószobája után a diákok három kamarája következett s ezek közül a középsőben lakott Barla Jóska, öt forintért két hónapra. Az eresz alatt padlós tornác futott el, csaknem egyszintben az udvarral s e tornácon egy mángorló búszult egymagában. Szemközt pedig csenevész eperfácska tétlenkedett, mert a szomszéd ház magas gerince elzárt tőle minden napsugárt. Végül hármas fatartó jött az utolsó kamarával szemközt... Ott léckapu kerítette be az udvart, amely azontúl is nyúlt-nyúlt, egészen a kertekig. De az már az Ulics csizmadiamester tulajdonát jelentette, aki preparandistákat tartott lakáskosztón. A prepák azonban nem számítottak... Ulics mester maga az udvar elő részében üldögélt naphosszat, háromlábú széken s szurtos ujjával serényen kalapálgatta a különböző kaptafákat. Olykor, ha egyedül volt, sajátmagával vitatkozott fenhangon, ha pedig hazajöttek a diákjai, azokkal kezdett élénk szóharcba. Lelkületére határozott forradalmár volt s nem rejtette véka alá a véleményét. A monarhikus kormányformával szemben eszményképe a reszpublika volt, Kossuth Lajos fiával az elnöki székben egyszersmindkorra.

Ezen az udvaron járkálgatott föl és alá nagyon sokat Barla Jóska, mialatt a másnapi leckéjét darálgatta s egész életére szívébe zárta az udvart és környezetét. A szomszéd ház tetejéig felfutó örökzöld a faluját juttatta eszébe, hol az urasági lakok ugyanilyen fázékony zöldben dideregtek, ha az urasági kertek lehullatták már lombjaikat a télreleső csendben. S az udvar vége felől ugyanúgy néztek idáig a hegyek, mint odahaza is.

Ám ez sem tartott sokáig. Mert amikor Újhely felől beosont a hideg s az örökzöld fázni kezdett a falon, a szobákba húzódtak be valamennyien. S attólfogva vörös petróleumfénynél kellett görnyedezni a sok-sok nemzedék által összefaragcsált asztal fölött. Kicsiny lyuk volt a szoba, de azért megfértek benne barátsággal. Azok az idők persze elmúltak már, melyek emlékét csak egy versiketöredék őrizte meg:

Mendikáns-koromba

Ültem a kucikba...

Elpusztultak már ekkor a nemes családok úrfiai, akiknek szolgálatjára egy-egy szegénysorsú mendikáns-inas aludt a kucikban, mint peckás, miután előzően kályhafénynél kuporogva tanult éppenúgy, mint a kényes úrfiak az asztali lámpánál. Úr lett azért egyszer a mendikáns is... Barla Jóska nem pucolt már csizmát az úrfiaknak, mert nem voltak többé nemes úrfiak a kollégiumban. És ha akadtak is, a háziasszonyok szolgálták ki őket. De a régi világ szelleme megmaradt azért több vonatkozásban. A brugókat neki kellett hazáig cipelnie, téli időben az ő kötelessége volt tüzet gerjeszteni, virradatkor éppenúgy, mint jókor estén s késő éjszakán, ha a nagyobbik Zólyomi úrnak algebrai előkészületei közben elfogyott a cigarettája, Barla Jóska az első szóra kiugrott az ágyból, felkapkodta a ruhát és szaladt-szaladt cigarettáért a hóvihartól csattogó utcán. Lihegve, vörösremart füllel futott aztán vissza a Központból vagy az Arany-szarvasból. Zólyomi úr csak a szemével jelezte, hogy „jól van, mendur” s Barla Jóska visszabújhathatott aztán megint az ágyba azzal a jóleső tudattal, hogy Zólyomi úr a mai napon is meg van vele elégedve.

Más tekintetben is fegyelem uralkodott. Barla Jóskának előbb kellett megtanulnia a leckét, hogy vacsora után az asztal kizárólag a nagyobbik Zólyomi úr rendelkezésére állhasson. Mert vacsora után a mendikánsnak ágyban volt a helye. A szobában ilyenkor már a felsőgimnázisták gyülekeztek, teleültek széket, ágyvéget s cigarettaszó közben a napieseményeket tárgyalták, amelyek szerfölött érdekesek voltak. Ilyenkor derült ki például, hogy Tuberó professzor úr éppenakkor csípte ki görögből Ornstein Izit, mikor a leghátulsó padban huszonegyeztek. Izi épp az előző órán felelt, tehát fogalma se volt semmiről. Ám maradt annyi lélekjelenléte, hogy szomszédja orra előtt elkapta a „füstös”-t s odacsapta az Iliász örökcsodálatú sorai közé. Kiment a pódiumra s a füstös révén úgy fordított, mint a vízfolyás. De rossz helyen kezdte folytatni, ami nyomban fölgerjesztette a professzor úr gyanuját s mivel rövidlátó volt a professzor úr, odaszólt Ornstein Izinek:

- Mutasd csak a könyvet, te gazember...

Izinek másodszor is volt annyi lelkiébersége, hogy a füstöst lecsúsztatta a könyvből, mely aztán kiesett a pódiumra. A professzor úr orrához vitte a könyvet és noha semmi bejegyzést nem bírt fölfedezni a sorok között, így szólt:

- Most pedig folytasd, te gazember! De itt előttem.

Ornstein Izi holtáppadt lett, mert a füstösért nem hátrálhatott vissza. S tíz másodperc alatt teljes lőn a tragédiája. Mivel sűgás után alig tudott vakkantani kettőt, a professzor úr e szavakkal engedte el magától, miközben ránézett a szemüvege fölött:

- Nem tudom, mimódon, de való, hogy az imént puskáztál, te gazember. Szekunda helyett most nullát jegyzek neked, ami egyenértékű három szekundával. Most mars be, gazember s légy rajta, hogy jövőben ne vétkezzél!

Sok hasonló dolgot tárgyaltak meg ezeken az estéken a nagyobb diákok, amelyeket Barla Jóska alaposan megjegyzett magának. Máskor szerelmes verseiket olvasták fel kölcsönösen, mielőtt benyujtották volna az Erdélyi Önképzőkörbe szakszerű megbíráltatás végett. Olykor, ha odahaza tartózkodott volna, - ez azonban ritkán esett meg - nagy pipájával benyitott Tengely Orbán is:

- No, hogy vagytok, fikák?

Leeresztette magát egy székre, pipáskolt magának, lábait átvette egymáson s meghallgatta a lírai költeményeket. Néha pipaszárba mosolyogva bókolt, máskor viszont egy-két rímet kifogásolt, vagy a cezura-hiány miatt voltak ellenvetései. Később felállt s nagy lelki békével indult valamerre. De az ajtóból még hátraszólt:

- Berzsenyit kell forgatni, attól tanulhattok kraftot... Sic itur ad astra!

Barla Jóska az utolsó mondatot még nem értette akkor. Aztán elaludt zsongó fejjel. Aztán, ahogy ismét felriadt, a szoba üres volt. A kisebbik Zólyomi szabályosan lélekezett az ágyban, a nagyobbik Zólyomi szintén ágyban feküdt, de mellette - széken - a lámpa s félhangon szavalva tanult valami verset. Már vagy tizedszer mondta ugyanazt az egy szakaszt:

*Folydogál a Sajó, folydogál árkában,
Zaj nélkül, mint aki nem mer járni bátran,
Olyan lassú s fáradt...
Igaz, hogy már vértől és könnyhullatástól
Eleget megáradt.*

Barla Jóska a paplan alól odafigyelt a Sajóról szóló versre s annyi mindenféle gondolat fordult meg a fejében, hogy utoljára összezavarodott benne minden s lankadtan nyúlt el az ágyban. Odakint szél járt s az utcai részben szünetlenül csikorgott a borbélytányér. Mintha meghalt emberek lelkei visítotak volna.

Azalatt pedig megjött az ősz. Mindenki várta már, de azért észrevétlenül lepte meg a városkát. Egy vasárnap délután érkezett meg s ezúttal visszavonhatatlanul. E vasárnap délutánon megindult a fellegek vonulása és noha itt alant szélcsend volt még, a felhők alatt varnyúk dandárjai kóvályogtak kétségbeesett rikoltozással. A református toronyban félóra óta zúgott a két harang, hirdetvén az enyészetet. Talán temettek valakit, mert siratóhangja volt a harangoknak. Itt-ott, az utca szélén, összezsugorodott levelek hevertek s egy-egy légmozdulásra fázva csörrentek tovább. Az utcasarkon alig mutatkozott egy-két lélek s az is behúzott nyakkal sietett odébb. A házfalak elszürkültek s azalatt szakadatlanul zúgtak a harangok.

Barla Jóska e szomorú vasárnap-délutánon Kóréh Lacival beszélgetett odahaza. A szemközti szobából átfűrészelt Tengely Orbán úr, amint félig felöltözve hortyogott egy háromlábú díványon. Előző estén ugyanis introitusa volt a kórusnak, ahol Tengely Orbán, mint a basszus II. protokántora, egy liter bort szívott fel egy hajtásra. Barla Jóska is ott volt, de csak az elején és csak az ablakon ácsingózva, mert később hazazavarták őket az akadémisták. Mendurnak este ágyban a helye... Mivel pedig igen-igen szomorú volt ez a délután, Barla Jóska és Kóréh Laci először hazagondolt a harangszóra s elbeszélgettek az otthonvalókról. De aztán, hogy a pitvaron átütött a Tengely Orbán úr brúgózása, Barla Jóska a tegnapesti introitust próbálta lefesteni konya-társa előtt, eleven színekkel s mélységes áhítattal.

Mert nagy dolog volt az tagadhatatlanul. Mendurhadnak annyira csodálatos, hogy igazság szerint nem is lehet azt úgy elmondani, amilyen szépséges volt az...

Este nyolc óra körül kezdtek gyülekezni a Kürtben, annak is a hátulsó nagy szobájában, amely hajmeresztő meredekről hajlik le a Bodrog fölé. Hány esztendő lehet a Kürt? Kormos mestergerendáján régi rovások látszanak, melyeket még a mostani diákok apái és nagyapái véshtettek oda, saját kézjegybizonyosságául annak, hogy ennyi és ennyi liter tartozásuk maradt, amikor kiszállván az életbe, utoljára koccintottak még egyet Patakon. S a hátralékos tartozást kiegyenlítették aztán becsülettel. Az utolsó részleteket esetleg akkor, amikor a fiaik vizsgáira jöttek be, esetleg, amikor azok hátralékait kellett törlesztgetni... Vén hely volt a Kürt, a mestergerenda hieroglifái tradíciót jelentettek... Azalatt pedig gyűltek-gyülekeztek kormos falai közé a kórustagok. A gerendáról két petróleumlámpa viaskodott a félhomállyal, a félhomályban pedig köröskörül teológusok meg jogászok ültek eldűtött könyökökkel. Ott volt néhány fiatalabb professzor is, az asztalfőn az ének- és zenetanár úr, a kórus lelke, aztán Korpa János, mint örökös tiszteletbeli tag, Pecsénye Pál, Topa Péter, Süveges, a jónevű tárogatós, aztán Bunkó, a tenor II. protokántora, a hanyagkülsőjű Séra, ugyanaz, aki tavaly át akart bújni a kollégium betonhidacskája alatt. A kályha mellett Fehér Pista üldögélt s Fodor Bandi alelnöktársával beszélgetett valamiről. Egy pesti újságíró is belebotlott a társaságba azzal, hogy az introitus lefolyásáról szenzációs riportban fog beszámolni lapjának. A „szerkesztő úr”-at a tanárelnök úr oldalán tisztelték meg hellyel s természetes, hogy Czompó Simon helybeli szerkesztő és Orémusz színházi referens közvetlenül mögötte helyezkedtek el kétfelől. Mialatt a fővárosi sajtókapacitás az egyre özönlő diákokat figyelte, Czompó és Orémusz hátulról szolgáltak neki fölvilágosítással s aközben „kolléga úr”-nak szólították.

Már fülledt volt a levegő s a homlokokon gyöngycseppek jelentkeztek, amikor felállt egy kájzeros nyurga diák. Kóta Lajos volt, a kórus ifjúsági elnöke. Csönd állt be. Az elnök néhány szerény szóval magyarázta meg, hogy a kórus életében ez az esztendő a százhuszonnegyedik immár s jókedvet, szerencsét kívánt e százhuszonnegyedik esztendő munkájához is. Éljent kiáltottak és ittak rá.

De ugyanakkor az U-alakú asztalsor sarkán, az asztaltetőn állt már Tengely Orbán, a basszus II. protokántora. Két markában kupa, hántatlan fatörzsből, Csokonai tiszteletére nevezve el. Egy liter tüzes borral. Valaki elkiáltotta magát:

- Halljuk!

Tengely Orbán szó nélkül bajusza alá emelte a kupát s inni kezdett az asztal tetején. Abban a szempillantásban az egész kórus felállt s már harsant az ének:

*Tengely Orbán iszik most,
Annak örvendezzünk most!*

Tengely Orbán ivott. A kórus pedig zengett, mialatt egyesek tenyerükkel csapták ki a taktust:

*Le, le, le fe-né-kig...
Le, le, le fe-né-kig...
Le, le, le fe-né-kig...*

Tengely Orbán két markában szabályosan emelkedett fölfelé a kupa talpa, a vízszintesből már följebb szállt, karban zúgott ezalatt a fenéig való biztatás, a tenyerek ütemre csattogtak már, itt-ott éljenezni kezdtek, Tengely Orbán pedig nyeldekelt az asztaltetőn. Kimért kortyokban. Egyszer aztán elkapta szájától a kupát, megemelte, lefelé fordította. Egy csepp nem volt benne.

Tapsolták, éljeneztek. A kórus viharosan csapott föl:

*Most ivott ő kedvére,
Válják egészségére!*

Tengely Orbán leugrott az asztalról, megállt a széke előtt s ujját végighúzván a bajuszán, így szólt:

- A basszus II. protokántora megtette kötelességét. Most a fikák következnek!

A fikák, a basszus II. közönséges halandó tagjai, sorbajárultak a Csokonai-kupa elé s húztak belőle. Ki meddig bírta! Azalatt zúgott-zengett a serkentő kardal. A kavarodásban, mikor a kórus egyes csoportjai összekeveredtek a félhomályban, a fővárosi hírlapíró tiszteletteljes csodálattal hajolt oda Tengely Orbánhoz:

- Mimódon volt képes kegyed e szokatlan teljesítményre!

- Gyakorlat teszi, uram, - szerénykedett Tengely Orbán, aztán a fikákra nézett föl, akik az asztal tetejére ugráltak egymásután, de le is szerepeltek rövidesen.

A fikák általában gyengén bírták, azért voltak fikák. Harsogott a kardal s itt-ott biztató kiáltások repültek föl:

- Eks! Eks!

Mások csúfolódva kötekedtek:

- Guba! Guba!

Akkor felállt Tengely protokántor:

- Miután a basszus II. fikái, sajnos: nyavalyásul, megtették kötelességüket, az elnök úr elé járulnak megkülönböztetett tisztelettel, aki kézfogás révén felavatja őket!

A basszus II. fikái erre megindultak libasorban az ifjúsági elnök színe elé, aki kezet fogott velük. Ám ugyanakkor inni kezdett az asztal tetején Bunkó, a tenor II.-nek, e mindenki által megvetett fachnak protokántora. Bunkó már csak félliternek gyürkőzött neki. Zúgott-zengett az egész kórus:

*Le, le, le fe-né-kig...
Le, le, le fe-né-kig...*

Mások kurjongatni kezdtek:

- Cibere! Cibere!

Bunkó fenéig ivott. Császár Antal keszeg fikára került a próba. A kardal felvágott:

*Vilmos császár iszik most,
Annak örvendezzünk most!*

Jöttek aztán a Kis Kanócz s bátyja, a Nagy Kanócz, úgyszintén a karikalábú Gömböcz koma. A kardal harsogott. A basszus I.-nél tapsoltak és nevettek:

- Suszter-fach! Suszter-fach!

A fach protokántora felpattant s mindenkit túlkiabálva ellenkezett:

- Uraim, tiltakozásomat jelentem be! Köztudomás szerint a basszus I. reprezentálja az összes „úri-hangok”-at! Mi vagyunk a kórus lelke!

- Civil-pohár a suszter-fachnak! - kiabáltak minden oldalról.

Már alig ült valaki a helyén. A négy fach tagjai, miután valamennyiöket felavatta az elnök, kartnyakbafüzve, láncbaölelkezve fújták a „Gaudeamus”-t. A falak megremegtek a halhatatlan dalra. Füst volt, a lámpák pizsmogva sercegtek, a tenyérnyi, párával belehelt ablakokon át mendurok ágaskodtak és kukucskáltak befelé. Pillanatra megcsöndesedtek és ittak. Akkor aztán a tanár-elnök is, aki eddig szótlánul ült, felállt egy székre s szétkiáltott a füstben:

- Fiaim! Ti börcserző vargák s egyéb harmadosztályú utasok! A szerkesztő úrnak, aki eddig csak nemzetközi dal-guzikenőcsöt élvezhetett Izro-India metropolisában, mutassuk meg, mi a művészet!

Nadrágzsebéből elővette a hangvillát, lehajolt, az asztal éléhez koccantotta, füléhez emelte s széttárván karjait, megadta zümmögve a négy alaphangot:

- Ti-i-i... Ti-i-i... Ta-a-a... Ta-a-aaa...

S lecsapott a karjaival. És akkor felzúgott az *Itt a próba, az utolsó - Nagy próba...*

Vitte a tenor I., jaj de hogy, fölfelé! A suszter-fach is beleavatkozott, a cibere sem késett s mikor a basszus II. is közbemordult, majdnem szétvetette a Kürtöt. Lelkesített és vadított a Petőfi utolsó riadója: *Ki a síkra, emberek!*... A tanárelnök úr jobbra-balra hajlongva, szélesen vezényelt. A cibere váratlanul trillázni kezdett élesen, a suszter-fach vissza-visszaugrált a ráütő végsorokkal. Aztán csattogni kezdtek a tenor I. torkai, mint a fülemilék, mialatt a basszus II. morgott, mint egy medvefalka. Tengely Orbán gallérjába süllyesztett állal nyomta lefelé a gége-pedált s akkor hirtelenül, hogy már közepetájt lázított a riadó, Korpa János is félkönyökre dült és segítségére ment a második basszusnak. Mint a bölömbika. Terjengett, tornyosult, bokázva cifrázott, aláfestett, csattogott, szökelt, bele-belevágott s ujjongva riadozott a kórus, mialatt a bassz II. morogva korgott. Korpa János oly mélyen kapart, hogy a bokákon meg az asztal lábán érezték a rezgést. Mikor egy dörgő fináléban elhalt az egész, az újságíró a halántékát törülgette:

- Kolosszális volt, tanár úr! Gratulálok teljes szívből! Fantasztikus arányú volt!

- Az, az, testvér, - mosolygott le Bathó János a székről és diadallal nézett végig az újságíróra. - Akár meg is írhatod az újságodba, hogy Bathó János abszolút formában van. Dehát ez nem Cerkovic-gezemice, testvér!

Ültek a félhomályban eldülve vagy csoportosan összebukott fejjel. Ittak olykor, hallgattak utána egy nagyot. Korpa János falnak támasztott székben ült s föltúrt rézhaja alól a füstbe nézett fölfelé... Micsoda multakban kotorászhatott ódon elméje!... S mialatt Tengely Orbán fesztelenül vetette el magát s kihívó testtartásban pipázott, a tanár-elnök úr pedig néhány élcet röppentett el, a nyugtalan csöndben felállt Stüsü, aki mindig panyókára vetett mentében pompáskodott és szavalni kezdett a bujdosó Rákócziról... Stüszinek úgy állt a bajusza, mint két felhorkanó agyar s amikor kieresztette hangját s felrázta a fejedelem emlékét, aki a munkácsi sánctól kétségbeesve tüzei rézdobosát az utolsó harcra, a szemek lángbaborultak, mások pedig tenyereikbe csüggesztették fejeiket... Stüsü dörgött s szellemtámasztó jajkiáltásaitól felriogatva rég elgyötört talpasok tétova árnyai kezdtek settenkedni az ablakok alatt... A versnek vége volt már s még mindenki hallgatott. És hallgatott a vár is, a Bodrog meredekjén, ahonnét bagolyhuhogás jött az őszi éjben. De akkor felállt a tanár-elnök úr:

- Fiaim, timárok! Zengjük el Tyukodit! Fortissimo!

És akkor a tanár úr egy intésére ijesztő kardalban dördült meg a magyar düh és gög tábori éneke...

...Az erre következett napon, vasárnap délután, ős volt már a városkában. S mialatt Barla Jóska az introitus szépségeit mesélgette Kórérh Lacinak, a református templom harangjai messzire zúgtak a határ fölött. Álmosító, fázós délután volt: alig lehetett látni valakit az utcán. Egy-egy diák surranva vágott be a Templom-köznek vagy a Kutyaszorítónak. Aztán eltűnt. A gesztenyefák levelei surrogtak-csörögtek az aszfalt szélén. A felhők vonulása tartott odafent, szakadatlan oszlopban s varnyúk rikoltoztak alattuk imbolygó jajveszékeléssel.

Itt volt az ős, itt volt! Az iskolakert sarka felől lopózott be tegnap este s egyszerre üres és hallgatag lett a kert. Csupaszon dideregtek a fák s titokzatos utacskáin és elhagyott fordulójánál a földön hevert már minden levél... Senki, senki nem járt a kertben, mindenki a meleg felé húzódott már, csak egyetlen öreg ember mendegélt a tornacsarnok mögött... Igen vén volt az öreg, szakálla ónszínű s gallérba esett fejjel mendegélt a tornacsarnok mögötti magányos úton. Olykor megállt, botjával belepiszkált a falevelekbe, aztán továbbindult, magához beszélgetett, mialatt furcsa mozdulatokat tett a levegőben. Soltész Ferenc nyugalmazott tanár úr volt ez az öreg ember s a diákok tudták róla, hogy elmúlt már százesztendő, mert még Deák Ferenc életében vonult nyugalomba. Ment, mendegélt a tanár úr egyes-egyedül a kertben s talán Petőfivel beszélgetett. Mint azon a júliuseleji délutánon, mikor a költő - Szatmár felé utazván az esküvőjére - a postakocsiról leugrott Patakon egy napra s Pálkövi tanárbarátja után érdeklődött Soltész tanár úrtól, akkor még fiatalembertől, aki történetesen arra ment, hol a postakocsi megállt. Hát így volt a találkozás, amelynek egyes részleteit is könyv nélkül ismerte a legtöbb diák... Soltész tanár úr pedig csak ment, csak ment a faleveleken s szakállába beszélgetett folyton. Messze járt már, a nyílegyenes utacska fordulója táján, olyannak látszott már csak, mint egy térdig-szakállú, magabagömbörödött törpe... Itt-ott lefordult egy még megmaradt levél valamelyik galyról... Mintha a halál kertjében mendegélt volna az öreg...

A Fellegvár felől valamivel később Fehér Pista vágott át a csupasz kerten. Szórmegalléros rövid kabátban, zergetollas kalapban jött s botját jókedvűen forgatta meg maga fölött. Mellette Czompó Simon szuszogott, kissé álmos szemmel. A főút végében észrevették Soltész tanár urat, amint egymagában botorkált a haldokló délutánban. Fehér Pista önkéntelenül megállt:

- Hány éves lehet az öreg, te Simon?
- Százhárom - felelt gondolkozás nélkül Czompó.
- Akkor mehetünk!

S átsietvén a Tompa-szobor előtt, a kollégiumnál balra fordultak, a Fodor Bandiék háza felé. „Azóta” persze csaknem öt hét mult el, de a kislány közben hazament és csak tegnapelőtt jött vissza. A jogásznök elindult tehát, hogy megkövesse a kisasszonyt. Czompó Simon csodálkozott:

- Nem értem, hogy a legkisebb zavart sem árulod el.

Fehér Pista tovább forgatta a botot:

- Minek? Épp elég időm volt, hogy elkészüljek rá.
- Ebben abszolút igazad van, barátom - bólintott Czompó szerkesztő. - Láttad a Közlöny első számát?
- Nem láttam.
- Tegnap jött ki. Van benne egy vers Orémusztól is. Helyenkint érzik rajta Vajda János hatása, de azért kiadtam. Annál is inkább, hogy ne gondoljon féltékenynek.
- Sejttem - mosolygott Fehér Pista.

- Szent meggyőződésesem ugyanis, - folytatta Czompó - hogy a költemény Máriához van intézve, már mint a kislányhoz, akitől te ma bocsánatot fogsz kérni. Orémusz azonban oly álnok, hogy a versben Marthának nevezte el. Mindegy, kiadtam... Föltétlen szándékom azonban, hogyha Orémusz tovább is konfidenskedni próbál, először elcsapom a színházi-rovattól, másodszor pedig inzultálni fogom. Akkor oszt mehet!

A jogásznök átérezte Czompó helyzetét, de a helyett, hogy méltányolta volna, odavetve ennyit mondott:

- Hja pajtás, ilyen a szerelem!

A Fodor-ház előtt voltak, szemközt a villanegyeddel. Lábujjhegyen, szinte lopva nyitottak be a kapun és surrantak el a kavicsos utcán. A csinos ház falán fáztak a vadszöllő utolsó levelei.

Fölsiettek a lépcsőn. Az előszobában Fodor Bandi várta őket. „Szervusztok!” - s lesegítette a kabátjukat.

Fehér Pista a szalonba nyitott s megállt az ajtóban. Hárman voltak odabent: Fodor Bandi özvegy édesanyja, egy már öszülő néni s támlásszékekben ült; háttal az ablaknak Orémusz állt s kettejük között, kissé a zongora sarkának támaszkodva, a leány.

Kis kontyba volt fölszedve a lesimított haja, egyszerű ruhában állt ott s kissé zavartan várta, mi lesz most? Mindenki hallgatott. Fehér Pista még mindig szemközt állt, de mögötte akkor már ott volt Fodor Bandi, úgyszintén Czompó Simon s monoklija fenyegetően villant meg, mikor a leány oldalán észrevette Orémuszt.

A nyugtalan csendben egyszerre megindult Fehér Pista. Odament a nénihez s kezét csókolt neki. Aztán a leány elé lépett s nem szólt egy szót. A leányt nézte, aki félénk, zavarodott kis mosollyal nézett vele farkasszemet.

Fehér Pista meghatottságot érzett... De a leány, aki fáradtnak, csaknem megtörtnek látszott, megelőzte. Odanyújtotta neki a kezét:

- Nem haragszom.

Fehér Pista jó félóra mulva egyedül ment hazafelé. Marasztották még, de ő alig várta, hogy szabadulhasson. Az egész idő alatt zavart volt, mint még soha eddig.

Most aztán, hogy egyedül haladt a néptelen utcán, füttyörészni kezdett. Jókedve volt. Először mosolygott magában, mert arra gondolt, hogy Czompó és Orémusz előbb-utóbb össze fog akasztani. Aztán a leányt látta maga előtt s felfüttyörészett.

Ahogy a Gortvay-ház elé ért volna, pillanatra megállt. Odabent hárman játszottak az egyik szobában: Süveges tárogatón, Pecsénye prímhegedűn, mialatt Bunkó egy bőgő hasán koto-rászott. Valami Csokonai-dalt próbáltak összehangolni s szívetszomorítón sírt a nóta. Fehér Pista hirtelen arra gondolt, hogy benéz néhány percre s a félig behajtott kapun már be is dugta a fejét.

De ott meg is állt.

A boltozott tornác lépcsőjén észrevette ugyanis Gutmán urat, amint térdére könyökölve ült ottan s tenyerébe fektetett arccal merengett el a régi-régi udvaron. A jogásznök megsejtette nyomban, hogy Gutmán úr a tartozás iránt nézett el a Gortvay-udvarba. A tartozás a Süveges tárogatósé, Pecsénye prímhegedűsége, meg a Bunkó bőgősége lett volna s mindenki tudta, hogy a harmadízben s becsületszóra kitolt határnap a mai délutánon járt le. Fehér Pista gondolta

mindjárt, hogy a háromtagú zenekar jóelőre bereteszte Gutmán úr előtt az ajtót s azért üldögélt most annyi rezignációval a lépcsőn. Meg nem állhatta, odaszólt neki kötekedve:

- Mit csinál, Gutmán úr?

Gutmán úr fölnézett s fáradt mosollyal bökött a bezárt ajtó felé:

- Élvezek a pénzemért, elnök úr...

NEGYEDIK FEJEZET

*arról, hogy ment szüreti vakációra Barla Jóska s minő szomorúsággal tért meg hazulról.
E fejezetben szó van azonfelül Nadrágszíjról, természethervadásról,
Barla Jóska csúfságáról s a rohamjegyről.*

Barla Jóskát egy természetrajz-óra végével maga után szólította Buza tanár úr. A természetrajz tudós professzora öregedő korban volt már azidőtt: halkszavú, jóságos lélek. A folyosón aztán így szólt Jóskához:

- Te Jóska, nem volna-e kedved délutánonként eljárni Tatárokhoz? Ott laknak a vár alatt.

Nem tudom, kik azok, tanár úr kérem szépen, - mondta meglepetve Barla Jóska, miközben visszafogott lélekzettel állt meg a tanár úr előtt.

- Hát Tatár Miskának a szülei, aki egyosztályba jár veled. Miska kicsit gyengén halad s arra gondoltam, hogy együtt készülhetnétek a másnapi leckére. Miska szüleitől kapni fogsz majd valamit: nem akarják ingyen. Jó lesz?

- Igenis, tanár úr kérem szépen - hálálkodott a mendikáns. - Igen szépen köszönöm tanár úrnak, hogy teccett rámgondolni...

A tanár úr indulóban volt már, de hirtelen megállt s úgy félszögletből, jósággal nézte végig a komolyszemű mendikánst:

- Úgy-e, szegény emberek a szüleid?

- Nagyon szegények, tanár úr kérem szépen - s a szemei egyszerre megnedvedtek.

A tanár úr megsimogatta:

- Jól van no, jól van. Csak igyekezz ezután is, nem fogunk megfedkezni rólad. Fehér István jogásznök úr beszélt nekem rólad. No, szervusz!

Barla Jóska a folyosón maradt, egészen megzavarodva. Azt hallotta már, hogy az elnök úr az elmúlt héten odahaza járt s gondolta mindjárt, hogy biztosan beszélt az édesanyjával is. S lehajtotta mendumfejét. Két hete mult már, hogy levelében vagy egy koronát kért hazulról a szüreti hazautazás költségeire s a pénz mindmáig nem érkezett meg. Sejtette ennél fogva, hogy pénzhijján lehetnek otthon s arra a föltevésre, hogy levelével igen meggyötörhette az édesanya fejét, elszomorodott. Elhatározta, hogy még ma föl fogja keresni Fehér urat.

Délután nem találta a Fellegvárban s mivel a református templom órája négyet ütött, gyorsan Tatárekhoz indult, hogy még ma ott legyen a közös tanulásnál, Tatár Miska osztálytársa segítségére.

A kollégium előtt azonban megállt félpillanatra. A kollégium északi sarkában ugyanis, a széles járda legszélén, szemközt a Cziczu boltjával ott állt Stüszí másodéves teológus, az ünnepélyek vezérszavalója s szívmegejtőn füttyörészgetett magának. Villabajusza volt Stüszí úrnak, keményen megpomádézva s mindig fekete magyarban járt (mint egykor Kossuth Lajos) és hetyke tartásban. A szél őszi dalokat duruzsolt Újhely felől, de Stüszí azért csak állt ott egymagában, panyókára lökött mentében s trillázva és csattogva füttyölt, szebben talán a fülemilemadárnál is. A járókelők akaratlanul megálltak Stüszí mögött egy-két pillanatra s elgyönyörködtek ujjongó füttyművészetében. Ám Stüszí nem törődött velük, ő csak füttyölt tovább zavartalanul, megejtő-szépen, versenyt a keményedő széllel. Talán valami kislányra gondolt.

Barla Jóska mélységes tisztelettel hallgatta egy darabig, aztán nekivágott a vár irányának. Viseltes zekéjét összébhúzta a nyaka körül, mert a hidegben többször megdidergett. Az

Aranyszarvas előtt a vásártérnek csapott át s megkerülve a katolikus templomot, a vár régi előudvarába ért, hol a Bagolyvár környékén fázékony bogáncsok dideregtek a Rákóczi-falak omladványain. A várkert keleti részén áthaladva a három bástya alá ért, amelyek rézszerűn oromlottak a meredek legcsúcsán. Akadozó szívvel pillantott föl néhányszor a kastélyra és a tornyokra, amelyek mellvédeiről a fejedelem tekintett le valamikor, mialatt a tájon porfelhőben masiroztak szétszűllött katonái a német elé... Hallgatag és rejtelmes volt a vár három tornya s riadtan várt az enyészetre, mialatt keserves szél sipolt a tetejükön...

A mendikáns eltűnődött közös mulandóságunkon, meg a maga vackolódó kis sorsán s a várkert mögött megállt a Tatár-ház kapujában.

Terebélyes eperfa alatt kuriaszerű épület állt a kert legelején, amelyet zöld stafétli kerített el az utca felől s a stafétlin túl orgonabokrok fáztak. A kert csaknem meredeken esett le a Bodrog partja fölé.

Barla Jóska benyitott az udvarba. A házból Tatár Miska szaladt eléje:

- Szervusz, Jóska! - és kezet adott neki. - Hát most már együtt fogunk tanulni!

- Hát igen - felelt Jóska némi zavarral. - És pedig mindennap délután. Buza tanár úr mondta.

Miska maga után vezette a saját szobájába. Két kis kócoshajú lány öltöztette odabent a babáját: a Miska húgai voltak. Miska rájuk kiáltott:

- Sipirc, kifelé! Semmi közötök hozzánk!

A két kislány furcsán nézett Barla Jóskára, összekapkodták a babák színes rongyait s kifelé pakoltak. De az ajtóból visszaszóltak azért, kedvesen elfintorított szájjal:

- Ja, a nevelő úr!

Barla Jóska elpirult. Nagy zavarában elővette Miska könyveit és lapozgatni próbált bennük. De hallotta, egyre hallotta, hogy a szomszéd szobában fesztelenül kuncog a két fruska. Sejtette, hogy rajta nevetnek s szégyelte magát. Olykor rövid csend állt be odaát. Jóska tudta, hogy a két nyughatatlan leányzó a kulcslyukon át hallgatózik minden bizonyal...

Miska észrevette Jóska szórakozottságát s nyomban kész volt az ajánlattal:

- Akarod, hogy átmenjek? Adok nekik egy csárdást. Tegnapelőtt is úgy kivágtam őket, hogy vagy félóraig nyivákoltak, mint a macskák. Hát szétvágjak köztük?

- Ne, Miska, kérlek szépen... Inkább tanuljunk.

Egészen belemélyedtek már valami számtani feladat megoldásába, ami persze nem ment simán, mert Miska előbb a lépet szerette volna bemutatni, amellyel cinkéket fogdos a kertben - amikor belépett az édesanyja:

- Hát maga lesz a mi új fiúnk?

Barla Jóska felállt s meghajította magát a Miska mamája előtt:

- Igenis, kérem szépen, kezét csókolom...

- Majd nálunk fog uzsonnázni mindennap s adunk magának két forintot egy hónapra. Jó lesz?

- Igenis, kérem szépen, kezét csókolom... Amikor megtanulták a másnapi leckét, megozsonnázta ketten. A Miska két huga is velük akart ozsonnázni, de Miska megfenyegette őket, hogy majd ad nekik egy csárdást... Barla Jóska távozóban egy forintot kapott a Miska mamájától.

Leírhatatlan boldogsággal sietett hazafelé. A váratlanul jött támogatás nagy hálával s a tudat, hogy most már maga is keresni fog, önérzettel töltötte el. Az iskolakert kapujában, a Mancinén narancsos, fűgés, valamint berekinyés kosarai előtt megpillantotta Kórét Lacit, amint

éppen pattogatott kukoricára alkudozott. Barla Jóskát néhány héttel előbb megkurálta már Kóréh Laci. Jóska tehát elhatározta, hogy most visszakurálja őt. Odalépett Mancini nénihez s a pattogatott kukoricára mutatott:

- Hogy a patti, Mancini néni?

- Literje egy krajcár, úrficska - mondta Mancini néni, aki akkor már vénebb volt talán a kollégium épületénél is.

Barla Jóska két litert vásárolt nyomban. Mancini néni az egyik litert a Jóska, a másik litert a Kóréh Laci sapkájába öntötte. S visszaadott kilencvennyolc krajcárt.

Mialatt a két mendur a pénzt számolta össze, az iskolakert főkapuja felől ott termett Deák Geyza rajztanár úr. Késő délután volt, estébe-hajló s így a tanár úr minden föltevés szerint ijesztő-erejű kurucit pingálgatta előzően kis műtermében. Ahogy észrevette a két lencsést, rájuk szólt:

- Mit műveltek itt, csirkászok?

- Kuráljuk egymást, tanár úr - mondták azok kissé megszeppenve s teli szájjal.

A tanár úr elkergette őket:

- Majd adok én nektek közösbe potyázni s elverni minden petákot! Mars haza, lajhárok, aztán biflázni azt a rajzológeometriát! Legközelebb szekundát kaptok!

Kóréh Laci erre hazafelé indult, Barla Jóska pedig a Fellegvárnak vette útját. A kilátásba helyezett szekundát egyikük sem vette szigorúan, mert tudták, hogy a tanár úrnak sok szíve van, csak hát szeret olykor ráijeszteni az ádáz mendurokra.

Esteledett már. Deák tanár úr ott maradt még egy kicsit s az erezett-orrú Mancini nénival néhány szót váltott az üzlet menetére s a nettó-nyereség összegére vonatkozóan. A vén kofa nagy készséggel felelt a tanár úr kérdéseire, különösen egészségi állapotát illetőleg, mert a tanár úr koronkénti érdeklődésében foglalkozásának méltánylását látta.

Közeledett az őszi szürkülete s a szél mind hevesebb rohamokban löködött a kollégium sarkának. És a kollégium északi sarka előtt, a széles járda szélén, szemközt a Cziczu boltjával még mindig ott állt Stüsü, panyókára vetett mentében... És füttyörészgetett, füttyörészgetett... Istenem, de szép volt!

Barla Jóska a Fellegvár szűk tekervényű lépcsőin topogott ezalatt fölfelé. Az ódon toronyszerű épületet valamelyik Vay-gróf emeltette régen, lakásul a diákfiainak s mikor a Vay-úrfiak elbúcsúztak a kollégiumtól, a terpesz-torony az Alma Materé maradt. Második emeletén a jogásznök úr lakott egymagában.

Barla Jóska lábujjhegyen nyitott be a szobába. Az egyetlen széles ablakon befelé gomolygott már az őszi este, a tető-eresztékek sóhajtozni kezdtek a szilajodó szélben. Ketten voltak a szobában. Fehér Pista karosszékekben ült az ablak mellett. Czompó szerkesztő pedig fölturkált hajjal járt körbe, mint a nyomtatóló. Módfölött idegesnek látszott:

- A dolgok veleje mindenképpen az, nagyrabecsült barátom, hogy megelégettem az Orémusz garázdálkodásait. A Közlöny következő számába be akarta nyomni második versét is, amelyben leplezetlen pofával szerelmet vall. Mondanom sem kell, hogy a költeményt visszavágtam. A helyett a magam elégiáját adom ki. Azt hiszem, ehhez jogom van. Igaz-e?

- Valószínű - mondta rá a jogásznök, de látszott rajta, hogy a gondolataival egészen másutt járhat.

Czompó figyelmét nem kerülte ki ez a szórakozottság s egyszerre iszonyatos gyanu rohanta meg. Odaállt az elnök elé:

- Barátom, István! Lenne hozzád egy igen-igen őszinte kérdésem...

- Parancsolj!

- Mondd meg nekem, de igazán, jártál-e azóta Fodoréknál!

Fehér Pista ránézett a szerkesztőre:

- No, hallod, minek ennek ilyen nagy feneket keríteni! Hát persze, hogy jártam, háromszor is. Sőt tegnapelőtt náluk voltam vacsorán. Nincs ebben semmi...

- Hogy nincs? - kiáltott fel nyöszörgő mosollyal Czompó. - Kedves vagy! Hallatlanul kedves vagy! Hát barátom, István, megsúghatom neked, hogy mi ketten Orémusszal igazság szerint fantasztikus üriek vagyunk. Mert mialatt mi a tollszárból rímeket rágunk ki az imádott lényhez, te az ő oldalán vacsorázhatsz. Meg is mondom Orémusznak, hogy akassza le nyakából a lantot s nézzen más foglalkozás után. Várj barátom, István, tudom mit akarsz mondani: hogy a dolog nem komoly. Nanana! Ismerjük már az ilyen kifogásokat. Arra felelj, kérlek, ha nem találod indiszkréciónak: tetszik-e neked ez a leány?

- Nekem minden csinos leány tetszik...

- Úgy! - bókkolt Czompó s a kalapja után nyult. - Mivel pedig a szóbanforgó leányzó föltétlenül csinos... De minek folytassam?... Nem, barátom István, én nem vagyok elkeseredve túlságosan, csupán megállapítom szimpliciter, hogy engemet még nem hívott meg vacsorára Fodor néni önagysága, se Orémuszt, azt az esztéta-juhót. De garantálom, hogy nem is fog... No, ég veled és gyöngyharmat! - s becsapta maga után az ajtót.

Barla Jóska, aki mindeddig aggodalmaskodva állt az ajtószögletben, most óvatosan köszönt:

- Jóestét kívánok, Fehér úr!

- Szervusz, Jóska! - neszelt föl az elnök. - Hát te hogy jöttél ide?

- Nem akartam szólni hamarabb, Fehér úr, kérem szépen, mert beszélni teccettek Czompó szerkesztő úrral. Oszt avégett jöttem, hogy mivel otthon teccett járnai, tessék megmondani, mi van édesanyámékkal, mert már harmadik hete nem írtak, oszt ma délelőtt Buza tanár úr mondta, hogy Fehér úr szólt neki valamit, oszt most már tanítom is ebből kifolyólag Tatár Miskát, aki egy osztályba jár velem, két forintért egy hónapra s ozsonnát is adnak. Hát ebből gondoltam, hogy valami baj lehet odahaza s ne tessék haragudni, kérem szépen, hogy zavarom miatta Fehér urat...

- Dehogy is haragszom, Jóska - mondta Fehér Pista. - Előbb azonban gyűjtsd meg a lámpát, a gyufa ott lesz a könyvesállványon.

Barla Jóska meggyújtotta a talpas asztalilámpát s szelíd fény ébredt a kőfalú, kényelmes szobában. Fehér Pista még mindig mozdulatlanul ült az ablakban. A szemközti székre mutatott:

- Ül le te is, Jóska!

A mendikáns a karosszékbe ereszkedett nagyóvatosan s komoly, kerek arcát sok figyelemmel csüggesztette az elnök úrra. Fehér Pista egy darabig elnézte a mendur búskomoly szemét, aztán így kezdte:

- Hát otthon voltam, kisöreg s meglátogattam az édesanyádékat is. Nem kell megijedni, nincs semmi különösebb baj. Apád most keveset keres, ezért nem tudtak küldeni pénzt, édesanyád pedig beteges. De hiszen ez minden ősszel elő szokott jönni nála. Kistestvéreid megvannak egészségben. Hát ezért beszéltem Buza tanár úrral...

- Igen szépen köszönöm Fehér úrnak, hogy teccett szíves lenni szólni az érdekembe - szólt remegve Barla Jóska. Akkor már könnyes volt a szeme.

Fehér Pista cigarettára gyujtott:

- Hallom a tanár uraktól, hogy a legjobb tanuló vagy az osztályban. Hát csak becsüld meg magad ezután is, a tanár urak gondolni fognak reád. Az Alma Mater sok szegény fiút fölnevelt már. Aztán ezentúl, ha szükséged lenne valamire, csak gyere hozzám, én majd kisegítlek...

- Köszönöm igen szépen a jóságát Fehér úrnak - szipogott Barla Jóska s könnyecseppek estek le a kövérek arcán. - Csak amiatt félek, hogy meg tanál halni az édesanyám...

Fehér Pista csitítani próbálta:

- Ne légy már gyerek! Édesanyád meghült egy kicsit, mikor a kukoricát törték, azóta már föl is kelt talán. Karácsonykor valószínűleg legációba megyek s akkor te leszel a szublegátusom. Ne felejtse el, hogy szombat délután szüreti vakációra indulunk, a vonaton te vigyázol a kofferomra. No, szervusz és igyekezz!

Kezet adott neki. Jóska a szemét törölgette:

- Igen szépen köszönöm Fehér úrnak, hogy teccett gondolni rám...

Vacsora után, ahogy hazasietett, leült s levelet írt az anyjának. A két Zólyomi még nem volt odahaza. Szipogva írt:

„Kelt ezen levelem Sárospatakon 190... évi október hó 13-án. Tudósítom ennél fogva kedves édesanyámat, kedves édesapámat, Jancsi öcsémet, Mariska hugomat és Juliska hugomat sorsom és állapotom felől. Már nem kell a pénz, mert ma kaptam egy forintot Tatár Miska édesanyjától, aki velem jár az I. B-be, mivelhogy Fehér úr beszélt Buza tanár úrral szegénységi sorsomról az érdekembe, hát Buza tanár úr megcsinálta. Én most együtt tanulok Tatár Miskával, hát ezért kapok tőlük koszt fejében ozsonnát minden napra, meg két forintot egy hónapba. Ez két hónapban négy forint s a kvártélyköltséghez ezek szerint csak egy forintot kell pótolni, de ezt is megkapom, mert minden hetedik brugó az enyém, én pedig hat brugót hordok a magamén kívül s ha ezt mind eladom, csak a magamét nem, hatvankét krajcárt kapok egy hónapba. Tudósítom mindnyájotokat sorsom és állapotom felől, hogy az osztályba én tanulok legjobban, hát ne búsuljon miattam kedves édesanyám. Aztán most szombaton éjszaka érek haza szüreti vakációra, hát édesapám legyen olyan szíves és gyöjjön ki az állomásra, mert Fehér úrral fogok megérkezni, aztán én fogok vigyázni a pakkjára, de Fehér úrék a dombon laknak, mi pedig az alvégen, és akkorára éjszakai féltizenkét óra lesz. Fehér úr azt mondta nekem ma, hogy karácsonyra magával visz a legációba, én leszek a szublegátus, hát biztosan keresek vagy öt forintot. De kedves édesanyámék úgyse értik, hogy mi az, mert ez mind latin szó, hát majd otthon elmagyarázom. Pénz nem kell, mert van egy forintom, az útiköltség csak húsz krajcár a harmadikon s viszek azonfelül füttyölőt meg cukrot Jancsi öcsémnek, Mariska hugomnak, meg Juliska hugomnak. Tessék megmondani nekik, hogy várjanak, mert már igen régen nem láttam őket. Most már ne tessék búsulni, mert félétől kezdve talán elengedik a tandíjat, meg a tápintézeti-díjat. Igen szeretném látni már kedves édesanyámat s kívánom tiszta szívemből, hogy egészsége megjavuljon minél hamarabb. Hát ilyen az én sorsom és állapotom, kedves édesanyám. Mindnyájotokat sokszor csókolja szerető fiok,

Jóska.”

Mire befejezte volna, meg is enyhült. A két Zólyomi, meg a többi nagyobb diák akkor jött hazafelé a konviktusból nagy zajjal. Az idősebb Zólyomi, akinek ezen az estén különösen jó kedve volt, mert öt forintot kapott hazulról, vállonveregette Jósát:

- Hallom, testvér, hogy már nevelőnek csaptál fel!
- Igenis, Zólyomi úr, kérem szépen - restelkedett az ágy lábánál Barla Jóska.

Zólyomi másodszor is vállon veregette:

- Bene amice, bene.

A mendikáns, mielőtt lefeküdt volna, pakolgatni kezdett aládájába: lepedőt, fehérneműt, amelyek mosatásra vártak. Hat nap alatt hatszor kirakott s megint visszapakolt mindent. Igen válogatott, hogy csak a legszükségesebb dolgokat vigye. Nem akart terhére lenni az anyjának.

S azalatt izgatottan készülődtek a városka összes diákkamaráiban, különösen a konyák, kik a keserves szülei búcsú óta most mentek első szabadságra. Mielőtt azonban útnak kerekedtek volna zsibongó karavánjaik, Barla Jóska és még néhány mendurtársa olyan egy-két botot kaptak a lábszárakra, meg a lapockaközre, hogy attól vakarózhattak legalább. A szóbanforgó kampósbot a főiskolai orvos úr kezében zúgott, kalimpált és csattogott. És pedig a brúgók miatt.

Különben így történt.

Két nappal a vakáció előtt, jókor reggel, a Kutyaszorító bejáratánál vígan állt a brugó-börze. Barla Jóska is ott kínálhatta a maga hét brugóját, mert ezúttal, tekintettel a holnaputáni elutazásra, a sajátját is el akarta adni. Tíz-tizenkét krajcár közt hullámozott az árfolyam. E reggelen valóságos zsidóiskola volt a Kutyaszorító eleje: kispataki meg hécei asszonyok s néhány mezítlbas csiszlik minden erővel le akarták szorítani a kurzust, a mendurok viszont közös erőfeszítéssel tartani igyekeztek az árfolyamot. Barla Jóska eladott immár öt darab brugót, a zsvajban a megmaradt kettőt kínálhatta még teljes rábeszélőképességével, mikor a háta mögött hirtelen vad rikoltozás támadt, eszeveszett futkosás és lábaknak kapkodó dobogása. És amire meg tudott volna fordulni, egy jót húzott valaki a hátára s ugyanakkor egy másodikat is odateremtett, végig a lábszárain, miközben rekedten kiáltozott és prüszkölt:

- Az ebadták teremtésit! A kenyeret elkótyavetyélik s aztán hozzám jönnek, hogy ég a gyomruk! Hát persze, amikor nem esznek! Nesztek, ebadták!

A főiskolai orvos bácsi dolgozott a középén egy görbe bottal: csihpuhi! A megzavart mendurhad tágult szemgolyókkal menekült, ki amerre látott, a kampósbot pedig forgott és zengett a légben s csapkodott kegyetlenül. Egy-két csiszlik is kapott a fenekire s még az asszonyok sem kerültk el, ha nem tágítottak idejében. Sok mendur a brugót is elhajította, csak súly nélkül iszkolhasson. Két-három perc alatt üres volt a csatatér. A doktor úr még utánuk is fenyegetőzött:

- Majd adok én nektek gyomorszűkülést, gazfickók!

A főiskolai orvos úr fölgerjedését teljes mértékben igazolták az előzmények. Alig volt olyan reggel, hogy óra előtt tizenöt-húsz mendur ne jelentkezett volna a kórházban gyomorbántalmak címén. A doktor úrnak nagy prakszisa volt már e csalárdságokkal szemben s eleinte abból a föltevésből indult ki, hogy a mendurok mindenre elszánt cselszövő hada nem készült el a tananyagból s fugálni akar. Ezért, - elrettentő például - sorba ecsetelte a torkukat, hogy valamennyi lencsés düllöngve krárogott. De mivel a gyomorbajosok tömeges jelentkezése a járványszerűség tünetét öltötte magára, a doktor úr nyomozni kezdett. Ilyen módon csakhamar konstataálta, hogy a mendurok potom néhány pénzen elvesztegetik a brugót, früstökre nincs mit enniök s ezért vannak égésszerű gyomorfájdalmaik. Először atyai jószággal intette az összes konyákat s a mendursereg egyetemét, hogy ne tegyék próbára továbbra is a türelmét, hanem egyék meg azt a brugót, mert különben szétvág köztük. Amikor azonban sem szép szó,

sem a belterjes ecsetelés nem használt, a doktor úr csakugyan ott termett a brugótőzsdén s szétvágott a bandában. Úgy kellett nekik!

A doktor úr határozott föllépése azonban nem támasztott különösebb emóciót, mert akkor már itt volt a vakáció. A doktor úr egyébként föllépett már így tavaly is, tavalyelőtt is nem egyszer, de legalább abszolút hatástalansággal. Szombat délelőtt a nagyobb diákok közül sokan szivárogni kezdtek már az állomás irányába és amikor délben Barla Jóskaék is előtörtek az I. B-ből, karavánok haladtak már az iskolakert főútján - hazafelé. Zaj, énekszó, készülődés, csapkodás volt minden udvar. Az I. B-és konyák egy csoportja hadonászva igyekezett a Rákóczi-utcán s a Templom-köz előtt észrevettek egy száradt öreg zsidót, akin csak kijárt cugoscipője tartotta a furulyanadrágot, a fején ellenben két kalap volt. Alul egy pincs, azon egy cylinder. A zsidó csontdarabkákat, elhult patkószegeket keresett az utca közepén és ha talált valamit, először a szeméhez vitte, aztán köpött rá s akkor hirtelen bedugta a zsákba. A mendikánsok, ahogy meglátták a duplakalapos alakot, csúfolódva kezdtek kiabálni:

- Szíj! Szíj! Nadrágszój!

Nadrágszój megfordult, fölemelte jobböklét s annyi méreggel fenyegette a mendurokat, hogy reszketett a szakálla:

- Ezt tanultatok a tekintetes tanári kartól? Lurcones impudentes!

A szemtelen lurkók annál viharosabban ismételték:

- Szíj! Szíj! Tyetyetye! Nadrágszój!

A zsidó letette a zsákot s most már két ököllel fenyegetőzött, de úgy, hogy teleköpködte a szakállát:

- Diaboli vos perdant, paniperdae!

Az ördög persze azért nem hordta el a kenyérpusztítókat, siettek azok maguktól is. Nadrágszój fölkapta a zsákot s továbbkeresgélt az utcán, mialatt latinul dörmögött maga elé. Mert az öreg, aki Lissauer lett volna becsületes neve szerint, csaknem úgy beszélt latinul és görögül, mint Zsoldos Béni bácsi. Ő pedig Thukididesz ama bizonyos tíz kemény soránál a Tudományos Akadémiát is kisegítette súlyos zavarából. A német nyelvet perfektül bírta Lissauer úr s ha az ötödgimnazisták megkörményezték az utcán, hogy segítsen nekik lefordítani a „Loreley”-t, az öreg hátrataszította kettős kalapját, lecsapta a zsákot s karjait széttárván a menny-égnek, remegő hangon, önkívületben kezdett szavalni: „Ich weiss nicht, was soll es bedeuten: dass ich so traurig bin...” És szívesen segített mindenkinek, ha nem csúfolódtak vele. Mert Lissauer úr ügyvéd lett volna valamikor, igen-igen régen, ám valami találmányon kezdte törni magát, amitől megcsusszant az egyik kereke. Azóta zsákbagyüjtögetett minden utcai vackot, a pincskalapra cilindert tett föl s latinul hadakozott a diákokkal. Kovácsy tanár úr egyszer megkérdezte tőle, hogy mi voltaképpen az a legelső értékhatár, amelynél a szemétből válogat. Nadrágszój így válaszolt:

- Mindent föl kell venni, tanár úr, ami többet ér egy tetűnél.

Azalatt pedig karavánok indultak meg az iskolakert főútján át, minden vonathoz újak s a városka egyre inkább halottá vált. Délután öt óra körül Barla Jóska is kézcsókra ment Vitkóczyné asszonysághoz, elbúcsúzott a két Zólyomitól s hátáralökvén kezításkáját, neki-vágott szuszogva az állomásnak. Az iskolakert kapuja előtt csoportok torlódtak össze s a pakkok, kofferek, batyuk alatt mendurok tömegei lihegték. Végig az iskolakerten százan meg százan hullámozgott előzködve, búcsúzkodva, jókedvvel, mialatt Hersli, a város egyetlen hor-dárja a jogásznök két bőrtáskája alatt nyöszörgött, vonszolta magát sóhajtozva, tántorgott,

(különösen ha löktek rajta a lencsések), megint megállt, letette a táskákat, törölgette a homlokát s jajgatott, hogy az elnök úr rokkantságba kergeti őt ezzel a disznó súllyal, mindjárt a bokrok megé hajintja mind a kettőt. És míg Hersli komolyan szenvedett s a mendurok „pikoj”-t kiabáltak feléje, az imbolygó tömegben egymásután mentek kifelé a kollégium nagy alakjai. Sétapálcával nagyrészt s könnyedén (hiszen kofferjeiket a düllede szemű menduroknak volt kutyakötelessége a vonatra cipelni) és mindenekfölött olyan tartással, mely a komolyság előfeltétele némi rátartisággal keverten. Ott ment Zajdó teológus a hasával, Baczó Balázs új sárcipőben, aztán a Tariskák hárman, Kánya Gyula kantáros szivart szítt s néha átnyujtotta egy-egy slukerre Sérának is. Baczó Balázs kivetett mellél igyekezett Osztricza János társaságában s arról beszélgettek, hogy Újhelyben, az egyik hecskei kucsmában kiváló forralt bort lehet kapni, fahéjjal... Ott igyekezett kifelé Bolha Endre zsakettben. Cugéber Mihály a két Kásával, miközben Tengely Orbán, a Korpa puszipajtása, pipázva sétált magának, lassú dignitással... Az iskolakert tulsó kapujában Gutmán úr állt strázsát s valahányszor egy-egy kliensét látta meg, emelt hangon kívánt szerencsés utat, ami körülbelül annyit jelentett, hogy visszajövet igazán illenék behozni már azt a többszörösen kilátásba helyezett összeget. Ahogy Tengely Orbán is feltűnt volna az állomás hátában, Gutmán úr kétrét hajolt, sunyin pislogva hozzá:

- Az Isten hozza vissza szerencsésen Tengely urat, kívánom tiszta szívemből!

- Én is kívánom magának, öregem! - szólt feléje Tengely Orbán, elértvén, hogy Gutmán úr a tavalyelőtt óta esedékes gyatra összeg miatt kívánja azt a szerencsés megtérést.

Az állomás perronján, ahol már kigyúltak a villanylámpák, Fehér Pista meglátta Barla Jóskát Magához intette:

- Ha majd Hersli kiér, vedd át tőle a táskáimat. Te felelsz értük hazáig. Ezt a koronát add neki!

- Igenis, Fehér úr - állt haptákba a mendikáns.

Az állomás környéke feketedett tőlük. A sinek legszélén Korpa János intézkedett a saját első személyében, hogy a vonat el ne taposson majd valami lábatlankodó mendurt. Rövid ködmönben volt Korpa János, mely alól félrőfre kilengett a zrinyi, nagy görcsös bot a markában s kajla kalap a fején. Harsány orra az utóbbi hetek szeles időjárása miatt akár a kiszívott tajték. Korpa János, akinek előhaladott kora miatt őszes idősebb rokonai elhaláloztak már s emiatt Tengely Orbánokhoz indult vakációba, ott parancsnokolt fel és alá, mikor az Amerikához címzett közeli kocsmából liter borral közeledett Tengely Orbán s ekset ittak néhányan. Megérkezett áldomásra Bathó János tanár úr is, hörpöntett keveset s a tömeg élén megadván a négy alaphangot, így szólt:

- Fiaim, ti bőrcserzők s egyéb harmadosztályú utasok, búcsúzóul énekeljük el a „Szánt az ökör, recece...” kezdetű Bathó-nótát!

S felharsantak valamennyien. Amikor vége lett, a tanár úr így szólt:

- Most pedig, fiaim, ti vargák, vigyétek szét dalaimat, hogy legalább a dicsősége nőjjön Bathó Jánosnak, ha már a pénze fogy!

A diákok dörgő éljent kiáltottak. De mivel ugyanakkor belihegett a személyvonat, szempillantás alatt megmozdult az összegyömösölt tábor s olyan roham zúdult a kocsik ellen, hogy recsegték a hágcsók. Három perc múlva füttyentett a mozdonyvezető, ám Korpa János, aki lent intézkedett, megemelte görcsös botját a masiniszta felé:

- Herstellt! Öt mendur még nem szállt fel!

Mikor aztán az öt mendur is felkapaszkodott volna, Korpa másodszor is intett a mozdony-vezetőnek:

- Mehet!

A vonat elindult, miután Korpa is felfűródott egy harmadik osztályba. Harmadikba, mert negyedik nem volt.

Barla Jóska is ott szorongott a kocsi perronján. Leült a kofferjére, úgy vigyázott a jogásznök két táskájára. Az egyiket hamarosan fölfedezte a Fodor Bandi úr névjegyét s gondolta mindjárt, hogy az alelnök úr is az elnök úrral utazhatik. Biztosan náluk lesz az egész héten.

Aztán hazagondolt. A ruhái közé nagy gonddal csomagolta be a fűtyölőt, amelyet Jancsi öccsének vitt s két papírzacskóba tette a cukrot, mellyel a két hugocskáját akarta megörvendeztetni. Izgatott volt, hogy annyi idő után otthon lehet megint és boldog, hogy jól tanult idáig. De a gondolatra, hogy valami baj lehet odahaza, elszomorodott mélyen. Nem először az utóbbi napokban. S ez a konya kis gond emésztette az újhelyi állomás harmadosztályú termében is, mialatt a mezőlaborci vonat indulására kellett várakozniok. Nehezen és későre készült el az a vonat! Ott gunnyasztottak a harmadosztályú váróteremben a batyuk és kofferek hátán, hazasajgó mendurok valamennyien, mert a teológus és a jogász urak valami közeli kiskocsmába néztek el forralt borra, melynek tetejére fahéjat szokás hinteni. Ment az éjszaka, ment... A portás olykor végigcsengetett a perronon, hogy Csap felé indul a vonat, a mendikánsok egyrésze fölkerekedett s jómulatást kívánva a többi felé, tolongva mozdult kifelé, a sötétbe. Később, de nagyon sokára, Kassa felé csöngetett beszállót a portás és újra egy sereg mendurral lett kevesebb a váróteremben. Távoli utasnépek mentek-jöttek az egyre árvuló termeken át, már a restiben is eloltották a lángok felét s Barla Jóska még mindig ott bóbiskolt a Kóréh Laci társaságában. Olykor messzi sípszó sikoltott át az éjszakán; talán valami tehervonat közeledett Töketerebes felől. Másztak a percek, meg negyedórák, de olyan nehezen! Már Fehér Pista is visszajött Fodor Bandival s vékony sétapálcáikat jókedvűen forgatták. A jogásznök Barla Jóskát kereste:

- Mindjárt indulunk, kisöreg.

- Igenis, kérem szépen - ugrott fel szolgálatkészzen a mendikáns.

Aztán csak benyitott a portás és meglóbálva szélesen a csengőt, elkiáltotta magát: „Legenye-Alsó-Mihályi, Velejte, Upor, Töketerebes, Bánóc felé beszállani!” Barla Jóska felszökött s mivel a magáén kívül még két koffert kellett kicipelnie, Kóréh Laci segített neki a súlyos munkában. A kocsi perronján lekuporodtak ketten s alig szóltak egymáshoz, mialatt a váltókon át-átdöccent a vonat s attólfogva kísérteti-egyvégben prüszkölt és dohogott a kapaszkodókon... Hazafelé! Hazafelé!... Ment-ment a vonat, hideg sötétség neszelt odakint, olykor őrházak sétáltak lassan visszafelé a vonat ablakai alatt, olykor egy-egy halott állomás közeledett, ők ketten pedig gubbasztottak a koffereken, gondoktól telítve. Nehéz sors a mendur sorsa mindenképpen!... Aztán, mikor már közel lehetett az éjfélnél, Barla Jóska feltápázkodott álmosan s kezet fogott Kóréh Lacival. Komolyan, mint férfiakkal szokás:

- Jó vakációt, Laci!

- Neked is, Jóska!

Ahogy leszállt, édesapja jött eléje a sötétben. Esett bajuszú, zömök ember, kurta zekében:

- Isten hozott, fiam! Nincs semmi bajod!

- Megvagyok, kedves apám.

A két jogász is kezet adott az öreg Barlának, aztán bricskába ültek, amely - mikor már messze zörgött a vonat - lépést indult velük a falu tetőrészének. Mert ott állt a Fehér-ház, dombon. Barla Jóska pedig bandukolva ment az alvégnek, mialatt édesapja hátára lökte fel a koffert. Egy-két szót váltottak eleinte, de aztán elhallgattak mind a ketten. Botorkálva mentek. Aludtak a földbesüppedt házacskáék, olykor fellélekzettek a jegenyék, különben csönd volt. Kísértetváró csönd. A bárói kert fái furcsán elhajolva dültek ki a kerítés fölött s meztelen gallyaik félig az országút fölé borultak a magasból. Lépéseik visszakoppantak már a negyedik ház faláról s egy kutya sem ugatott. Jóska annyit kérdett egyszer:

- Hogy vannak édesapámék?

- Hát úgy, fiam - köhentett az öreg s nem folytatta.

Aztán elérték az alvég utolsó házát is, mely a falun túl feküdt, az országút szélén, kőhajításra a szélső házaktól, egyesegyedül. Beteg világ sávosodott az egyik apró ablakon, amely oly alacsonyan mélyedt a falba, hogy napközben bekukucskáltak rajta a libák. Átkapaszkodtak a mély utcai árkon, melynek tetején, a virrasztó viskó előtt egyetlen sovány akácfa dült el kajlán. Az öreg letette a koffert. Egy mélyet sóhajtvá beléptek a mélyenfekvő pitvarba s onnét az egyetlen szobába. Kormos lámpa sípolgatott lehúzával s a hátulsó ágyban három gyerek aludt. Fülledt volt.

Barla Jóska bizonytalanul állt meg a földes szoba közepén. Édesapja srófolt valamit a lámpán, melynek már fenekén járt a petróleum. A bátortalan fénynél meglátta ekkor az édesanyját, amint megmozdult az első ágyban s félkönyökre hajolva megszólalt fáradtan:

- Megjöttél, fiacskám?

A mendikáns alig ismert rá a kedves vonásokra: beteg, nagyon beteg volt már az édesanyja. Homloka ecetesrongyok közé tekerve, szőke haja kócokban hullt ki, keskeny arca még keskenyebb, csak a barna szemei lángoltak. Barla Jóska az ágyhoz lépett s mialatt édesanyja átölelte a félkarjával és sírni kezdett, igen-igen erőt kellett vennie magán. Megsímogatta az anyját:

- Majd jobban lesz, édesanyám.

...A ház, amelyben Barla Jóskát élete legnagyobb szomorúsága érte egyszer, ma is áll még talán az országút mellett. A kajla akác még nagyobbra nőtt, ha ki nem vágta azóta. Hány furmányosszékér, mennyi úrifogat haladt el azóta a lesüppedt ház előtt, amelyben késő novemberi éjszakákon túlvilági lények dobbantgattak a lábaikkal? Mindig hármat egymásután... A ház állhat még. De hol a régi gazda, aki az asztallapra dülve órákig elnézett maga elé egyfolytában, mikor nehézre fordult a sorsa! Hol a Barla Jóska három kistestvére, akik zsenge szárnyaikon oly hamar szétszálltak a világba!? És hol az édesanya, ki a testvérek minden lépésére vigyázott, amikor még pöttömnyi emberkéek voltak s amikor még ő maga nem esett ágyba!? Régen volt... Idegen arcok nézhetnek ki ma az apró ablakok táblácskái mögül...

Nehezen mult el az az egy hét.

Csak olyankor enyhült meg, ha eljátszadozott a három testvérével. Jancsi öccse kíváncsian faggatta a diákokról, a kollégiumról s mindenről, ami oly távoli és csodálatos világnak tűnt föl előtte. És ha Jóska mesélni kezdett, Jancsi meg a két kócos hugocska elbámult szájjal figyelt rá. Hihetetlen szép dolgok voltak azok!

De Barla Jóska egyre inkább elszomorodott. Két kis hugáról foszlott már a ruha, Jancsi pedig kimaradt az iskolából, mert nem volt cipője. Édesapja befogta olykor a két bunyik lovacskát,

de mindig kedvetlenebbül tért meg haza. Kutyaavilág járt a fuvarozásra. Aztán csak otthon maradt, ő maga főzött valamit, mert az édesanyjuk nem tudott fölkelni. Az oldalát fájtatta, a feje égett s éjszaka köhögött. Barla Jóska látta a szegénységet s olyankor nyelt egyet. Egész héten alig ment ki kétszer a házból, de azt is megbánta. A parasztfiúk (tavaly még osztálytársai az elemiben) ahogy meglátták, csúfolódva kiabáltak utána:

- Urficska! Urficska!

Erre nem ment ki többet a házból: fájt neki a gúnyolódás. Az apja szótlán küzködése, édesanyja hanyatlása s a három kistestvér sorsa korai búval töltötte el mendurfejét. Egyszer, a hét vége felé, Fehér úr is benézett hozzájuk Fodor Bandi úrral. Jókedvűen jöttek s eldiskuráltak fesztelenül. Barla Jóska megérezte, hogy csak azért viselkedtek így, mert nem akarták keseríteni az öreget. A jogásznök még biztatta is az édesanyját, hogy jobban lesz: mások is meghültek már a mezőn. Jóska miatt pedig nem kell aggódni: esze van, aztán a kollégium nem szokott megfélemlkezni a szegény diákokról.

De az aggodalom mégsem maradt el. Jóska észrevette, hogy az utolsó napon nagy nyugtalanságban forgott az édesanyja s ijedten nézte Jóskát többször is, mikor azt hitte, hogy az nem látja. Este lett, a három testvérke lefeküdt már, a kovácsszomszéd felesége néhány pogácsát sütött az útra, már indulni kellett volna az állomásra s Jóska odament az ágyhoz. Édesanyja felkőnyökölt s elnézte sokáig. Barla Jóska összevágta a fogát, mert érezte, hogy könnyek kezdenek serkedni a szempillája alól. Az öreg Barla az asztalnál ült, maga elé könyökölt s a lámpára meredt, széttúrt hajjal. Édesanyja még mindig nézte:

- Fiam, azt akartam mondani neked, hogy jövő két hónapra öt forint kell a lakásért...

Barla Jóska megértette, hogy édesanyja takargatni próbálta a szegénységüket. Megvigasztalta:

- Nem baj, édesanyám. Majd kérek pénzt előre Tatár Miska mamájától s megfizetem én azt. Csak édesanyám legyen jobban...

A beteg asszony sírt, nagyon. Magához húzta a mendikánst:

- Ha nagyobb leszel, gondold a testvéreidre. Istenem, mi lesz belőletek!

Visszaesett a párnára. Barla Jóska nagyon nehezen tudott elindulni. Édesapja már a szoba közepén várt, hátán a kofferrel, Jóska pedig az ágy mellett állt. Ráborult az anyjára:

- Isten áldja meg, kedves anyám!

A pitvarban még hallotta, amint utánakiáltott a szegény asszony:

- Isten áldjon meg, fiam... Gondold a testvéreidre!

Aztán semmit nem hallott.

Az állomáson elbúcsúzott az édesapjától. Hogy aztán mimódon került vissza Patakra, maga sem tudta.

Mintha álomban multak volna el az első napjai... Emlékezett, hogy amikor pénz nélkül nyitott be Vitkóczyné asszonysághoz, a néni barátságtalanul nézett rá s nem is marasztalta sokáig. De másnapra már előteremtette az öt forintot. Aztán nekifeküdt a könyveknek, mert a testvérekéire gondolt, akiknek bús árvaságát előre látta. Minden erejét megfeszítette: pontosan eljárt Tatár Miskáékhoz, ott volt a vegyeskari próbákon, a cibere-fachban, hűségesen kiszolgált nemcsak a két Zólyomit, hanem mind a három kamara nagydiákjait, cipelgette a brugókat minden negyednapon, egy-két gyengébb társának segített a rajzlapok elkészítésében (darabját öt krajcárért), de a gürcölődő konya-esze mindig másutt járt. Pedig egyéb munkakör is az ő vállaira volt nehezedőben rövidesen. Közeledett a nap, amelyen hozzá kellett kezdeni a fűtéshez s Zólyomi

Barna úr jóelőre jelezte neki, hogy az ő kötelessége lesz majd a peckási teendők ellátása is. Jóska egykedvűen vette tudomásul az utasítást: legalább kevesebb ideje maradt hazaszállni gyötrődő gondolataival. Csak akkor enyhült meg valamit, mikor - a második hét vége táján - levelezőlapot kapott hazulról, hogy megvannak valamennyien.

Néha, vacsoraidő előtt, fölkereste több mendurtársa s e mendurok módfelett érdekes történeteket tudtak a teológus meg a jogász urak viselt dolgairól. Ezek a történetek, mire a Vitkóczy-udvar apró diák-kamarájáig jutottak el, körvonalaikban fölszélesedtek s mint a távoli dolgok általában, sokat nyertek jelentőségükben. Beszélték, hogy Csigorin, a peregrinus, tegnapelőtt szavalóestét rendezett a Héczén található Gyöngytyúk című kocsmában, saját eredeti költeményeit interpretálván sok pátosz között. Az irodalmi estén Korpa elnökölt s Csigorinnak tündöklő hatása volt. Különösen amaz idilljének, amelyben leírta, mimódon udvarolt tavaly nyáron egy postáskisasszonynak. Tizenhat kilométert kellett gyalogolnia a postáskisasszonyig, ahol is ebéd után, mivel a forró úttól valósággal áttüzesedett a lába, lehúzza cipőjét, harisnyáját s úgy próbált hűsölni valami keveset. Csigorinról azt is tudták, hogy amikor hetedikben megbukott a fizikából, a szeptemberi pótvizsgára - az apja parancsára - köteles volt bemagolni az egész fizikát, amitől meglazult az egyik kereke s azóta egyre többször kóborolt a határban. Csak a hideg évszak kergette be a diákok közé... Azt is beszéltek a mendurok, hogy Gutmán úr alighanem csőd előtt áll, mert a határidőre és becsületszóra adott kölcsönökből egy petákot sem látott viszont eddig. Az adósok azzal kecsegtették, hogy majd post festa, azaz ünnep után, mikor a karácsonyi legáció hoz valamit a konyhára. Gutmán úr csaknem kétségbeesett emiatt, mindazonáltal ha akadt valaki (már pedig akadt), aki pillanatnyi pénzzavarban szenvedett volna, Gutmán úr nyomban ott termett s közbejárt a szanálásnál. Gutmán úrnak szíve volt s azonfelül soha eddig nem fizetett rá... Érdekfeszítőbb volt azonban ennél az az eset, amikor Talpas (a koma) tetteleg inzultálta Patzok Benjámin és viszont. Talpas (a koma) ugyanis még szeptemberben nyakára hágván az első félévi tápintézeti díjnak, szüreti vakációig csak kihúzta valahogy pergelt levesen. (Reggel, délben, estve!) Mikor azonban az állandó pergelt levesek következtében elől-hátul homorú formába kezdett átmenni, a mozgókosztosi intézményt hozta be magára nézve. Minden ebédnél és vacsoránál akadt ugyanis valaki, aki elmaradt a konviktusból. Talpas (a koma) ilyenkor elfoglalta az üres széket és evett a szék gazdája helyett. Ez volt a mozgó-koszt. Patzok Benjáminnál, aki köztudomás szerint malomkő révén fűtött a szobájába, hasonló volt a helyzet. Valamelyik délben aztán összekerültek az egyetlenny üres szék mögött s mivel mindkettő enni akart, összeakasztottak, tetteleg pedig... Sok ilyen érdekes dologról tudtak a mendikánsok, amelyek aztán napokon át szóbeszéd tárgyai voltak.

Az élet is megváltozott sok tekintetben. Nem voltak már csoportosulások a kollégium előtt, meg a Pletykadomb táján. Mindenkit beszorított az ősz. Esténként a Kürtben vagy a Központban jöttek össze két-három deci forralt borocskára, délutánonként az Olvasó-Egyletben gyülekeztek, vagy a kamarákban találkoztak a nagydiákok. A folyosók csak délelőtt zsibongtak tőlük az első emeleten, mialatt a földszint tantermeiben a felsőgimnázisták, mendurok és egyéb konyák figyeltek kinyújtott nyakkal a szárnyaló előadásokra. S nagy volt a zajgás az egyletekben is. A joghallgatóknál Fehér Pista elnökölt, ahol is tartalmas viták rendeztek s minden kérdést összes oldalairól megvilágítottak, tehát pro et kontra. A teológusoknál Tengely Orbán volt az elnök, ahol pályadíjak tűzettek ki s a beérkezett pályaművek színvonaláról tüzetesen taglaló bírálatok olvastattak föl. A gimnázisták Erdélyi-Önképzőkörében szokatlan mennyiségben futottak be a lírai költemények és novellák, öldöklő roham indult meg az ötforintos díjakért... És mindezek fölött állt az Ifjúsági-Egylet, melynek látogatott ülésein - a szénior elnöklete alatt - az Alma Mater egész Muzsa-seregét érdeklő közügyeket volt szokás megvitatni, nem egyszer szenvedelmes kirobbanásokkal. Innét indultak ki a hazafias jellegű tüntetések, mely alkalmaknál bevették az országgyűlési képviselő úr összes

ablakait. Dehát a képviselő úr helyben lakott, a kormány ellenben Budapesten. A képviselő úr ősztől-tavaszig nem is csináltatta be az ablakokat.

Hanem ezalatt történt valami, amelyhez fogható eseményre még Korpa János sem tudott visszaemlékezni. Hogy ím november lett volna, megjöttek a színészek. A vándortruppall kapcsolatban két szokatlan eset adódott elő. Az első miatt lázadásszerű tünetek kezdtek mutatkozni az alsóbb diákok soraiban, a második miatt viszont a trupp volt kénytelen hanyatt-homlok menekülni Patakról.

Megjövén a bohémcsapat, isteni deszkáit nyomban felütötte a vásártéri állásban, mint addig is minden ősszel. Szokás volt, hogy az akadémisták a széniori hivataltól post festa kapták színházjegyeiket, amelyek árát a szénior karácsony után, mikor megtértek a legációból, beszedte rajtuk. Szokás volt másfelől, hogy az ádáz mendurok, akik elestek minden ilyen kedvezménytől, közös akarattal s pompás kivitelben „utánarajzoltak” néhány színházjegyet, amely „rohamjegy” néven volt ismeretes sok nemzedék óta. A rohamjeggyel az első mendur a pénztár előtt ügyesen besurrant s az állás oldalán aztán, a bedeszkázott kapu alsó részén ki-dugta a jegyet a következő mendurnak. Hatvanan is berohamoztak ilyenformán egy estén.

Most is, hogy új társulat érkezett, egyszerre felfordult minden békesség. Orémusz, a Közlöny színházi referense, az isteni nők körül taposott minden délután, a primadonna lakása előtt meg, mielőtt az előadásra indult volna, a rajongók csoportja gyülekezett s ha feltűnt a diva, diszkrét éljenzés hallatszott. A színház tömve volt, ám Pilisi Lajos igazgatónak, egy szőke, nyúlánk és mozgékony fiatalembernek hamarosan szemet szúrt, hogy noha telt házat vonz minden előadás, a jegyek alig fogynak. Pedig nagy hatással játszottak bohózatot, operettet és klasszikusokat vegyesen, miközben a nemzeti tárgyú tragédiákhoz diákoktól kölcsönözték a csizmát, a kollégiumi régiségtárból a kardokat és egyéb öldöklő eszközöket. Pilisi Lajos, e feledhetetlen bohém, az aránytalanul apadó jövedelmen nem sokáig törte a fejét, mert a tanár urak, akikkel néhány víg estét rögtönzött, megmagyarázták neki, hogy alighanem a roham-jegyes rendszer idézi elő a csekély heti kimutatást. Pilisi Lajos másnap kiadta a titkos utasítást, hogy este senkitől sem szabad elvenni a belépőjegyet, amit a mendurok nem is sejtettek s persze ezúttal is megtöltötték a házat. Előadás előtt aztán az igazgató úr a drámai hős meg a naturbursch kíséretében végigjárta a padokat s mindenkitől jegyet kért. Az első mendur, akit elővett, éppen Barla Jóska volt.

Kedélyesen ütött a vállára:

- Hol a jegy, mendur?

- Odaadtam a jegyszedőnek, kérem szépen - lapított Jóska.

Az igazgató úr erre kiemelte Jóskát s a levegőben átadta a naturburschnak:

- Tegyétek ki, de előbb csapjatok a fenekére!

Példátlan izgalom rohanta meg a lelkeket. A mendurok abban a pillanatban felugráltak s egymást taposva törtek a kijáratnak. Jajszó töltötte be a léget, mert Pilisi egy nádpálcával dolgozott közéjük hátulról. Öt perc múlva félig üresen ásított az állás, mialatt a mendurok nagy ládbogással menekültek odakint. Az előadás aztán megkezdődött, a mendurok viszont csaknem lázadásban törtek ki egy-két napig. Soha még ilyen székén nem esett rajtuk!

Ám a bosszúállás sem késett sokáig, bárminő ostoba véletlen folytán következett is el. Mert mialatt az ifjúság serdültebb fele szerelembe bódult a színésznők miatt s a Közlöny legfrisebb számában - eltekintve az Orémusz széles alapon lefektetett kritikai szemléjétől - feltűnően sok költemény látott napvilágot és mialatt a Vitkóczy-udvar borbélyműhelyében Dobozy úr, az

ifjabb segéd, egész nap sütővassal dolgozott, de a saját hajában s a Bob herceg áriáit fújta mély mellhangon, azalatt fantasztikus eset adódott elő a színházban.

A Bánk bánt adták. Elkövetkezett ama lélekzetelállító jelenet, midőn a földrebukott Gertrudist tovább döfködi Bánk a törrel: „Nesze, nesze, nesze... még egy... még egy... még-e...”, amikor is... Amikor is a kakasülön egy kispataki legény, nem győzvén nézni a véres cselekedetet, belekiáltott a borzongó csendbe:

- No, most beadta neki a kócsot!

Be ám, de az előadásnak is. A közönség olyan hahotában robbant ki, hogy mindenki hátraesett, Bánk megroggyant a pódiumon, kihullt markából a tör, a kortina leszaladt... Az állás rengett. Másnapra pedig nem volt előadás. A társulat még reggel megszökött.

Ezekben a hetekben híre ment, hogy Gutmán úr felutazott Pestre. Valami tranzakcióról beszélgettek, amelynek az lett volna közvetlen célja, hogy a nyúlőrületet szélesebb alapokra fektesse le. Korpa János ezzel szemben úgy értesült, hogy Gutmán úr a három Tariska-testvér közül a negyediknek s azonfelül lakótársának, Hörcsik Antalnak látogatására készülődött fel, akiről Gutmán úrnak sikerült megtudnia valami módon, hogy az Üllői-út egy bizonyos házában van szállásuk. Mivel harmadéve voltak már a műegyetem hallgatói s mivel két és fél év óta nem igyekeztek törleszteni, Gutmán úr végül is jegyet váltott a vonatra. Az állomáson összeütdött Korpa Jánossal:

- Hová, hová, Gutmán úr?

Gutmán úr szemérmesen hunyorgott:

- Megyek a fővárosba, Korpa úr. Meglátogatom a gyerekeket.

Öt nap múlva otthon volt. Kissé mintha szórakozott lett volna. Amikor faggatni próbálták, megkapta-é a követelést, szinte zavartan mentegetőzött:

- Nem, Korpa úr. De olyan szívesen fogadtak, mint családbelit. Hát szégyeltem kérni tőlük.

ÖTÖDIK FEJEZET,

*amelyben érintve van Cziczu pillanatnyi nagy félelme, szó lesz a szép kisasszony és Barla Jóska találkozásáról, úgyszintén az elekció és legáció mibenlétéről.
A szublégátus csókot kap.*

Hideg napok következtek.

Reggelente dér csillogott. Köd ült már a Berek, meg a távoli Longerdő fái alatt s a madár nem szólt az iskolakertben. És mert itt volt az idő, mikor a legelszántabb akarat mellett sem lehetett tovább halasztani a fűtést, hát fűteni kezdtek a diákok. Ám ugyanakkor csodálatos tünetek mutatkoztak a Héczén meg Kispatakon, ami valóságos forrongást idézett elő az egyszerű nép körében. Végül azonban beletörődtek a változhatatlanba.

Nyíltan tárgyalták például, hogy Kispatakon egy-egy hajnal előtt kerítések tűntek el cölöpös-től, mialatt a Héczén kapuk keltek vándorútra s ha a gazda, elővigyázatból, leláncolta volna a kaput, hát a lánc is elment a kapuval. Ugyanakkor fölmerült a gyanu, hogy a temetőben megfogyatkozott volna a fejfák száma. Mivel azonban előzően senki sem számolta össze a fejfákat, nem lehetett tudni biztosan, kevesebb fejfa van-e a temetőben, mint volt a hideg előtt? Egyáltalán semmi sem volt bizonyos. Kivéven azt az egyet, hogy Cziczu valamelyik estén csaknem az eszét vesztette egy képtelennek hangzó esemény következtében.

Tudni kell mindenelőtt, hogy a Cziczu-dinasztia szemközt lakott a kollégium északi sarkával, az úgynevezett „Kolozsvár”-ban, ott is a ház egy félig pincyszerű boltjában, hol is az első helyiség a szatócsboltot jelentette, melyből talán egy százada éltek a Cziczuk, míg a második helyiségben laktak a Cziczuk, egymás hegyiben-hátában. Hogy mikor költözött be Patakra az első Cziczu, senki nem tudta, de bizonyos volt, hogy már Kossuth Lajos idejében itt vívta reménytelen harcait az ádáz mendursereggel. A Cziczuk számát sem tudta senki, mert olyan sokan voltak. Mindig akadt egy öreg Cziczu kikopott veres szakállal s legalább tizenöt kis Cziczu libegő hajpamaccsal a füle előtt. A kis Cziczuk aztán szétmentek a világba s ha az öreg megtért Ábrahám kebelébe, már a helyén volt egy másik pót-Cziczu s tizenöt év múlva újból tizenöt fiók-Cziczu hemzsegett a sötét boltocskában. Mindig fogytak és szaporodtak a Cziczuk.

A dolog, mely az ez idő szerint való öreg Cziczuval esett meg, egyetlen volt a maga nemében az összes Cziczuk között.

Történt eszerint, hogy a hideg napok beálltával az öreg Cziczu egy késő estén a ház mögé ólálkodott el, abba a kalitkászerű alkotmányba, ahová császárok-királyok sem járnak mén-lovon. Kevés idő multával úgy rémlett Cziczunak, hogy két alak suttyong feléje lábujjhegyen, amire ijedtében bereteszte az ajtót. Aztán úgy rémlett neki, hogy a két éjszakai látogató jobbról és balról lehajlik szuszogva s mivel a keskeny alkotmány nem volt földbeásva, csupán négy fatöckön állt, Cziczu nagy ijedtség közt tapasztalta, hogy az alkotmánnyal együtt fölemelkedik s megindul a levegőben. Kelepelt a foga, mert sejtette, hogy viszik, de arról sejtelve sem volt, hogy hová? Ő csak ült odabent és vacogott, mialatt a két éjjeli vállalkozó vitte, egyre vitte. Cziczu az alkotmány hasadékan kipislogott egyszer s nagy döbbenetére a kollégium egyik lámpását pillantotta meg. Rémületében gyilkost és segítséget kezdett kiabálni odabent. Abban a pillanatban egyszerre leejtették. Cziczu - úgy álomszerűen - hallotta még, hogy mintha nagy lábdobogás közt menekült volna a két megátalkodott alak, aztán ő is kipattant az ajtón s futni kezdett a Kolozsvárnak. Ott fölverte a házat, az összes Cziczuk lámpásokkal, botokkal rohantak a kollégium elé, ám amire odaértek volna, senkit és semmit

nem láttak. Üres volt az utca: egy lélek sem mutatkozott a gyalogjárón. Először az volt a föltevés, hogy Cziczu hallucinált talán, ám amikor a ház mögé mentek, bánatos szívvel tapasztalták, hogy csak a négy töcök állt ott, ahol szükségszerűleg egyének is állni kellett volna. Másnap, harmadnap nyomozni kezdtek az összes Cziczuk, de tökéletes hatástalansággal.

Semmi se volt bizonyos, talán még az sem, amit Bunkó mesélt el később baráti körben. Eszerint Bunkó és Patzok Béni, akinek malomkő-elmélete abszolút csődöt mondott az ordító hidegben, egy éjjel az állomás irányába ólálkodtak el. Ott kiválasztottak egy talpfát s alaszusszantván magukat, vinni kezdték vállon. Bunkó elül, Patzok hátul. Csöndes éjszaka volt, csak a hideg ropogott s még nem jött fel a holdvilág. Ők ketten az iskolakert leghátulsó útján nyögtek a slipper alatt s óvatosan közeledtek a kertkapu felé, mikor a zuzmarás bokorból kiugrott valaki a hátuk mögött s elkiáltotta magát:

- Tolvajok! Fazsiványok! Elfogni őket!

Bunkó és Patzok abban a szempillantásban lelökte a talpfát, amely döngve gurult néhányat, ők ketten pedig futni kezdtek feneketlen iramban. S mivel alapos volt a föltevés, hogy Szueta, az iskolakert csősze rivalt rájuk, ennél fogva Patzok az állomásnak iszkolt visszafelé, mialatt Bunkó áthajította magát a kőfalon s odaát olyant dobant, mint egy búzás-zsák. Csak éjfél után találkoztak össze megint a főiskola előtt s ekkor iszonyatos gyanu villant beléjük. A kollégium másodikemeleti sarokszobájából ugyanis, ahol Korpa János lakott két mendurral, világosság ütődött ki s olyan zaj hallatszott le, mely csak fűrésztől származhatott. Patzok és Bunkó káromkodott néhányat, mert sejtették, hogy Korpa gyanut fogott rájuk az este, leguggolt a bokorba s miután ők ketten idáig hozták a slippert, megugratta őket, ő aztán a talpfát félvállra emelvén, felbotorkált vele a második emeletre s ott letévén óvatosan, fölverte a két mendikánst:

- Most pedig fűrészelni, fikák!

Korpa János ugyan, amikor Patzok és Bunkó kérdést intézett hozzá bizalmasan, mosolygott és csacsiságot emlegetett és így soha nem került ki semmi. Egyáltalán bizonyosat nem lehetett tudni e tekintetben. Máskor is előadódtek hasonló esetek: nem érdemes szót vesztegetni rájuk. S különben is mit csináljon a diákember, ha a fa ára előzően el találódott danolódni a Gyöngytyúkban vagy a Kürtben, ha pénz már nincs, hideg ellenben van.

Délelőttönként tróconi, meg károlyfalvai fuvarosok álltak meg a kollégium előtt szekérfával s alkudozni kezdtek a nagydiákokkal, meg a háziasszonyokkal. Már ahogy lehetett. A két Zólyomi meg Barla Jóska is kivonult egyszer s alapos huzavona után megegyeztek az egyik fuvarossal. Egész szekérre. A fát lehajigálták aztán a Vitkóczy-udvarban, a fatartóban már a Jóska kötelessége volt beraktározni s egy nyekergő kecskelábon ő aprított fel mindent egy síró fűrészszel, meg egy kis baltával. Olykor a fiatalabbik Zólyomi is segített valamit, de az orosz-lánrész az ő mendurvállaira nehezedett. Azért mendur a mendur! Két hétig fűrészelt és aprított. Akkorára tele lett a keskeny fatartó, de még az ágyak alja is, fulásig. És attólfogva az ő gondja volt a fűtés: délután alighogy hazatért az iskolából vagy a tornaóráról, reggel pedig még virradatkor, ha fölverte az ébresztő óra. Minden mendur peckás is egyszemélyben. De legalább meleg volt s a dohogó vaskályha mellett mesebeli álmait színezgette, különösen, ha senki nem zavarta.

Egy ilyen magányos szombat délután, éppen hogy végzett volna a magyar dolgozattal s Tatár Miskáékhoz készült átmenni, Fehér Pista nyitott be hozzá. Rövid prêmes kabátban jött, ezüstfogantyús sétatálcával s persze elegánsan:

- Magad vagy, Jóska?

A mendikáns felugrott:

- Igenis Fehér úr, kérem szépen!

- Zólyomiék hol vannak?

- Barna úr talán Szivós Géza úrhoz ment át, mert mondták, hogy pályáznak az Erdélyi önképzőkörbe s felolvassák egymásnak szerelmi verseiket. Miklós úrnak pedig tornaórája van... Tessék helyet foglalni Fehér úr, kérem szépen...

Fehér Pista leült s körülnézett:

- Kedves kis szoba s jó meleg van. Hát a tanulás hogy megy, fiú?

- Köszönöm kérdését Fehér úrnak, jól.

- Rendben van. Azért jöttem, hogy ráérnél-e vagy egy órára?

- Igenis, Fehér úr. Most már nincs semmi dolgom s holnap úgyis vasárnap lesz.

Fehér Pista kigombolkozott, előkereste a pénztárcáját, maga elé tette az asztalra s miközben Barla Jóska kíváncsian várta, mi lesz, így szólt hozzá:

- Figyelj ide, hogy mindent úgy csinálj meg, ahogy mondom neked. Itt van három forint. Ezzel a pénzzel elmegy a hercegi várba, a kertészhez. Megmondod neki, hogy én küldtelek. A három forintért rendelsz nála egy igen-igen szép virágcsokrot, megvárod, míg a kertész elkészíti az üvegházban s külön megkéred a nevemben, hogy az egészet csomagolja be papirosba. Megértetted?

- Igenis, Fehér úr.

- Aztán... de nagyon figyelj ide! A bokrétát elviszed a Fodor Bandi úrék házába. Lakik ott egy kisasszony, úgy hívják: Mária kisasszony. Talán láttad is már.

- Igenis, Fehér úr, kérem szépen. Fehér úr szokott vele járni. Olyan szökés-formájú... - s a kezével mutatta, milyen formájú.

Fehér Pista mosolygott:

- Az. Hát a bokrétát elviszed majd a kisasszonynak, mert holnap lesz a születésnapja. Átadod neki, de azt el ne áruld, ki küldi. Itt van még egy korona, ez a tiéd lesz. Megértetted?

- Igenis. Fehér úr. Egyszerű dolog az egész.

- Hát persze, hogy egyszerű - mosolygott még mindig az elnök. - Csak aztán el ne rontsád valahol. No, szervusz!

- Alászolgája! - és kikísérte az udvarra.

...Valami félórával ezután Barla Jóska vígan trappolt a kollégium előtt újságlapba csomagolt, hatalmas csokorral. A Szemere-utca felől éppen Czompó Simon jött szembe Orémusszal, a Közlöny színházi referensével. Azóta, hogy a Joghallgatók Egyletének elnöke minden diszkréció nélkül félredobta őket a nyeregből, amelybe még mind a ketten csak felkapaszkodni készültek, kibékültek egymással s ez idő szerint tökéletes volt köztük az összhang. Éppen a kaszinóba indultak, hogy félrehúzódván ott valamelyik sarokba, gyökeresen megvitassák azokat a módozatokat, melyek az Ifjúsági Közlöny színvonalát tetemes mértékben emelni lettek volna hivatvák. Czompó észrevette Barla Jóskát:

- Mit viszel mendur?

- Nem mondhatom meg! - kiáltott vissza a mendikáns.

- Megállj csak! Hová viszed ezt a virágot?

Barla Jóska nem is felelt, mert a Fodor-ház felé trappolt már akkor.

Czompó utánanézett darabkát s akkor így szólt Orémuszhoz, persze nem minden szatira nélkül:

- Önagyságának holnap lesz a születésnapja, az elnök úr ergó kutyakötelességének érzi, hogy kedveskedjen szíve oltárképének. Barátom, Orémusz, ha meggondolom, hogy valamikor tereád fenekedtem s terveimet éppen azzal a Fehér István nevű úrral beszéltem meg, aki akkor már magában röhögött mindkettőnkön, hát sokszor nagy kényszert érzek, hogy pofonússem magamat. Már arra is gondoltam, hogy belekötök, kardom elé állítom s káposztának vagdalom szét. Mit szólsz hozzá?

- Batagell - csapott a levegőbe Orémusz. - Először: az a hölgy méginkább elbízna magát, amire semmi szükségünk. Másodszor: egyéb lányok is vannak még Patakon, akikkel érdemes foglalkozni. Harmadszor és legvégül: párbajt ne akarj, mert amilyen koncepció-nélküli alak vagy, Fehér Pista okvetlenül leszelné valamelyik füledet...

- Gondolod? - kérdezte nyugtalanul Czompó.

- Szent meggyőződése - mondta fesztelenül Orémusz.

Barla Jóska lihegve ért ezalatt a Fodor-ház kapujáig s ott pillanatra megállt, hogy kifújja magát keveset. A zöld stafétli mögött négy-öt fenyő setétlett, a fenyők mögött csinos ház, még amögött kert következett az egykori vársánc meredekjén le, a Bábagödör legaljáig. Tarolt volt a kert: az orgonabokrok, a taramiskfák s odébb a szilvafácskák dideregve húzódtak össze a hóra váró alkonyatban. Barla Jóska végigsietett a kavicsos utacsán s felszaladt a három lépcsőn. Az előszobában a szobalánnyal találkozott. Ahogy meglátta a nekipirult mendikánst, kötekedve kérdezte:

- Nono, úrfi... Talán kurizálunk valakinek! Barla Jóska úgy félvállról felelt a lánynak, mint akire nem tartozik a dolog:

- Azt maga ne kérdezze. Inkább mondja meg, hol van Mária kisasszony?

- Ujjé! - mulatott a leány. Tessék urficska, tessék! Erre ni, jobbra. Menjék csak be az ebédlőbe, mindjárt szólok a kisasszonynak. De hogy micsoda egy nagy férfi maga, hallja-e!

Nevetve hagyta ott az ebédlőben. Barla Jóska körülnézett a szép és tágas szobában, melynek terraszra nyíló széles ablakain s üvegajtaján el lehetett látni az Ó-Bodrog kanyarodójáig, szemközt pedig, a Bábagödör túlsó magaslatán a hécei kertek hallgattak az enyészetben. Zongora állt az egyik sarokban s az asztalon éppen uzsonnához terítettek. Barla Jóska a cserépkályha mellé állt, két kézzel fogta a csokrot s alig volt ideje körülnézni a szobában, mikor ruhasuhogás ütötte meg a szemközti nyitott ajtó felől. Amire fölnézett volna, már jött feléje a kisasszony. Olyan kurtaujjú ruhában, hogy könnyökön felül szabadon maradt a két karja. Mosolyogva jött.

A mendikáns mélyen meghajtotta magát:

- Barla Jóska I. B. osztályú tanuló vagyok s ezt a virágot hoztam a kisasszonynak...

A leány mosolygott hosszú szempillái alól és mialatt mosolygott, gödröcske támadt a szája szélén. Átvette a bokrétát, bontogatni kezdte s ahogy kihámozta a papirosból, benyitott Fodor néni. Jóska az őszhajú asszonynak is bemutatkozott.

- Erzsi néni! Erzsi néni! - ujjongott a leány. - Nézze csak, mit kaptam!

A néni elégedetten bólintott. A leány a zongorához lépett s hatalmas vázába állította a bokrétát. Aztán Jóska-hoz fordult vissza, aki még mindig mereven állt a kályhánál. Úgy tett, mintha semmit sem tudna:

- Micsoda meglepetés! Aztán mondd csak, te Jóska, ki küldi nekem ezt a virágot?

A mendikáns komolyon felelt:

- Azt én sohase árulom el!

- S ugyan miért? - incselkedett a leány.

- Azért kérem, Mária kisasszony, mert meg van tiltva!

A leány odament hozzá s kivette kezéből a sapkát:

- Hát ha már itt vagy, nem eresztünk el. Az ilyen ritka vendég velünk szokott uzsonnázni. Úgy-e, Erzsi néni?

- Természetesen - mondta a néni s mialatt leült az asztalfőre, ő is mosolygott.

A leány szintén leült s Jóska-nak szemközt mutatott helyet. És Barla Jóska cseppet sem bánta volna, ha nem marasztalják itt. Mert a néni keveset szólt ugyan, inkább csak helyeselt itt-ott, de annál többen bajlódott Jóska-val a leány. Ő maga tett cukrot a kávéjába, kaláccsal traktálta s igen finom maradt hozzá. Ám Jóska úgy érezte mégis, hogy ez a nagyon szép és nagyon előkelő kisasszony alighanem kötekedik vele. Mert egyszer csak - az asztal fölött - a szemébe nézett dévajkodva:

- Hová való is vagy, te Jóska?

- Verhóra, kérem szépen, Mária kisasszony...

- No, akkor megfogtalak! - s az asztalon át megfogta a kezét. - Mert Fehér István úr is odavaló!

Jóska észrevette, hogy baj van. De nem hagyta magát:

- Ő is odavalósi. De a virágot mégse ő küldte, kérem szépen...

- Ejnye, Jóska - csóválta fejét a leány, de annyi sajnálkozással, hogy a mendikáns megzavarodott. - Hát nekem se mondd meg?

- Nem lehet, kisasszony, mert igen rámparancsoltak. Nagyon kikapnék.

A leány összevonta a szemöldökét:

- Ugyan kicsoda? Ki mert veled ilyen hangon beszélni?

- Nem mondhatom meg, kisasszony... Nagyon megigértem...

A leány felállt, odament hozzá, két meleg tenyerébe fogta a Barla Jóska buksi fejét, hogy a mendikáns körül forogni kezdett a szoba. Úgy kérlelte:

- De ha kitalálom, akkor rá fogod mondani, hogy: igen...

- Kérem szépen, kisasszony - szabadkozott Jóska, mert egyszerre volt melege és hidege, amikor olyan édesen könyörgött neki az a szép nagy kisasszony.

- Úgy-e, Fehér úr küldte?

Barla Jóska nem tudta már, mit beszél. Lehajtotta a fejét:

- Meg teccik látni, kisasszony, hogy ki fogok kapni Fehér úrtól.

A leány kettőt fordult a szobában, tánclépést s azalatt nevetett, de úgy:

- Jóska, te ádáz mendur, hiszen úgyis tudtam... Mit szól Erzsi néni ehhez az elszánt mendurkához?

Aztán, éppoly hirtelenül, odafutott Barla Jóskához s átölelte a fejét:

- Ne félj, sohase foglak elárulni!

Itt már a néni is rászólt:

- Mária, olyan vagy, mint egy gyerek...

- Jaj, Erzsi néni, hát az se legyenek! - aztán a nénihez futott, őt is átkarolta hevesen és összevisszacsókolta. - Mendurka, bandúrka - táncolt a szobában. - Tudod-e, Jóska, mi az a bandúrka? Annyi, mint krumpli. Há te is ilyen bandúrka vagy! De hogy micsoda szép virágok, úgy-e Erzsi néni? - kérdezte nekipirultan, miközben megállt a szoba közepén s gömbölyű karjait kitérítve a szárnyas ablak felé és az azon túl enyésző messzeségnek, mosolyogni kezdett. - Erzsi néni, de jó kedvem van!...

Barla Jóska megzavarodva állt fel s valamit motyogva kezét csókolt a néninek. Aztán a kisasszony felé botorkált: annak is kezét csókolt.

- Neked még szabad, Jóska... Azaz bocsánat, hiszen te már nagydiák vagy!

Barla Jóska megint érezte, hogy a kisasszony játszik vele. De éppen azért, mialatt a kisasszony süteményt gyömöszölt a zsebébe, igen komolyan mondta:

- Igenis kérem, én már diák vagyok!

A leány ráadta a kabátját, föltette a sapkáját, még igazított is rajta valamit, aztán kikísérte, mialatt hátbaütögette kedveskedve:

- No várj csak, Jóska! Majd beárullak Fehér úrnak, hogy udvarolni akartál...

Balra Jóska nem is tudta, mimódon került ki a kapun.

Pedig hát igazat mondott. Mertha nem is volt még nagydiák, de pataki diák lett már testestül-lelkestül. Három hónapja mult el, hogy édesanyja letette a kollégium kapujában húsz krajcárral, az Isten meg a kollégium irgalmára bízva. És megvolt azért! S nemcsak megvolt, hanem kapaszkodni is kezdett már fölfelé, a nagyobbak után, a két gyenge karja erejéből. Nem volt már többé az egykori ügyefogyott konya-diák. Sokat tanult, látott és hallott azóta, élte az összeség életét, amely önállóságra nevelte s ismerte már a hagyományokat, melyek a főiskola multját jelentették és amelyek önérzettel töltötték el őt is. Az egykori híres diákok útjait figyelte, akik szárnyrakelvén egyszer innét, sok tisztességet és megbecsülést szereztek az Alma Maternek. Mert e falak között lakott az ifjabb Rákóczi György s jószívvel gondolt vissza mindenkor az anyaoskolára, míg csak ellenséges lovak patkói szét nem taposták a fenesi síkon... Innét bontotta ki libertás-zászlait unokája, a legnagyobb az egész nemzetségből, amikor - Isten tudja hányadszor - fakadtak föl a dicső nemzet sebei... Itt volt „úrfi” Kazinczy, a haza „szent öreg”-e és sok duhajkodást mívelt már akkor is Bessenyei Gyurka, aki olyan erős volt, hogy két öccsével együtt félvéka derelyét evett meg egyfolytában, ha megéhezett keveset!... A Pletykadomb körül mutogatják még a helyet, hol a roppant tudományú Kövy professzor megállt egyszer s a fölzendített jurátusok csoportjának élén megfenyegette szelíden a vezért: „domine Kossuth, magából nagy országháborító lesz valamikor.” Hát az is lett, áldás a poraira! Itt járt Csokonai a vékony nyakával, míg elé nem vette botját s el nem vándorolt a vándormadarakkal... Ebben az időben élt még néhány professzor, aki emlékezett rá, hogy Szemere Bertalan, mivel szegény nemesi fi volt, téli napokon - hideg szoba helyett - a

városszéli kazlakba bújt meg s ott tanult angolul, mialatt gyakran volt kénytelen kékülő körmei alá fújni. Mert olyan volt benne az elszántság! No, csinált is galibát később domine Kossuthal együtt és annak ellenére... A vársáncok alatt sokat bolyongott valamikor Tompa, itt költvén első regéit s már akkor is szívfájdalmakról panaszkodott. És innét indult el ordastélben Tóth Ede. Vásott kis kabát volt rajta, hóvihar dühöngött s a szegény ripacsjelölt a Pityergődombról mikor visszanézett volna mégegyszer, könnyei az arcára fagytak. Itt peckászkodott Zempléni Árpád, mert szegény volt már akkor is, nagyon szegény... És a többi nagyok! És a többi kisebbek, akik ha nem is tudtak a nagyok után szállni, de ittmaradtak a földön s ezen a földön dacos magyaroknak ismerte őket mindenki. Igenis, megtartották a hitet minden időben!

Éltek ezek az emlékek! A mai nagydiákok örködték a tradíciókon s szájról-szájra adták őket az apróbbaknak. Korpa János látta még az exitust: mint mentek ki rektóriára az utolsó diákok, sőt részt is vett a búcsúzkodásaikban. Az egyházkerület híveinek és az ifjúságnak egyik érintkezési módja volt ez a régi szokás. Valamelyik faluban elhalálozván a tanító vagy a kántor, három-négy presbiter - közköltiséggel ellátva - szekérre ült s meg sem állt, csak a kollégiumi városkában, ahonnan is nem volt szabad hazatérniök pót-tanító nélkül. A presbiter urak megérkezvén Patakra, kiálltak a főiskola kapujába, hogy szemre-vételezzék a jövő-menő diákságot. Mikor aztán kiválasztottak maguknak néhányat, a vállalkozók közül egy másik, szűkebb szelekció következett, amelyben külön jelentősége volt az illető egyén testtartásbeli mivoltának, erkölcsi feddhetetlenségének s mindenekfölött orgánumának a hanganyagban. Hogy aztán a rektóriára vállalkozó diák, meg a nagytekintélyű presbiter urak megegyeztek volna, kézadás és némelyes áldomás következett, amely később belenyúlt a muzsafiaktól való keserves búcsúzkodásba. A tógátus megkapván az Alma Matertől az obsitot, a szekér előállt a kollégium elé s ugyanakkor egy hordó bort vertek csapra a szekeren. Sereglettek mindenfelől a búcsúpohárra s egy kézszorításra. És merítették a bort a távozó egészségére. Mert nem tudta senki, visszajön-e még a búcsúzó, avagy végleg ottragad-e valamelyik abaúji vagy gömöri falucskában? Ahogy aztán feltornyosult a jókedv, a szekér megindult lépésben, azalatt valamennyien ittak s száz zengő torkon felhangzott a tógátusok búcsúdala:

Kezemben van már az útlevelem

Nem diák már Patakon az én nevem...

Szállt a nóta, szállt. A távozó a szekeren ült már, a többiek összeölelkezve mentek kétfelől a szekér oldalán, utcaszélességben s minden kislány könnyezett az ablakban. A tizedik háznál megállapodtak, megint ittak s viharosan fújták valamennyien:

Sok víz lefoly még addig a Bodrogon,

Míg engemet lát valaki Patakon...

Így állapodtak meg többször nehéz szívvel, még egy utolsó koccintásra. Az Aranyszarvasnál stáció következett, ha elfogyott volna a hordó. Másik stáció a Kutyakaparó volt a város szélén, harmadik és végső a Pityergődomb. Itt összeölelkeztek, még egy keserű éneket fújtak el könnyes arccal, akkor a kocsis megrántotta a gyeplőt, megdőccent a szekér, elment a diák. Sokáig néztek a távozó után, kalappal integettek neki, míg egy kanyarodónál el nem tűnt a szekér. Kis porfelhő maradt utána, melyet valami kósza szél kavart az úton.

Ezek már régebbi történetek voltak, de sok hagyomány élő maradt ebben az időben is. December lett, közeledett a karácsony s az egyletekben nagy elevenség volt észlelhető. Legáció előtt álltak s némi izgalmak közt kezdték meghányni-vetni az ünnepválasztás eshetőségeit. A nagy diákok élénk szóbeszéd közt jöttek-mentek a folyosókon s a mendurok dobogó szívvel fülelgettek, hogy a tiszteletes és jogász urak közül melyik szólítja meg őket: nem volna-e

kedve szublégátusnak menni? Az előkészületek akkor már megindultak. A feketetáblán napokkal előbb megjelent nagytiszteletű Novák Lajos főiskolai lelkész és közigazgató úr felhívása, hogy ekkor és ebben a tanteremben fog végbemenni a „futás”. És szombat délutánonként csapatostul jelentkeznek futásra a nyolcad- és hetedgimnázisták, ha szándékuk volt ünnepi követségbe menni, úgyszintén mindazok az akadémisták, akik nem voltak még légátusok... Az emelvényen foglalt helyet a nagytiszteletű úr, úgyis, mint az előadóművészet és szónoklattan tudora s a pódiumra egymásután léptek föl a légátus-jelöltek, hogy próbapapolásra jelentkezzenek. Nem volt játék-vállalkozás: valóságos futás a vesszők között. A fika, aki jelentkezett, belefogott a szónoklásba:

„Keresztyén Híveim! Mai szentbeszédem alapigéi írva találatnak...” Ezt még közömbös hangon illett elmondani. De akkor következett a voltaképpeni prédikáció, ahol egy-két köszörelés után emelni kellett a hangon, hogy a megfelelő fordultnál basszusba zuhanjon alá az orgánium.

No, nem kis dolog a futás, az már bizonyos!

A karácsonyi szünidőtől alig választott el két-három nap s a mendurok szívrepesve, a nagy diákok komoly önuralommal készülődtek az elekcióna, hol is az ünnep választás rendjének és mikéntjének kellene lezajlania. De nem ez okozta a fojtott izgalmat, hanem az az autentikus hír, hogy idén sem marad el az ünnepi-vers, mely az elekcióna alkalmából fog fölolvastatni és amelyben pellengérré lesznek állítva elődök és utódok, trillák és gödék, teológusok és joghallgatók, elevenek és holtak minden nagyképszerűségei, huncutságai és egyéb fogyatkozásai. Hogy Korpa János az első megverseltek közt fog helyet foglalni, arra az utolsó mendur is mosolyogva ivott volna mérget. Már hetekkel előbb cirkulált a hír, hogy ezúttal Miskolczi Simon János csutakolja a Pegazust s ceruzáját úgy kihegyezte, hogy azzal fog majd szíven-döfni mindenkit az élc és szarkazmus gúnyvertezetébe öltözötten.

Hát csak rávirradt egy ködös reggelen az elekcióna napjára is!

Délben adták ki a vakációt s két óra után karavánokban kezdtek özönlenni az elsőemeleti szárnyfolyosó legtágabb terme felé.

Ott pedig füst volt, de milyen! Mintha vászonlepedő lengett volna az emberek fejmagasságában. Már alig fértek a terembe s a legtöbben füstöltek. Az „első diák” szivarjai voltak, aki Beregszászon fogja hirdetni majd a Szent Igét. Mert örök csúfság lenne, ha elmaradna egyszer a száz szivar! Füst és nagy nekigyürkőzés volt minden. Az első diák még mindig dobott erre is, arra is egy portorikót. Súlyos öldöklés indult meg egy-egy légbenlengő szivar után, miközben éles kiáltások hangzottak el:

- Ide is abból a potyából!

De jött néhány kísérővel a szénior s valahogy a pódiumig furakodott el. És felküzdve magát az emelvényre, néhány szóval figyelmeztette a nemes ifjúságot, hogy hagyományos szokás szerint mindenkinek a legszebb ékességben folyjanak, ellenkező esetben kényszerítve látná magát az elekcióna felfüggesztésére. Abban a pillanatban több helyen zúgott fel:

- Abcug! Le vele!

A szénior ugyanis a tanár urak közé számított már s ezért volt az ellenfigyelmeztetés: ne felejtse el, hogy tavaly ilyenkor ő is negyedéves teológus volt még.

A szénior már távozott néhány benfentesétől kísérve s a pódiumra felállt most az első diák. Először kijelölte az ünnepeket jegyző skribákat, aztán nekilátott, hogy a szokások értelmében felolvassván a vonatkozó rendeleteket és egyéb paragrafusokat, mihez tartás céljából külön is

figyelmébe ajánlja őket a nemes ifjúságnak. Ám az egyik sarokból ugyanakkor fölreccsent valaki:

- Halljuk a verset!

Abban a pillanatban az egész terem megharsant:

- Halljuk a verset! Éljen Miskolczi Simon János! É-é-él-je-e-en!

A kiskutya sem figyelt már a pódiumról lepergő paragrafusokra s egyéb fenyegetőző szankciókra. Veresre dagadt nyakizmokkal, dobogva és ingerült mozdulatokkal követelték elő az ünnepi poétát, meg a verset. Az első diák megrázta a csengőt. Lehurrogták.

A költő az egyik ablaksarokban szerénykedett ezalatt s csak azért nem jelentkezett mindjárt, mert ez is így volt szokásban. Először hadd rekedjen be minden torok. Az első diák hol a rendszabályokat próbálta ledarálni ezenközben, hol az elnöki csengőt rázta kétségbeesve s teljes reménytelenséggel. Fittyet hánytak neki: ez is így volt szokásban. Utoljára az elnök lecsapta a rendszabályok gyűjteményét s abban a szempillantásban újult erővel tört ki a füttyszó, meg a sívítás:

- Ün-ne-pi ver-set! Ün-ne-pi ver-set!

Nyolcan-tízen már tuszkolták is a sarokból a költőt s marokkal emelték föl az asztalra. A költő végignézett a háborgó tömegen, némi illendő zavarral, tenyerével simított a haján, rántott egyet a nyiszlett alakjához tapadó kájzeren és akkor nagykomótosan belenyúlt a bal-belső zsebbe. Ott volt a vers!

Amint elővillant a papírcsomó, nyugalom lett. Még egy-két torokreszelés, egy izgága „halljuk!” És akkor idegtépő csönd állt be.

Csengő hangon kezdte a koszorús:

*Kedves kollégáim: jogászok, hitészek,
Kik elekcióna begyülekezétek,
Füleitekből a taplót kivegyétek,
Hadd szívároghasson a versem belétek!*

Nagy tetszés és röpké taps. A költő folytatta:

*Hagyományos szokás nálunk ez a nóta,
Zeng az elekción már századok óta,
Minden tipikus blatt feltalálható itt
Trilla-, göde-sorban Maukstól Vajthóig.*

- Helyes! Úgy van! - rikkantott közbe valaki elismerőleg. - Csípte! Fogta! - kiabáltak mások s egyre dagadt a tetszés zaja. Mauks és Vajthó már megkapta a magáét, merész szembeállításban. Mert az egyik olyan volt, mint egy gigászi arányú paragrafus önmagába visszakunkorodva, a másik ellenben mint egy pecek. De azért költő a költő, hogy még jobban kihegyezve az ellentéteket!

Hanem ami ezután következett! Csattogó taps és olyan harsogás, mely faldörgető orkánban csapkodott. De meg is kapta mindenki a magáét. A költőnek megelőzően játék volt az anyaggyűjtés, mert suttymban ki-ki legjobb barátjáról súgta be a legdiszkrétebb adatokat. Senki nem maradt sebesületlenül. A legviharzóbb éljenzésnél Korpa János enyhe rezignációval támaszkodott a pódium szélének: sejtette bús végét. És ugyanakkor már fel is csattant a rigmus:

*Korpa János szíjja nagy kozmos pipáját,
Mely félarasznyira lehúzza a száját!*

Korpa a seprőbajuszához kapott, mint akit megcsípett valami. Egyszerre tízfelől dobogtak ütemben:

- Száz far-kas Per-ku-pán! Száz far-kas Per-ku-pán!

A mendurok az ajtóból, meg a folyosóról ágaskodtak befelé, odabent pedig, a súlyos füstben, ki az oldalát fogta, ki a másiknak dült vagy a fejét csóváltatta szemérmesen, ha véletlenül éppen ő került terítékre. Dobogott és rengett minden... Soha még poétának akkora sikere nem volt Magyarországon! A költő felsívított:

*Pecsenye Pál uram Toronyán volt rektor:
Hús csirke vala a fizetése ekkor!*

Pecsenye Pál, miközben a gúny és csipkedések nyilaival árasztották el mindenfelől, szinte megtántorodott. Soha nem hitte volna, hogy ez is kitudódjék róla! A költői episztola pedig tovább pergett, amint következik. A kis Vajthóról lett szó megint:

*Nem fröstököl szegény egész hosszú télen,
Hisz belepte a hó a sóskát a réten...
A brugónak pedig a színét se látja,
Mert ennek az ára kell a „bibliá”-ra.*

- Korogi! Korogi! - kiabáltak a kistermetű Vajthó felé. Mások éljent kiáltoztak.

A hajak összecsapzottak, a halántékokat veríték borította el, a szemek düledtek a nevetéstől. Néha egyetlen harsogó száj volt az egész terem. Fergetegben csaptak össze a tenyerek.

Ám ennek is vége lett egyszer: a költőt kézről-kézre adva szedték le az asztalról. És akkor az első diák belekiáltott a füstbe:

- Beregszász!

Két másodpercre áhítatos csend támadt, mert Beregszász volt az első ünnep, amely háromszáz korona biztos salláriumot jelentett a légátusnak, ötvenet a szublégátusnak. Sőt a szublégátus hatvanra is fölverhette a jövedelmet, ha ügyesen verselt. De a harmadik másodpercben már kitört a rivalgás:

- Csípte! Fogta!

Aztán jöttek a többiek évfolyamok és tanulmányi előmenetel szerint, minden teológus-esztendő után a joghallgatók megfelelő évfolyama. Minden kézben a legációslista, amelyben névsorba szedve tüntették föl a különböző ünnepcsoportok: megye, utolsó posta és a vasúti állomás szerint, külön kiemelvén, hány helyen kell papolni, mennyi hivatalos és közönséges pátenst van szüksége a légátusnak, kell-e szublégátus és ha igen, mennyi bevételre számíthat úgy ő, mint a légátus úr s végül érdekes tudnivalók voltak tapasztalhatók a „Jegyzet” rovatban. Így kiderült a többi között, hogy aki Buj-Kótajra megy, vonaton járhat az ünnepek alatt; Báj-Csobajon kocsin viszik a diákat, ami mindenesetre nagy előny, mert sok kényelemmel jár s azonfelül nagyobb úr a légátus, mint olyan Isten háta mögötti sárfészekben, hol a saját két lábával kénytelen koptatni az országutat. Anarcs-Gyulaházáról fel volt tüntetve, hogy kétszer kell rekvirálni, ami más szóval annyit jelentett, hogy a légátus úr először széthordja a pátenst a tekintélyesebb családokba s akkor még egyszer kell tisztelegnie valamennyi helyen, míg megkapja a megfelelő koronákat. Anarcs-Gyulaháza ennél fogva nagy hátránnyal indult az ünnepek versenyében. Bánóc-Tussa-Vásárhely-Morva már kapósabb volt a harmincnyolc korona összjövedelmével, mert falunkint csak egyet kellett prédikálni, aki ellenben Dorogmát választotta annak az állomástól nyolc órát kellett kutyagolnia; Göncre-Ruszkára viszont nem szívesen ment jogász, mert jóelőre hirdette a „Jegyzet”, hogy „joghallgatónak tizenhat

koronával kevesebb”. Talán azért, mert Göncön-Ruszkán valamikor nagyot ihatott valamelyik szerelmes jogász. Kér-Gibárt-Alpár-Újfaluról illett tudni, hogyha Bárczy földbirtokos úr történetesen nem lenne odahaza, nyolc koronával apad a jövedelem, minélfogva Kér-Gibárt-Alpár-Újfalunak vaktában vágott neki valamennyi légátus. Cselejben éneket kellett kezdeni a diáknak, botfűlű ünnepi követ tehát nem választotta Cselejt, ezzel szemben Mezőkászonban bérkocsi volt kapható, amely egy korona húsz fillér ellenében a parókiáig szállította a légátust...

Ezenközben Korpa Jánosra került a sor. Korpa - némi habozás után - kieresztette dörgő basszusát a pódium mellől:

- Iske, Csicsér, Vaján, Beés!

Harminc torok kiáltotta rá a verset:

- Ott a diák éhen vesz!

Nevettek, de még milyet! Bunkó kiáltott most:

- Jéne, Susa, Rimaszécs, Zádor, Iványi, Cakó!

Aztán következett Patzok Béni dörgő hexameterben:

- Büd, Pere, Szent-András, Al-, Fel-Füged Enccsel, Inánccsal!

Percekig zúgott és kavargott a terem. Fült a levegő, csorogtak a halántékok s a kötekedő hangulat mögött szorongó drukkok lappangtak. Nagy kínban voltak a legtöbben: a kijelölt ünnepet nem kapja-e el éppen az orruk előtt valamelyik előbb-következő vetélytárs? Akkor aztán böngészhet félóráig, amíg talál valamit a még meghagyott ünnepek között. Azok aztán, akik lemaradván ilyenénképp, végleg elkeseredtek, az egyes évfolyamok végén licitáltak életre-halálra. Mert minden esztendő végén egy képzelt ünnepet árvereztek el s az itt dülő fürgeteges hajrában két évvel fiatalabbak is résztvehettek. Iszonyú összecsapások következtek egy-egy ilyen licitáción... Pedig miről volt szó a legtöbbször? Valami csinos kis papkis-asszonyról, akinek hárman is udvaroltak a legutóbbi március tizenötödiki bálban és most mind a hárman ugyanoda törtek életre-halálra. Lobogtak a hajak, csikorogtak a fogak minden ilyen összecsapásnál...

Esteledett már s ekkorára a számtalan szublégátus-jelölt ádáz mendurnak is sikerült magát befúrnia hátulra. Ott ágaskodott Barla Jóska is, de már az elejétől kezdve, mert maga után húzta be Fehér István úr s alkalmá volt látnia és hallania mindent. Mély áhitattal leste végig az ünnepi verset s kíváncsian figyelt az elekció tüneményes lefolyására. S szívében felfohász-kodva gondolt rá, megéri-e az időt, mikor ő is ünnepi követ lehet majd, aki pillanatnyi hangulata szerint vehet maga mellé szublégátust a mendurok tömkelegéből. A tornyosuló kavardásban csak annyi ütötte meg, hogy amikor Fehér úr mondta be a maga ünnepét, két helyről is feléjekiáltottak:

- Szerelem! Szerelem!

Nem értette. Annak jelentőségével ellenben tisztában volt, hogy amikor Séra süvített végig a termen:

- Szín Szögligettel, Perkupa, Varbóc!

Karban zendült meg a tömeg, hogy kocogni kezdtek az ablakok:

- Száz far-kas Per-ku-pán! Száz far-kas Per-ku-pán!

Mások a Korpa nevét invokálták, de Korpa János messze járt már akkor. Talán éppen a pátenseket vette át a széniori hivatalban.

Új alak került sorra. Szinte kurjantott az elnök felé:

- Szend, Szala, Devecser!

Veres füllel, teleszájjal ordították rá a kádenciát:

- Még az Istennek se kell!

Kint erősen szürkült, bent lámpák égtek már. Mindig gyérült a terem, már a nyolcad-gimnázisták mérköztek össze hevesen a preparandistákkal, akikkel váltakozva következtek soron. Humorban azért itt sem volt hiány. Valamelyik keserű prepa elnyújtva kiáltott be:

- Ka-a-assa!

- Vitte! Vitte! - kacagtak rá csípősen.

Vitte bizony, de jókor délután még senki más, mint Tengely Orbán úr, a második diák és vitte vele Kassa szabad királyi város kétszázharminc koronáját. Hét óra is elmúlt, mikor egy élestorkú fika kétségbeesve visított fel:

- Gecse, Macsola!

Gecse-Macsola Beregből tizenhét korona abszolút jövedelmet hozott a konyhára, ha jól bevágott az ünnep. Gecse-Macsolán túl nincs folytatás. Vége az elekciónak!

...Barla Jóska a folyosón ödöngött már, kissé kóválygó fejjel. A széniori hivatal előtt szinte beleütközött Fehér úrba. A jogásznök feltűnő jókedvű volt:

- No, fiú, holnap indulunk, de nem haza...

- Igenis, kérem szépen.

- ...hanem a légációba. Két hétig leszünk oda.

A mendikáns elszótlanodott, hogy nem láthatja az édesanyját, meg a testvérkéit. Azonfelül nem is értette, miért nem megy légációba csak az ünnepek idejére. De azért szolgálatkészen mondta, hiszen a várható öt forintra nagy, nagy szüksége volt:

- Igenis, Fehér úr, kérem szépen.

- Holnap reggel kilenckor az állomáson légy. Majd vigyázni fogsz a táskámra. Szervusz!

- Alászolgája, kérem szépen.

Holnap reggelre ő már otthon akart lenni. De beletörődött. Aztán azt is gondolta, hogy ünnep után csak elereszti Fehér úr. Nem sok ideje maradt a tűnődésre, mert Korpa János jött a folyosón. Barla Jóska földig kapta előtte a kalapját.

- Szervusz, öcsém!

S tovább ment hóka bajuszával, kajla kalapjával. Valami kósza dalt zümmögött maga elé.

Megy a légátus kampós botjával. Utána a szublégátus görbe botjával. Látszik már a falu tornya, az alatt lakhatik a nagytiszteletű úr, annál jelentkeznek majd legelőször.

Régi szokás a legáció. Valamikor az Alma Maternek gyűjtöttek az emlékezetbeli időkben. Most már maguknak rekviráltak békés szóval: az ünnepi követ úr - mendikánsa kíséretében - először a tekintélyesebb familiáknál tette tiszteletét s ez alkalommal nyújtotta át a pátent,

melyben a főiskola tanári kara a hivek kegyes indulatába ajánlja a kollégium kiküldöttét. Elközeledvén a sátoros ünnep, a légátus úr szószékről hirdette az Igét, a szublégátus pedig küszöbről-küszöbre járt a harangozóval s belefogott a régi-régi mendúr-versbe:

*Ma nyílt meg az égnek ragyogó kebele:
Megszületett Jézus, Üdvünk Fejedelme...*

És gyűlt a pénz. Koronák a légátusnak, garasok a szublégátusnak.

...Fehér Pista vasárnap délután egy abauji állomáson szállt ki Barla Jóskával. Vékony hó lepte be a tájékat s a közeli hegyeket. Az egyik csúcsról mereven néztek rájuk Boldogkővár alja romfalai.

Elhaladtak a félfalun s benyitottak a parókiára. A nagytiszteletű úr - templomból jövet - éppen palástját kerítette le a szobában s a meglepetéstől egyet csuklott: soha ilyen légátust, aki egy héttel előbb érkezik! Fehér Pista bemutatkozott s bemutatta Barla Jóskát is:

- Egyelőre csupán tiszteletünket óhajtottuk tenni nagytiszteletű úrnál. A szent ünnepekig ugyanis Szép Bálint urambátyám házában leszünk a vendégei...

- Vagy úgy! - csodálkozott el a nagytiszteletű úr. - Értem már, hogyne érteném. De azért foglaljanak helyet minálunk is légátus úrék. Talán közeli esmeretségben vagynak Szép Bálint barátom közbecsülésnek örvendő házanépével?

- Hát igen... - mosolygott Fehér Pista. - Fodor Bandi barátom meghívására jöttünk le időnek előtte...

Barla Jóska most már sok mindent értett. Azt is, miért kiáltották Fehér úr felé kétszer is az elekción, hogy „szerelem”...

A nagytiszteletű úr, aki korosabb ember volt már, marasztalni kezdte őket, hogy mindjárt itthon lesznek családja tagjai is, csak kissé átnéztek templom után az egyik szomszédba, ám akkor nagy sebbel rájuk nyitott Fodor Bandi...

- Szervusztok, gyerekek! Már az állomáson is kerestelek benneteket, de - sajnos - megkértem. Meg fog engedni, kedves Danyi bátyám, - fordult a nagytiszteletű úrhoz, - de odahaza kész az ozsonna...

A nagytiszteletű úr éppen pipához csiszolván szikrát, csak a fejével jelezte, hogy rendben van, ő teljes mértékben belátja...

...Tíz perc múlva a felvégen álltak már, egy széleshomlokú ház előtt, mely épp úgy feküdt - beljebb az országúttól, alacsony emelkedőn, - mint a Fehér Pistáéké odahaza. Áthaladtak a tágas udvaron, fel a havas lépcsőkön. Az előszobában erős meleg csapta meg őket. Barla Jóskának még a nagykabátját sem volt ideje levetni, amikor Mária kisasszony sietett eléjük. Mosolygott a szőke hajáig nekipirosodva:

- Jóestét! Isten hozta nálunk!

Fehér Pista kezét akart csókolni kötekedve, de a leány nem engedte. Aztán az történt, hogy a szép kisasszony lehajolt Jóskához s hirtelen megcsókolta. Még pirosabb lett tőle...

Barla Jóska kicsit szégyenkezett, mert nagyon meglepték. Fehér Pista a leányra nézett s csendesen annyit mondott:

- Jó dolga van a szublégátusomnak...

HATODIK FEJEZET,

amelyben szó lesz Gutmán úr reménytelen helyzetéről, Korpa János és Tengely Orbán ingyen-utazásáról, az ifjúság hazafias föllépéséről s Barla Jóska nagy szomorúságáról.

Vakáció végével, ahogy befelé kezdtek volna szállingózni a négy világtáj felől, fantasztikus hírek cirkuláltak a mendurok soraiban.

Így tudni vélték egyesek, hogy Bunkót, amikor megérkezett volna Patakra, Gutmán úr leste az állomás perronján, hogy ilyen módon hajtsa be rajta azt a hervadt összeget, amely immár ötödízben lett volna esedékes záros határidőre és becsületszóra. De ha már a kerek summát nem kaphatta volna kézhez Gutmán úr, megelégedett volna némi részlettel is. Bunkó azonban, amikor szemközt találta magát a nyúlborforgalom helyi lebonyolító közegével, markával fidélisen kanyarított bele a levegőbe:

- Nagy ricsaj volt Miskolcon az éccaka, Gutmán úr. Egy kis haladékot még!

És Gutmán úr, mivel egyebet úgysem tehetett, újabb haladékot adott a végleges elszámolásra. Amiből napnál világosabban kitetszik, hogy Gutmán úrnak szíve volt, bármit beszéljen is róla a világ.

Ám a mendurok egyéb megtörtént esetekről is tudtak állítólag. E szerint Újhelyből átjött volna Lászlófi szabázmester is és lesállásba helyezkedett az állomás épülete s az iskolakert közti gyanútlan útdarabkán, hogy ott csapjon rá Tóth Sándorra, aki furulyanadrágban járt s e miatt a „divat-Napoleon” nevezetet nyerte el. Tóth Sándor számára ugyanis Lászlófi mester szabott ruhát hitelbe, azzal a határozott kikötéssel, hogy Tóth úr a törlesztendő első rátát posta festa, azaz ünnep után fogja kezébe szolgáltatni. Tóth Sándor azonban egy nappal előbb érkezett meg Patakra, mint Lászlófi úr Újhelyből s ez a huszonnégyórai előny elég volt neki arra, hogy benézzon a Kürtbe. Csak az ördög lökdöshette be oda a könyökénél, mert ezúttal valóban komoly szándéka volt, hogy okvetlenül fizet. Lászlófi úr egyszóval lekészt s miután az állomás tájékán eredménytelenül leskelődött, a lakásán látogatta meg Tóth urat. Tóth úrban azonban volt annyi előrelátás, hogy idejében elrekesztelte a kaput s amikor Lászlófi úr dörömbölni kezdett, rút szorongattatásban nekivágott az udvar hátsó részének, ott átugrott a palánkon s keresztülfúrván magát a Bodrogszék zúzmarától remegő bokrain, csak a Fazekas-soron át került föl ismét a Héczére. A Héczén aztán, éppen a Gyöngytyúk előtt, találkozott Tengely Orbánnal, aki fölötte jókedvűnek látszott s éppen szándéka volt, hogy némi forralt borocskára benéz a Gyöngytyúkba. Az üldözött vadként lihegő Tóth Sándor egy mélyet fúj:

- Meg kell itt veszni, barátom Orbán! Kergetnek, mint a kutyát!

Amire Tengely Orbán beinvitálta a Gyöngytyúkba, részben azért is, hogy lecsillapodjanak a Tóth Sándor felzilált idegei. Odabent aztán, a belső szobában, hogy beszélgetni kezdtek volna egy forralt félliter előtt, hamarosan kiderült, miért van olyan jókedve Tengely Orbánnak.

Lőn hát, hogy előző estén Tengely Orbán meg Korpa János benyitottak Újhelyben a Varázsfurolába. Tehették, mert a pataki személyvonat indulásáig volt vagy háromnegyed órájuk. Az egy üvegből azonban több lett, amin nem lehet megütni, mert éppen legációbeli élményeiket mesélték el egymásnak, minek következtében lekészték a vonatról. Késő éjszaka volt amikor fölkerelkedtek volna s mivel szállodaért nem akartak fizetni egy forint huszat, inkább konfliktust fogadtak Patakgig. Nemsokára a keményre fagyott országúton kocogtak már. Ahogy Patak széléhez közeledtek volna, Korpa észrevette, hogy elbóbiskolt a kocsis. Erre nesztelenül lecsúszott a kocsiból, utána lecsúszott Tengely Orbán is. Éppen a temetőkert előtt álltak s az

utolsó negyed keszeg sarlója itt-ott kiütközött a fellegek foszlányai mögül. A konflis tovább dőcögött a magányos éjszakában a kollégium felé, ők ketten pedig utánalopóztak, hogy mi lesz hát? A főiskola két vékony petróleumlámpása előtt hirtelen felbóbiskolt a bérkocsis, a girhes egy-ló megállt, aztán hátratekintett a kocsis, hogy most már fizessenek! De amint meglátta az üres hátulsó ülést, mindjárt megsejtette, hogy a két diák elszunyókált útközben, kifordult a kocsiból és most az árokban fetrengenek valahol széthasított lábszárakkal. Abban a szempillantásban megfordította a lovat, felállt a bakon, ostornyelével végigcsattant a hátán, a nyomorult gebe felvágott s fújva és gőzölögve kezdett csattogni visszafelé, Újhelynek. Recsegték a kocsi eresztékei, a kerekek alig értek földet. Szinte a levegőben forogtak s ló és kocsi szelet vert maga körül.

Nem is látták többet. Korpa János és Tengely Orbán halk röhögéssel nézett a kísérteties menekülő konflis után...

Hát ezért volt még mindig olyan jókedve Tengely Orbánnak.

Ezek persze olyan híresztelések voltak egytől-egyig, amelyeket képtelenség volt ellenőrizni. Különb is a lencsések terjesztették őket egymás között. Bizonyosat nem lehetett tudni, mint ahogy nincs is semmi bizonyos a világon.

Azazhogy egy bizonyos kijelentés mégis akadt és pedig az iskolakert didergő főútján. Azon baktatott éppen Gutmán úr, hogy talán a tizedik vonatot várja be kétség és remény között. Éppen szembejött vele az énektanár úr, szokása szerint kissé maga elé tűnődve. Pettyentett néhányat az ujjain s valami most kialakuló melódiát dúdolgatott félhangon.

Gutmán úr szájában a pipával, hóna alatt a csalánzsákkal s szőrös képén tele csalódással, megállt és köszönt:

- Jónapot kívánok nagyságos tanár úrnak. Nem tetszik tudni valami újságot?

Gutmán úr persze az adósait illetőleg szeretett volna megtudni valamit. A tanár úr, akit bántott, hogy merengésében így megzavarták, nyomban felelt:

- Van szerencsém, mérsékelten tisztelt Gutmán úr! Egyszóval újságot akar tudni... Azt nem adhatok, ahelyett azonban kárpótlásul leszögezek maga előtt egy örökérvényű igazságot, amelyet épp az imént sikerült megállapítanom. Akarja hallani?

- Én mindent szívesen hallok a nagyságos tanár úrtól - pislogott kissé ravaszkodva Gutmán úr.

Az ének- és zenetanár úr, legalább száz Bathó-nóta szerzője, csak úgy továbbmenően válaszolt:

- Vegye hát füleibe Gutmán úr úgylis, mint önbámulnok! Alapigazságom így hangzik: „Úrnak születni kell, a fodrász terem, az izraelita szaporodik.” No, most legalább jól szívendőftem magát, vén biboldó! Ajánlom magamat!

S továbbhaladván, folytatta az árva melódiát, ahol abbahagyta. Gutmán úr pedig úgy maradt még kissé s fanyar mosollyal nézett a tanár úr után.

Azalatt jöttek a diákok mindenfelől, a legációs jövedelemtől némi hasat eresztve. Csak Barla Jóska jött meg vékonyacskán, ám gondoktól annál terhesebben. Mert ahogy túl lett volna a háromnapos ünnepen, elkérezkedett Fehér úrtól. Marasztalták pedig valamennyien, Fehér úr a legjobban: néhány jó napot akart szerezni a csendes mendikánsnak. De Barla Jóskának nem volt maradása. Húzta hazafelé az a kicsinyke bú, amely társul szegődött hozzá, azóta, hogy először lépte át a kollégiumi városka határát. Fehér úr meg Mária kisasszony kikísérték az

állomásra s megváltották a jegyét. Öt forint ötven krajcár volt nála, amikor hazaindult s mire Patakra ért volna, alig maradt egy koronája. A többbit az édesanyjának adta.

Jött az állomás felől a többivel s bú árnyékolta a két szemét most is. Nagy kétségek közt búcsúzott el hazulról: édesanyja már nem tudott fölkelni az ágyból. Egyéb anyagi gondok is emésztették: esedékes lett volna a harmadik ötforintos lakbérhányad, sőt ráadásul még az elmúlt két hónapról is tartozott a felével. És sóhajtott egyet, miközben befelé botorkált az iskolakert havas főútján. Megint oda kell állni Vitkóczyné asszonyság elé s könyörögni újabb haladéért. Bizonyos, hogy a néni ezúttal is méltányolni fogja aggasztó helyzetét.

Elmúlt persze ez is. Mert vége lesz valamikor mindennek: röpké örömeinknek, apró gondjainknak. Az életnek is egyszer. És nem értjük meg soha, miért kellett küzdeni annyit?

Újrakezdődött az élet, zajosabban az eddiginél. A városházán ifjúsági bálók, mulattató előadások követték egymást vagy hazafias jellegű ünnepélyek a főiskola imatermében. Eleinte, míg enyhe volt a tél, a vidék is megmozdult s egy-egy táncmulatság előtt mamák, kisasszonyok, gardedám-nagynénék jöttek csoportosan a vonatokról. Tánc volt minden héten, mert minden egyes külön is ki akart tenni magáért. Azonfelül közeledett az iskolai félesztendő határideje is, mikor a bizonyítványok olvastatnak föl a tantermekben és küldetnek el postán a szorongó szülők címére. Nagy elevenségben mutatkozott az élet mindenfelé s ebben a forgatagban igazán eltörpült a Barla Jóska bús révedezése. Hétköznapiakon jókor délután az Ó-Bodrog éles jegére siettek kisasszony-leányok a nagyobb diákokkal. Barla Jóska is ott botorkált többször egy rozsdás halifaxon. A pályára fizetni kellett, a mendurok tehát a szabad jégen kergetőztek és bukdácsoltak, mialatt a hókupacokon belül csinos párok siklottak el s örültek az életnek. Ott körözött órahosszat Fehér Pista is Mária kisasszonnyal. Egymás kezét fogták, néha összemosolyogtak, egy ilyen mosoly után nekiereszkedtek a szabad jégnek s kéz-a-kézben repültek végig a Bodrogon. A leány szoknyája csattogni kezdett a magukverte szélben. Barla Jóska utánuk nézett gyakran és eltűnődve, míg csak láthatta őket a kanyarig. S olyankor arra gondolt, hogy Mária kisasszony biztosan a felesége lesz Fehér úrnak...

Kevéssel ezután olyan fordulat következett el, amely mélyen felkavarta a megszokott életet. Ez azonban már politika volt. Így hallotta ezt Barla Jóska több estén át, miközben teológusok, jogászok, trillák, gödék, lencsések és egyéb fikák nagy heveséggel vitatkoztak a kamarákban. E forrongó napokban eleinte csak az újságokat bújták a nagyobbak, a kaszinóban nőtt az elevenség s egyre sűrűbb csoportosulások támadtak a város különböző pontjain. Később, vacsoraidő után, házról-házra jártak az akadémisták s lelkesíteni kezdték tüzes beszédekben. A hazát emlegették olyankor, meg a híres magyar nemzet újra felfakadt sebeit... A mendikánusok is összesúgtak esténként, mert tudták már ők is, hogy az országgyűlésből katonák verték ki a képviselőket, meg hogy osztrákpárti főispánok érkeztek minden vármegyébe. No, a zempléni meg is kapta a magáét alaposan! Mert alighogy Újhelybe érkezett, le akarta borotváltatni a szakállát, de nem akadt borbély, aki megesett volna a hazaáruló nyomorult helyzetén. Végül mégis csak került egy önként vállalkozó segéd, ámde országos csúfság legközepébe jutott a császári főispán. Mert a cingár és fránya segéd, aki suttyomban hazafias alapon állt (mint valamennyi borbély a hazában), megborotváltá ugyan a bécsi zsoldban álló méltóságost, de csak félig s mialatt a szakáll másik fele bepamacsolva várt a borotvára, a segéd hirtelen összekapta szőrtelenítő apparátusát s meghajtotta magát gúnyosan:

- Alászolgája!

És otthagytá az elképedt főispánt a két szuronyos csendőrrel együtt, aki a háta mögött vigyázott. És bizony úgy maradt öméltósága félszakállal, hiába fenyegetőzött, hogy pincelyukba vágatja a szemtelen fodrászt. A nemzeti érzülettől eltelt borbélysegéd fotográfiája megjelent

az összes képeslapokban, a pataki ifjúság vezérei viszont táviratilag biztosították szolidaritásukról s ösztökölték, hogy csak előre a megkezdett úton.

Nagy hahota lett mindenfelé a félben-hagyott főispáni szakáll miatt. De elfelejtették hamar, mert újabb események búsították az elméket. A régi magyar embereket zsandárok kergették ki a hivatalokból, az alkotmány sáncai behányattak s a hírek, melyek egyre jöttek a városkába, nagy keserűségre gerjesztettek mindenkit. Ugyanakkor végső elszántságra lelkesítettek a hírlapok.

A diákság készülődött valamire. Egy napon küldönc érkezett Pestről, hogy odafent az ifjúság utcai harcát vívott a honárulókkal összeállt csőcselékkel. Nem volt megállás többet! Ugyanakkor egyetemi diákok érkeztek valahonnét a városkába díszmagyarban s a nemzeti gyásznak jele gyanánt fekete zászlót hoztak magukkal. A főiskola tanári-kara, tudatára jövén az általános nyugalanságnak, csillapító szózatot intézett a nemes ifjúsághoz, hogy tradicionális értékeit őrizze meg ezúttal is teljes feddhetetlenségben. A közigazgatói feketetáblán már energikusabb lépések fogantattak. „A legcsekélyebb excesszus büntetése a consilium abeundi lészen.” Csak ez hiányzott még! Korpa János, Tengely Orbán, Pecsénye Pál meg a többi vezér még azon az alkonyaton gyászszalagot kötött a kalapjára s kiadta a vezényszót:

- Az utcára minden ember! A mendurok is ott legyenek!

Ugyanakkor staféta érkezett a Hustáczról, hogy fekete-sárga zászló látszik a hercegi váron. Gárdáról-gárdára harapózott az újabb jelszó:

- Föl a vár ellen! Most leszámolunk mindenkivel!

Mindenfelől hírek és nagy nyugtalankodás. Estére megtudták, hogy mindössze a fekete-fehér zászló csüng a vártornyon. Mások azt is tudták már, hogy csendőrök állták el a vár kapuit, élesre töltött fegyverekkel. A vezérek harmadszor is kiadták a jelszót:

- Szét kell verni a zsandárokat!

Este aztán kisereglettek az utcára. Még a maródik s a fugálók sem hiányoztak.

Valaki elkiáltotta magát a kollégium kapujában:

- A tornatérre!

...Amire Barla Jóska is kiért volna néhány mendúrtársával, tömegektől feketedett a négyszögű tér, melynek legközepén máglya lángolt s e máglya körül már gyujtogatni kezdték a fáklyákat. Vagy kétszáz fáklya sistergett a téli estében s repkedő csóváik menekülő árnyékokat riasztgattak az egyes csoportok tömör falain... Ott álltak a téren szerteszét, néma csapatokban: félig az éjszaka sűrűje húzta be őket, félig a véres fény borított rájuk palástot. Álltak ott fázékony csendben, mint komor eseményekhez illendő s még egyre a fáklyákat gyujtogatták. Senkisé hiányzott. Ott volt Korpa János zúzmarás orrával, aztán Tengely Orbán, a pózna Pecsénye Pál vedlett kabátban, mindazonáltal lelkesen. Megjött akkorára Stüsz villárafent bajusszal és fekete magyarban, mert neki szavalnia kellett. Megjelent Fehér Pista Fodor Bandival s a jogászok legelejével, ott volt tehát Czompó szerkesztő is, a hajfenomén, úgyszintén Orémusz, aki ezúttal - mivel úgysem vehette volna hasznát - otthonhagyta a színházi látcsövet. Jött lihegve Bunkó, utána a keszeg Patzok Benjámin, aki fa helyett kovamalomkő révén próbált fűteni s ott lehetett látni Süveges Eleket cylinderben. Magával hozta a tárogaót s máris illegetni kezdett a billentyűkön...

Senki nem maradt odahaza ezen az estén!

Ijesztve világítottak a fáklyák s a megriasztott setéségekben még inkább megnyúltak a zúzmarától csillogó fák és bokrok. Babonás, elhagyott kastélynak rémlett a tornacsarnok. Elöl már megmozdult a menet s Korpa hangja sivített át a téren:

- Mendurok a középére! Ha rendőrök gyönnek, falanxba zárkózni, oszt megnyomni őket! Forverc!

Sokan mosolyogni kezdtek. Mert nyilvánvaló volt mindenki előtt, hogy a hat darab rendőr, úgylis, mint közfelügyeleti közeg, a veszedelem első hírére hazatrappol, ágyba vágja magát, pokróc alá búvik s az orrát se meri kidugni onnét másnap reggelig.

Valahol elöl játszani kezdett a zenekar. Ama nótát, amelyet énekelni fognak, amíg csak egy magyar diák fog dalt fújni az ország földjén. Száz-száz torok vette át, az egyik keskeny fejhangan, a másik basszusban dörögve:

*Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára,
Amennyi szem esik rája:
Annyi áldás szálljon rája!*

Riasztó keserűséggel zengett... Barla Jóska is ott drukkolt a mendikánsok között s elszoruló szívvel leste, mi lesz mindebből? Mert voltak hírek, hogy a csendőrök a katolikus templom táján foglaltak állást bizonyos barrikádok megett... Egyelőre csak annyi történt, hogy az iskolakert kapujában megtorlódott a menet, de amint aztán szétáradtak a kollégium előtt, a hóbafújt széles országúton, az imbolygó tűzőzönben látszottak talán kétezernek. Előzőnlöttek minden zugot s csak most tűnt ki, hogy sokan kardosan jöttek el, miközben mások vasbotokat tartottak súlyos markukban. Forrongott az egész országút s dühös abcugok csattantak fel Ausztria ellen. Ugyanakkor az egyik rácsozott boltív párkányára már fel is kapaszkodott Stüsü s szemeit meghordozván a feldühödött népen, egyszerre belecsapott a síri csöndbe:

„Talpra magyar, hí a haza!”

Százan fenyegetőztek vissza, hogy rabok tovább nem lesznek. Még tartott az éljenriadal, amikor Pecsénye Pál pattant fel a Stüsü helyére. Lihegett, a szemei forogtak s ahogy felsüvített, csontöklével belesujtott a levegőbe:

- Véreim! Magyarok! Azt mondom, a teremtesít neki, elég volt a birkatempóból! Ütött immár a tizenkettedik óra: kapát, csákányt a kezetekbe, magyarok és neki Bécsnek!...

Mindent elsöprő hatása volt Pecsénye Pálnak. A tömeg megmozdult s a távolabbfekvő Bécs helyett nekinyomult a Szemere-utcának. Lelkesedve és teliméreggel a haza megrontói iránt. Kavargott a setéség s egyetlen ablak ki nem nyílt ezen az éjszakán. Itt-ott úgy tetszett, mintha a becsukott fatáblák résén szegényes fénycsík sávósodnék ki a zajgó utcába. Egyszerre feljajgatott a Süveges tárogatója s minden torok búsan fújta utána a Rákóczi búcsúzóját. A tüntetők eleje már befordult a Kossuth-utcába s a kollégium hátában kezdett felkanyarodni.

Ám akkor történt valami, amitől egy pillanatra visszatorpant a nemes ifjúság minden tagja. De csak egy pillanatra.

A csendzavarás első hírére ugyanis nagytiszteletű Novák Lajos közigazgató úr végső lépésre szánta el magát s átsietvén a főiskola udvarán, megelőzte a tüntetőket s miután Koch János főpacal kinyitotta előtte a lelakatolt hátsó kaput, a nagytiszteletű úr megállt a Kossuth-utca közepén, úgy várta a tüntetőket. Ahogy észrevették a fáklyák ijesztő fényében, a nagytiszteletű úr - papisüvegben, palástosan - feltartotta jobbkarját s feledhetetlen hangja magasra csendült:

- Atyámfiak! Fiatal barátim! Az utolsó pillanatban felszólítom önöket, hogy oszoljanak szét s térjenek meg békés otthonaikba...

Valahonnét hátulról ingerült kifakadások süvítettek. No, erre már felsüvített a nagytiszteletű úr is:

- A főiskola nevében megparancsolom önöknek...

Egyszerre tízen ugrottak ki a sorból. Pecsénye Pál süvített vissza, mialatt döngve csapott a mellére:

- Mi pedig továbbmegyünk, a haza nevében!

S előretörték. És míg a nagytiszteletű úr nagy gerjedelmek közt félreállt, hazafias éneket intonált a zenekar s a tömeg továbbnyomult, mint az áradás:

- Éljen a haza!

- Le Ausztriával!

Barla Jóska is rekedésig tüntetett mendurkollégái ádáz csapatával együtt, de csak eleinte. Mert a közigazgató úr hiú közbelépése után sokaknak keblében a kétely és csüggedés ütött tanyát. Mi lesz holnap? És a mindent felragadó örvényben többen látni vélték már a vezéreket, amint Akadémiai Szék elé citáltatnak s minden idők elriasztó példája gyanánt kicsapatnak az Alma Mater öléből. De a többiek lehurrogták a csüggedők törpe kisebbségét:

- Nem kell félni! Mindenki az utcán van!

Barla Jóska mégis szorongani kezdett: hátha a második félévre nem kapja meg az ingyenes tápintézeti helyet, amelyre pedig nagyon számított. De vékony aggodalmát hamar elsöpörte a lelkek viharzása. Mire észrevette volna magát, már a Kossuth-ház előtt álltak, ahol Korpa Jánost emelték vállra s Korpa a vállak tetejéről vadított fújva és prüsszkölve s idézte vissza ama régi jurátus alakját, akinek nevére minden pataki diák magábaszállva veszi le fejéről a kalapot... Nem törődött már senki a nagytekintetű Akadémiai Szék várható határozmányaiival! Egyelőre úgy sem volt bizonyos semmi. Bizonyos csak egy volt: hogy a keserűség felszakadt a lelkekből s mivel éppen helyben volt az országgyűlési képviselő úr lakása, kiadták a jelszót:

- A hazaáruló elé!

A képviselő úr szerencséjére nem volt odahaza s ezt okosan tette. Mert egyetlen üvegszilánk nem maradt meg az ablakok rámai között. Zúgtak a kövek, hogy ilyen zúgás nem volt a katalauni mezőn... Isten tudná, honnét került ennyi kő erre az éjszakára? De úgy kellett a képviselő úrnak, minek vállalt kormánypárti mandátumot!

Üregesen maradtak a ház ablakai, de a forrongás nem ült el. A várról ugyan megfélekeztek a lelkesedésben, ám úgyis olyan napok következtek, amelyek újabb események felé vonták el a közfigyelmet.

Mert az izgatottság nem csillapult s két héten át nem volt éjszaka, hogy meg ne harsant volna a lámpásoktól megszaggatott télben:

- Le Ausztriával! Éljen Kossuth Lajos!

Aztán az történt, hogy a vezérek valóban megidéztek. Az Akadémiai Szék színe elé járultak egymásután, mely a tanácsteremben ülésezett komor hangulatban. Ám a vezérek keményen viselkedtek, ezt már nem lehet tagadni. A jogásznök például mindössze ennyit válaszolt a faggatásokra:

- Hazámért kész vagyok minden szenvedésre.

A nagytekintetű Szék tagjai összenéztek s nem tudtak mit szólni.

A hírek természetesen kiszivárogtak a folyosókra is, hol az alvezérek topogtak türelmetlenül. Fehér Pistát, mikor kilépett a teremből, megéljenezték. De csak akkor szakadt fel a tetszés orkánja s csapott végig a százados falakon, amikor Korpa János is megmutatkozott. Feltúrt üstökkel távozott a fegyelmi-testület nemes színe elől s jólesett öreg szívének, amikor vagy száz diák kiáltotta fel egy akarattal:

- Éljen Korpa János! Nem csalódtunk benned, János!

Akkor már szájról-szájra adták, hogy mikor az elnöklő közigazgató úr szemére lobbantotta odabent a legutóbbi excesszust, mely abban csúcspontosodott, hogy Korpa az atyai intellemm ellenére is tovább bujtogatta a fejletlenebb elméjűeket, sőt a Kossuth-ház előtt tettelegességre tüzelt végső esetben, - Korpa János hazafias bútól környékezve így felelt:

- Tekintetes Akadémiai Szék! A vádban foglalt állítások igazak. Mentségemre annyit hozok fel csupán, mert diák-elődeink szájhagyományaiból tudjuk, hogy annakidején, midőn még az ifjúság rendjéhez tartoztak a tekintetes Akadémiai Szék tagjai, ők is hasonló egyértelműséggel tüntetének a haza nyomorgatásának súlyos napjaiban.

A professzor urak csöndben bókkoltak össze, sőt a Szék jegyzője akaratlanul elszólta magát:

- Ez igaz.

A vezérek kemény magatartása sokaknak imponált s nagyban növesztette az ifjúság önértetét. Lassankint azért csillapulni kezdtek. Egyébként is közeledett a félesztendő s a tanár urak, miután a tüntetések szítói komoly intelmekben részesültek, hozzáláttak a klasszifikáláshoz, ami teméntelen izgalommal járt az igazgatói irodában s az Alma Mater falain kívül. És akkor háromnapos szünet következett s az egyes osztályokban felolvasták az érdemjegyeket.

Barla Jóska tiszta-jeles lett. Még tornából s az írásbeli dolgozat külalakjából is. Az osztálytanár úr, mikor felolvasta a bizonyítványát, külön is megdicsérte ernyedetlen szorgalmát s feddhetetlen viseletét.

És Barla Jóska egy mélyet sóhajtott.

Akkor már tudta, hogy végsőkön van az édesanyja. Két nappal előbb levelezőlap jött az apja súlyos betűivel: „Anyátok salynosan van, kérjél szabacságot, azut gyer Haza”. Hát szín jeles a bizonyítvány, de annak már aligha fognak megörülni otthon.

Bizonyítvány-felolvasás után elkérezkedett a szünidő három napjára s délután el akart indulni. De mire a Vitkóczy-udvarig ért volna, szekeret látott a ház előtt. Régi ismerőse, Sándor György kisbíró ült az első ülésben, hátul pedig Jóska nagynénje gubbasztott, egy szófukar, idősebb néni, télikendőkbe bugyolálva.

Barla Jóska megrezzent. Sándor György bökött valamit a kalapja szélén, mikor észrevette az úrfit, a néni pedig előrehajolt:

- Készülj azonnal! Hazamegyünk!

Riadtan futott a szobájába s kapkodni kezdett néhány apróság után. Hirtelen megállt: kétségbeesés rázta meg. Testvérkéire gondolt...

Készen lett, mikor belépett nagyhangon a kisebbik Zólyomi:

- No, hogy vágott be a bizonyítvány?

- Tiszta-jeles lettem, Zólyomi úr kérem szépen...

Zólyomi megállt a tört-szemű mendikáns előtt:

- Mi lelt? Nem is örülsz talán? Biztosan meg fog dícsérni a bátyám, meg Tengely Orbán úr is. Hova pakolsz?

Barla Jóskának olyan érzése volt, hogy mindjárt elsírja magát. De visszatartotta serkedő könnyeit. Aztán annyit mondott:

- Haza kell mennem, mert itt a szekér. Nagyon szépen kérem Zólyomi urat, tessék megizenni Tatár Miskának, hogy három napig nem megyek hozzá tanulni, hát csak tanuljon maga...

Zólyomi nem értette:

- Valami baj van?

- Azt hiszem, kérem szépen, hogy meghalt az édesanyám...

De ezt már alig tudta kimondani. Az udvaron csetlett-botlott már a koffer alatt, Vitkóczyné asszonyságtól el sem búcsúzott nagy zavarában, csak felkapaszkodott a hátulsó ülésbe, a nagynénje mellé. Dobozy úr, a kistermetű fodrász-segéd, aki felsütött frizurájával ott-topogott a bolt előtt, már sejthetett valamit, mert igen szívesen intett feléje:

- Viszontlátásra, Józsika!

Sándor György gyeplőt rántott, a szekér megdőccent. A hókucsmás kálvinista torony körül néhány varnyú kiabált rekedten.

Mentek-mentek. Sándor György az alacsonyan csüngő kormos felhőket nézte az egész úton, a néni nem szólt semmit, Jóska nem kérdezett. Csak gubbasztott magának hátul s tűnődött sok földi dolgon. Varnyúk szállдостak alacsonyan: kemény idő készülhetett valahonnét. Talán a Magura tájáról.

Újhelyben megálltak a Behyna-bolt előtt: ostorsíjkat vett Sándor György.

Ahogy átzörögtek volna a Ronyva keshedt hídján, már esteledni kezdett a hegyek felől. És sötét lett, mire Sándor György annyit mondott csöndesen: - hó...

Ott volt a ház az országút szélén, hóbahuppanva. Beteg kis fény rezgett az apró ablakban.

Ahogy belépett, nyitott koporsóban találta az édesanyját. Megállt a fejénél, lehajolt s megcsókolta halott homlokát.

A szoba tele volt emberekkel. Nagyanyja, egy krumplitermetű öregasszony, felsírt az egyik sarokládán, testvérekéi már aludtak a szögletágyban. Láta egyszer az apját is, amint konyabajusszal a lámpa kanócát próbálta megigazítani, mert füstölt. Később a testvérei mellé feküdt le ő is, de sokáig nem tudott elaludni. Az asztal köré virrasztó szomszédok telepedtek le s iddógáltak és beszélgettek, szünetekkel. A halálról volt szó: hogy a halottak visszajárnak éjszakánkint... Barla Jóska odafigyelt egy darabig s hirtelenül úgy tetszett neki, hogy az édesanyja mintha felsóhajtott volna a koporsóban. Szegényes vackáról megrémülve emelte föl a fejét, de csak a két gyertya égett s a halott hidegen feküdt. A virrasztók is elálmosodtak s mélyeket bókoltak az asztal körül.

Barla Jóska a földi-lét hiábavalóságain tűnődözött.

Ez járt az eszében másnap is szüntelenül. Láta a papot, hallotta a nagyanyja meg a nagynénjei jajveszékelését s érezte a nyomorult szegénységet, melyben az édesanyja itthagya három kis testvérét. Csak akkor nézett szét maga körül, mikor már a jeges rögöket kezdték behúzni a koporsó fölé kapákkal. Ennek is vége lett aztán.

Este az édesapja kísérte ki az állomásra. Egyesegyedül.

Különös este volt s Barla Jóska sokáig visszaemlékezett erre az estére.

Szelíd csönd ült a tájék felett, de a magasban szél járhatott, mert a téli felhők a hegyek iránt vitorláztak. Néha széles tisztás maradt a mennybolton s a tisztás közepéből lebámult a hold első negyede. Sarlója a hátán lengett.

És amint ott álltak volna ketten a sötét kis állomás előtt, a falu felső végéről, hol rozsdás fészület állt a dombon, furcsán elnyújtott ének ütötte meg őket. Egyszer elhalt az ének, más-szor hallották megint, pedig szélcsend volt. Szegény emberek térdepeltek ottan a Krisztus előtt, bűnbocsánatért esdve, hogy nyugodalmat találjanak lelkeiknek... Különös hangulata volt ennek az estének.

Messziről látszott már a mozdony két vörös szeme. A hold is elbujt, alig derengett s a furcsán elnyújtott szenténeket hallották újra. Barla Jóska tudta már, hogy nagyanyja meg a nagynénje szétviszik a világba Jancsi öccsét meg a két kis hugát és bizonyos, hogy most már sokáig nem fogja látni őket. Az apja pedig visszamarad magára s úgy próbál elvackolódni az életben.

Már zörgött a vonat. Ekkor a temető fái felé nézett még egyszer, amelyek ott feketedtek a domb alatt s nem tudott mit szólni.

Az apja lehajolt hozzá, megcsókolta:

- Isten veled, fiam!

- Isten áldja meg, apám!

Sokáig ácsorgott az újhelyi harmadosztályú váróteremben s el is bóbiskolt néhányszor, mialatt messziről éles sípszó hasított át a késő estében. Talán valami tehervonat közeledett ottan Töketerebes felől s elakadván az éjszakában, segítségért visítózott. Ő pedig gubbasztott az üres pakkja fölött... Jaj, de nehezen indult az a vonat!

Ahogy kiszállt volna a pataki állomáson, alig néhány utas vágott neki a városkának. Behúzott nyakkal siettek át az iskolakerten, mert ereszkedni kezdett a szél s hajlongva nyöszörögtek a csupasz fák. Lábujjhegyen surrant el az uccán, amelyben alig lobogott pár ferde lámpás.

Senki nem várta, a két Zólyomi sem volt odahaza. Sajnálhatták s talán nem akartak találkozni vele ezen az estén.

A lámpa lehúzza állt az asztalon. Vékony kis dalt sipolgatott.

Barla Jóska letette a kofferjét, körülnézett, majd leült az ágya szélére s csöndeskén sírni kezdett. Olykor felfigyelt. Odakint a szél belekapott már az ereszbe s egy-egy rohamára nyögni kezdtek a ház eresztékei. Sírdozott és félt. Mert tudta biztosan, hogy valamelyik éjszakán meg fogja látogatni az édesanyja.

Egyszerre erős lépéseket hallott az udvaron át. Amire fölneézett, Fehér Pista állt előtte.

A jogászelnök megveregette a mendikáns vállát:

- Nem szabad elkeseredni, Jóska. Azért jöttem hozzád, hogy megmondjam: a második félére ingyenesnek vettek föl a tápintézetbe s a tandíjat is elengedték...

- Igenis, kérem szépen, Fehér úr... - szipogott Barla Jóska.

- Tartozásod is van még, úgy-e!

- Igenis, kérem szépen. Hét forint ötven krajcár Vitkóczyné asszonyságnak.

Fehér Pista megnyugtatta:

- Majd én kifizetem. Holnap pedig költözz át hozzám, a Fellegvárba. Velem fogsz lakni s fizetned sem kell.
- Igenis, kérem szépen. Igen szépen köszönöm a jóságát Fehér úrnak.

HETEDIK FEJEZET,

*melyben a költő megénekli Korpa János tanyáját, a csiszlikékkal vívott harcokat,
Március Idusát s tavasznak és szerelemnek nyílását.*

Sajátságos, minő fantáziája van az embereknek. Egyszer csak, úgy február vége táján, arról kezdtek suttogni egyesek, hogy Korpa vizsgára készül az exegézisből. Korpa János, mikor füléig jutott ez a hír, éppen pipázott s a pipaszár, mint azt az elekcíós költő is megénekelte, csaknem félaraszra húzta le a száját. Sok bölcsesség közt mosolyogva, ennyit dörmögött rá:

- Hívságos dolog a túlhajtott diligencia.

Némi alapja pedig mégis csak volt a széles körben elterjedt suttogásnak.

Történt eszerint, hogy Korpa a Kürtben üldögélt s szóbeszéd közben azt a merész kijelentést tette, hogyha nagyon akarná, két hét alatt tudna annyit az exegézisből, mint az előadó tanár. De nem teszi, fűzte hozzá, mert nem sok értelme van az erőlködésnek. Ezzel szemben csodálatát fejezte ki a Kelet filozófiája iránt. De minek is az erőlködés? Minden dolog mulandó...

- Egyedül és kizárólag az az indus fakír imponál nekem, - folytatta az eszmetársítást, miközben kettőt szippantott a száron, - aki görcsbe kunkorodva a púpját nézi vagy hetven esztendeig...

Ebből a kijelentésből kerekedett aztán a diákpletyka, hogy Korpa János valamelyik idősebb barátjától állítólag kölcsönkérte volna az exegézis kompendiumát.

Korpa János egyébként a második emeleti folyosóról tartott lefelé egy jókor-délután, amikor Koch János, a főpácal, éppen a karcer ajtaját nyitotta ki félpillanatra s egy korsó vizet nyújtott be valakinek. Kíváncsiságból Korpa is bekukkantott s nagy lelki megnyugvással tapasztalta, hogy az egyik Cugéber-fiú gurnyaszt odabent a III. B-ből, akit Görénynek hívtak társai. Mert ha valaki elnyeri példás büntetését, mindig megkönnyebbülten lélegzünk fel, hogy hála Istennek, sújt még az igazság karja... Görény is ült a sarokban egy töckön, a négy csupasz faltól környékezve, melyekre ötletes jelmondatokat jegyeztek fel mindazok, akik több nemzedék során már nyögtek odabent. Ült ott Görény a földön, maga alá húzott lábbal s a szemközi sarokba meredt. Korpa, úgy a foga közt odaszólt a tekintélyes főpácalnak:

- Mi történt, János bácsi?

- Kihágás, - adta meg a szüksézáví felvilágosítást Koch János.

- S meddig marad az ipse?

- Kenyér nélkül, vízen, négy óra. Az Alma Mater falain belül fegyelemnek kell lenni, - fejezte be kurtán Koch János és becsukván az ajtót, nem szólt többet, hanem elindult az igazgatói iroda felé, hogy jelentést tegyen a delikvens lelkiállapotáról. Amint azt is el lehet várni olyan személyektől, akik hivatalos állást töltenek be.

Korpa János továbbment, mert szándéka volt, hogy fölkeresi Tengely Orbánt, akit már vagy két napja nem látott s gondolta ebből kifolyólag, hogy Tengely valami vidéki táncmulatságra ruccant ki. Lefelé haladva a lépcsőkön, egy mendur futott vele szembe, de ahogy meglátta Korpa Jánost, földig hajolva emelt előtte kalapot. Korpa - szokás szerint - biccentett:

- Szervusz, barátja a lencsének!

Ám ugyanakkor feltűnt neki, hogy látásból mintha ismerné már ezt a kerekkepű lencsést. Megállt, a pipát is kivette:

- Mi a neved, fika?

A mendikáns egészen megzavarodott a kitüntető megszólítástól:

- Barla Jóska I. B. osztálybeli tanuló vagyok, kérem szépen.

- S hogy vágott be a félévi kalkulus? - nézte végig Korpa.

- Mindenből jeles, kérem szépen.

Korpa János - tetszése jeléül - megcsóválta a fejét:

- Bene, amice, bene. Sic itur ad astra!

Barla Jóska Tengely Orbán úrtól is hallotta már egyszer ezt az elismerő mondást s a szíve kalapált, hogy most imé Korpa úr is rápazarolt néhány leereszkedő szót. Korpa János különben továbbhaladt már ekkor, Barla Jóska pedig utánabámult egy darabig s szédülettel gondolt arra az időre, mikor ő is ilyen nagy diák lehet s úgy félvállról szintén odaszólhat majd egyik-másik mendurnak:

- Bene amice, bene...

Persze csak annak, aki szorgalmánál fogva rászolgál a megszólításra...

S továbbsietett fölfelé, hogy a másodikemeleti folyosón benyisson abba a kamarába, amely éppen Korpa úrnak volt a tanyája. Két mendur lakott itt a hatalmas emberrel s Barla Jóska beszélni szeretett volna az egyikkel, ki osztálytársa volt, mivelhogy megakadt a számtan-dolgozat egyik példájánál. Szeretett volna hamar túlesni rajta, hogy Tatár Miskáékhoz már kész munkával mehessen át ozsonnatájt.

Az északi sarokszobába benyitott hát, visszafogott lélegzettel. Mert látta ugyan, hogy Korpa úr éppen eltávozott valamerre, mindazonáltal a tisztelet annyira áthatotta a nagytekintélyű ember pusztá gondolatára, hogy most is csak sompolyogva mert bebújni az ajtón.

Kitárult hát előtte a Korpa János tanyája! Az a kamara, melyben a híres ember gondolatot szokott cserélni önmagával, amelyben pipázott s ha viszont elbúsult valamin, némi enyhülésül kieresztette szilaj mellhangját, hogy lent az utcán összezsúfoltak a járókelők...

Korpa János szobája így írható le:

Az asztal fölött lámpa fityegett, de olyan magasan, hogy a mendurhadnak, ha meg akarta gyújtani, székre kellett felkapaszkodnia s e lámpának pléh-kalapja félre volt csapva. Úgy vak-szemre. Akárcsak a Korpa Jánosé, ha tűnődözött, vagy ha a Kürt felé indult el egymagában... Az asztal lapján annyi betűfaragás, hogy három nap alatt sem lehetett volna elolvasni. Egy-máson keresztül és kasul, egymás alá szorítva, vagy harántirányban. Legalább két nemzedék próbálgatta ki a bicskáját ezen az asztalon. Leánynevek voltak egytől-egyig s bizonyos, hogy tavasz nyílásán s őszi hervadás idején faragták a legtöbbet, mert a trillák és gödék ilyenkor szoktak elszállni gondolatban valami kislány ablakáig... De hova lettek azóta az egykori kislányok!?... Rozsdától szeplősre mart mosdókészség tántorgott a sarokban, mindjárt amellet a faláda, aprófával tele. De aprófával volt kitömve mind a három ágynak az alja is. Két pántozott ládika állt egymás mellett: a két mendikáns ruháival s összes hazai készségeivel, míg a Korpa János ládáján félkilós lakat csüngött. A kulcs a lakatban volt ugyan, de ahhoz a lakathoz emberfia úgy sem mert volna hozzányulni. Volt még egy háromlábú fogas is odabent s azonfelül egy nagy pipa, mely a Korpa ágyán hevert. A pipa még füstölt, tehát csak az imént tehette le Korpa úr, miközben szundított kevéskét az ágyon. Az ágy feletti szeglet-részben

lombfűrész volt tapasztalható, amellyel valamelyik tisztelője lephette meg egykoron Korpa Jánost. Az állvány pipatőrium céljait szolgálta s ezáltal is négy pipát lehetett észlelni odafent. Suvikszfeketére volt kiszíva mind a négy. Az állványka cífrázatai úgy tűntek föl, mintha a szűteméntelen kicsi lyukat rágott volna bennük, össze-visszafúrva a füsttől patinás cirádákat. Ám közelebbről megkonstatálva, rájött az ember, hogy légypettyekről van szó csupán, semmi másról.

Korpa János két mendurja, ahogy belépett Barla Jóska, éppen pogácsát pofázott. Az egyik lencsés pakkot kapott hazulról s most kúrálta a másikat. Szétállt a fülük, úgy ettek.

Jóska leült, őt is megkínálták. Barla Jóska kissé vontatottan evett s többször is nógatni kellett, amíg hozzányult egy pogácsához. Mert eszébejutott, hogy ő már aligha kap több pakkot hazulról s így nem lesz módjában visszakurálni a barátait.

Szelíd meleg volt odabent. Miután szalonnáztak is volna s bekattantották a bicskát, először a napi-eseményekről kezdtek beszélgetni, majd hozzáláttak hármasban, hogy közös erővel megoldják a másnapra megadott számtan-dolgozatot.

Amint megállapodtak egyszer, az egyik mendikáns felkuncogott. Barla Jóska ráemelte komoly szemét:

- Mit nevetsz?

A lencsés továbbkuncogott:

- Azt, hogy tegnap este, amikor már ágyba feküdtem, Korpa úr egy jó dolgot beszélt el Pecsénye úrnak, aki éppen meglátogatta őt. Igen nagyon nevettek s én is nevettem tőle a paplan alatt. Nem hallottátok?

A másik kettő kíváncsian figyelt föl:

- Nem. No mondd!

Kiderült aztán a következő, állítólag szórul-szóra megtörtént eset. A latin-görög professzor úr, ugyanaz, aki Thukididesz tíz sorával az Akadémiát is kisegítette egyszer súlyos zavarából és akinek egész lénye át volt itatva az Iliász fegyverben zörgő szellemétől, mellesleg plántatermesztéssel is foglalkozott. Persze csak szerényebb keretek között, a háza mögötti kiskertben. Lőn ennél fogva, hogy amint hazament volna egy délből, a csirkék kikaparták néhány gyenge növényét. A professzor úr erre, aki akkor is Hektor és Akhilleusz pajzsdöngető párharcát forgatta elméjében, e szavakkal zúdult a feleségére:

- Terka! Fékezd tyúkjaidnak adáz düheit! Ifjú plántáim mind kikaparvák!

A két mendikáns eltátott szájjal nevetett, Barla Jóska szomorkásan mosolygott. Az eset tagadhatatlanul nem volt hétköznapi, amelynek időpontja tavaly tavaszig nyúlt vissza. Korpa János mindenesetre úgy beszélte el Pecsénye Pálnak, mint hitelt érdemlő történetet.

Ahogy kedvükre nevelték magukat, újból összebújtak a számtandolgozat felett. De alig haladtak valamit, amikor Kóréh Laci rontott rájuk. A hideg kicsípte az arcát, lihegett:

- Jóska, szobavizsgálat van a Fellegvárban!

Barla Jóska hirtelen nem értette, miről is van szó voltaképpen? Kóréh Laci erre ledarálta izgatottan, hogy Buza tanár úr, meg Kiss Elek tanár úr épp az imént vizitáltak náluk a Héczén. Megnézték a tiszta meg a szennyes ruhát, sorbavették a könyvek helyét s éber figyelmüket nem kerülte ki még a szalmazsák sem. Hálisitennek, mindent rendben találtak! A veszedelem híre hamar kipattant s behatolt a szomszéd udvarok kamaráiba is, mire az elszánt mendurok egy-két szempillantás alatt ragyogó rendet rögtönöztek a szétdúlt szobákban. Mert volt eszük

a menduroknak, de a tanár uraknak még több! Ennélfogva ahelyett, hogy a szomszédos kamarákat tekintették volna meg, látszólag hazafelé indultak el, ám a főiskola előtt nekivágtak a Fellegvárnak, merész egyenesben. Mert a vizitálás csak úgy lehet értelmes, ha rajtaütéssel történik, mikor az ádáz mendur álmában sem gondolna reá. Kórész Laci tehát azért szaladt föl, hogy idejében megadja a vészjelet.

Barla Jóska kapta a számtani füzetet, meg a sapkáját s az iskolakerten át hazatrappolt. S szerencséjére a legutolsó pillanatban. Mert mialatt a Fellegvár lépcsőin sietett fölfelé, az egyik elsőemeleti kamarából éppen a Buza tanár úr szeliden korholó hangja hallatszott ki.

Hármat-négyet szökött a vörös téglákon s szívdobogva állt meg a szoba közepén.

Azt sem tudta nagy zavarában, mihez fogjon. Hirtelen felcsapta a láda fedelét, de - úgy szemre - mindent rendben talált benne. Aztán a Fehér úr ágyán igazított valamit kapkodva. A könyvespolchoz ugrott..., de akkor már hallotta is a lépések csoszogását fölfelé.

Kopogtattak. Barla Jóskának torkán fult a szó. Aztán csak benyitott Buza bácsi s utána Kiss Elek tanár úr:

- Jónapot kívánunk!

- Isten hozta tanár úrékat! - makogott Jóska s nem mert megmoccanni.

Buza tanár úr először meghordozta szemeit a szobában és akkor Jóskán állt meg:

- No Józsi, hát hogy-s-mint?

- Köszönöm szépen a kérdésit tanár úrnak, megvagyok. Tessenek helyet foglalni, kérem szépen.

Kiss Elek tanár úr leült s nyomban maga elé terített egy jegyzetes könyvet. Barla Jóska sejtette, hogy a tanár úr abba fogja írni a beírandókat s alig tudta leplezni szorongását. Buza tanár úr ellenben állva maradt s így szólt Jóskához:

- Mi van abban a ládikában, te Józsi?

- A tiszta fehérneműm, kérem szépen, - felelt vigyázz-állásból.

- No, lássuk csak!

S beható vizitálás következett, melynek tartama alatt a legjelentéktelenebbnek tetszhető körülmény sem került el a tanár urak éber figyelmét. Megnézték az ágyat, kíváncsiak voltak, hol tartja az írószereit, megkérdezték, ki mos reá, vannak-e gyakori látogatói s ha igen, meddig szoktak ittmaradni? Mert mendurnak este kilenckor ágyban kell lenni és jaj volt annak a kósza lencsésnek, akit Koch János főpacal a takarodón túl csípett el valamelyik sarkon, vagy talán éppen egy kiskocsmá előtt ólálkodva! Az olyan fikának helyesebb lett volna meg sem születni. Mert János bácsi fölöttébb örködött a főiskola tekintélyén s a saját dignitásán.

Mindent rendben találtak. Buza tanár úr ugyan kíváncsi lett volna még, miféle idegen könyvek sorakoznak a polcon s mint olvasmányi tárgyaknak nem romboló-e a hatásuk, de Barla Jóska megadta a felvilágosítást:

- A Fehér István elnök úr könyvei, kérem szépen.

- Értem, értem, - mondta maga elé Buza tanár úr s csak épp hogy átfutott néhány kötet hát-címén. Egy jogászelnököt széleskörű mentelmi-jog véd, ezt a tanár urak is jól tudták.

- Hát rendben van minden, - jegyezte meg Buza bácsi s elmenőben kezét adtak neki mind a ketten. - Csak továbbra is előre!

S ahogy ezt mondta, sok jóakarattal nézett végig a mendikánson.

Elmentek aztán s megfontolt lépéseiket sokáig lehetett még hallani a lépcsőkről.

Barla Jóska egyedül maradt s kicsit meghatotta az elismerés, amelyben nem először volt része a tanár urak részéről. Közeledett az ozsonna ideje s indulni kellett volna Tatár Miskáékhoz, de azért maradt még. Néhány hasábot vetett a tűzre, majd odament a széles ablakhoz s ölberesztett karral kinézett a város fölé, a sűrű szürkületbe.

Mert kint alkonyati színek kezdtek elősompolyogni. Hamufelhők csüngtek toronyalacsonyan s a lapos háztetőkön varnyúk gubbasztottak. És Barla Jóska - gondolatban - hazaszaladt néhány pillanatra.

Azóta, hogy utoljára látta az édesapját, alig tudott hazulról valamit. Az apja egyszer írt neki zárt-levelezőlapot, hogy húzza a napokat, meg az igát, de a testvérkékről nem tudott újságot ő maga sem, mert hófúvás van most a hegyek közt. Farkasok ijesztenek a dűlőutak mentén s mindennap elfogyasztanak egy-két tótot, aki a fehérségben sikító országútra merészkedett ki. Azóta az apjától sem kapott semmit, mintha a vonatok is elakadtak volna odafent... És míg vackorsorsán jártatta mendüresztét, édesanyjára gondolt s csak lecsuklott a feje. Jó sorsa volt a jogásznök mellett, nem panaszkodhatott. De azért, különösen eleinte, nagy félelmeket állt ki az édesanyja esetleges látogatása miatt. Mert tudta, hogy még halottan is be fog nézni Patakra, legalább egyszer. Késő estéken, mialatt Fehér úr a barátaival időzött el valamerre, vagy talán Mária kisasszonynál maradt el vacsorautánra, a Fellegvár toronyeresztékei nyöszörögni kezdtek a szilajodó szélben s Barla Jóska akadozó szívvel fülelgetett kifelé, hogy nem közeledik-e valami suhogó neszben? Egy havazó estén aztán, miközben összehúzódva félt az ágyban, csakugyan eljött az édesanyja.

Bizonyos, hogy csak ő lehetett.

A lámpa lehúzza pislogott, tűz égett a kályhában s a Fellegvár teteje recsegett a szélben. Barla Jóska félig aludt már, amikor arra neszelt föl, hogy valami suhogást hall a lépcső felől, ahogy csak az asszonyok szoknyája suhan meg... Aztán úgy rémlett neki, hogy odakint - igen óvatosan - a kezét ráteszi valaki a kilincsre. Félálmában is érezte, hogy szörnyethal a rémülettől. Aztán nyílt az ajtó s belépett rajta nesz nélkül az édesanyja. Nem változott semmit, csak az arca volt halovány. Igen halovány... Odalépett az ágy fejéhez és sokáig nézte a szendergő mendikánst. Mert Barla Jóska még ebben az állapotában is érezte, hogy nincs egészen magánál, hanem mintha aludnék félszemmel. Alig valamit, csak úgy rezzenésszerűen... De azért a foga meg-megkoccant a túlvilági félelemtől. Az édesanyja pedig állt ezalatt a fejénél s nézte őt ki nem mondható fájdalommal. Egyszer aztán lehajtotta a fejét s zokogni kezdett csöndeskén. A fojtott sírásra Barla Jóska is felébredt s ébrenszemmel is látta ekkor az édesanyját, amint nesztelenül elhúzódott tőle, aztán az ablaksarok felé hátrált, miközben keszkenője csücskével a szemét törölgette. A mendur már teljesen magánál volt s jól látta az édesanyja karcsú alakját, de akkor már sáppadni kezdtek a körvonalai. Aztán belefoszlottak a semmibe. Nem is látott többet azontúl.

Azon az éjszakán sokáig reszketett. És csak akkor tudott elaludni nehezen, mikor a paplan alatt összekulcsolta a kezét s elsusogta a Miatyánkot. Az édesanyja nem kereste föl többet, de Barla Jóska nagy félelmeket állt ki minden estén. Mert Fehér úr rendszerint csak éjfél körül nyitott haza.

Különben is nagy események játszódtak le ezalatt, amelyek sok izgalommal töltötték el a tanulóiifjúságot s a vihar, amely február vége körül szabadult ki egy estén, maga alá temette a Barla Jóska kicsinyke búját is.

Egy késő februári estén ugyanis megkezdődött a csiszlikekkel való ütközetek sora.

Úgy indult, hogy Stüszit, a daliás főszavalót, aki mindig panyókásan járt, egy éjszaka fejbe-ütötték hátulról s a délceg Stüszit vérebe fagyva szedték föl azután.

Tudni kell, hogy Stüszinek farkas-setétje volt, minélfogva alkonyattól-virradatig semmit sem látott e teremtett világból. De mert Stüszit megszokta, hogy vacsora után némi eszmecsere benézett a Kürtbe, minden estén egyedül kellett hazabotorkálni a vak utcában. Barátai, akik éjfél tájban elfelé készülődtek, hívták magukkal, hogy majd hazavezetik, ám Stüszit korainak találta még az időt s inkább maradt egyedül, miközben bizonyára szavalásra alkalmas költeményeken tündözött. Mikor aztán ő is felállt egyszer, odakint olyan setét volt, mint a dehec, de Stüszit megindult azért nagy elszántsággal s olyképpen, hogy tíz ujjával kitapogatta a kapukat, meg a házak ablakait. Ám a legtöbbször még így is eltévedt, dacára, hogy a kapuszámolásban valóságos fejnaturalista volt. Ilyenkor aztán az előtt a ház előtt, amelynél végleg belezavarodott a további számolásba, betapogatta magát az udvarba, az udvari ablakon bezörgetett s Krisztus sebeire rimázkodott a jámbor keresztyéneknek, hogy keljenek föl s vezessék őt hazáig, mert reggelig megveszi a hideg. A felzörgetett jámbor keresztyén minden alkalommal felöltözött, majd enyhe szemrehányások közt haza vezette Stüszit. De azért másnap este megint beült a Kürtbe, még alkonyat előtt s éjfél elmúlt régen, amire fölkerekedett volna egyesegyedül. Ennek természetyszerű következménye lőn, hogy újfent csak betapogatózott valamelyik kapun s az Isten szerelmére kezdett könyörögni, hogy ne hagyják őt gyalázatosan kint pusztulni, hanem vezessék haza.

Egy éjszakán megint a kapukat tapogatta végig a szavalóbajnok, mikor egy csizmadialegény úgy sujtotta tarkón az ólomgombú bikacsökkal, hogy Stüszit panyókástól eldűlt a járdán és ottmaradt, mint egy halott...

Lett ebből aztán, ami még nem volt!

Stüszit a főiskolai kórházban feküdt izzó fejjel, nagy-magatemetetlenül, amikor másnapra valóságos zendülés rohanta meg a kollégiumi folyosókat, meg az összes gárdákat a Hécztől a Hustáczig. Kavarogtak a tantermek s - a mendurokat kivéven - készülődött mindenki, mert kémek jelentése szerint a suszter-, fazekas- és börcszerzőlegények sem maradtak tétlenül ezalatt. Korpa János megvizsgálta tűzoltóparancsnoki gerundiumát, Pecsénye Pál vén buzogányt kerített valahonnét, napvilágra jöttek az összes boxerek s mint megtörtént dolgot rebesgették a lencsések, hogy Séra valami módon (talán az ablakon) befúrta magát a régészeti gyűjteménybe s egy halom Rákóczi-szabályt emelt ki onnét a hadjárat tartamára. Valóban, estétájt sok nagydiákot lehetett látni, amint kardosan csörömpöltek el a kollégium előtt s a vörös Cziczu, ahogy megpillantotta őket a boltajtó mögül, ijedten zárta be az üzletet. Megérezte, hogy a mai nappal lezárult a pacifista korszak...

Mert e naptól fogva minden estén álltak a gyalog-közelharcok. Kilenc óra után nagy kiáltozások voltak hallhatóak a Fellegvár mögül, vagy a várkert alól s a kardzörgést meg a görcsösbotok suhogását olykor egy magányos dörrenés verte át az éjszakában. Jajgatások keltek az éjszaka sűrűjében s nem egy sebesült maradt hátra. Mert a csiszlikek is sok elszántság közt verekedtek s többször is ők támadtak. Keserű harcok voltak! A télutó végső napjaiban zúgó hóviharba keveredett a város, de a fürgeteget is túlkiáltották a harcosok torkai, meg a buzogányok pörölycsapásai. Rút fenekedések közt kapták meg egymást, ahol érték. Sérának például két helyen is befakasztották a fejét. A harc annyira elmérgesedett, hogy már napközben is nyugtalanították egymást. Egy délután elékapták valahogy a csiszlikek vezérét, akinek olyan marhaerő volt az izmaiban, hogy tavalyelőtt két vállra fektette még az itt táborozott cirkusz erőművészt is, egy Tokajba való fiakkerost - és ahogy elékapták, leverték a lábáról és

sujkolni kezdték a füttykösökkel meg a fringiákkal... A szerencsétlen üvöltözni próbált, dehát annyi volt a rovásán, hogy szó sem lehetett irgalomról. Éppen a református esperes lakása előtt számolták a botokat a nyomorulton. A nagytiszteletű úr széttárt karral sietett elő a házból:

- Atyámfiai! Vérébe ölitek egy ártatlan felebarátunkat!

Nem hallgattak a nagytiszteletű úrra. Suhogva dolgoztak a botok s vér szivárgott a havas gyalogjárón. Utolsót rúgtak a csiszlikvezéren s otthagyták.

Sokáig húzódtak még az ütközetek és kisebb csetepaték. A mendikánsok vacsora után bezárkóztak a kamarákban és csak félhangon mertek beszélni az eseményekről, melyekkel szemben tehetetlenül álltak a professzor urak is. Mert a tekintély védelméről volt itt szó, mely az elődökről csorba nélkül szállt át a mai nemzedékre... Folytak a harcok s az érettebb elmék már azzal a gondolattal kezdtek foglalkozni, hogy fegyveres erő beavatkozása iránt fordulnak a hatósághoz, amikor végül sikerült fegyverletételre kényszeríteni a csiszlikek elszánt tömegeit. Egy márciusi napon ugyanis haditanácsba ültek össze Korpa, Pecsénye, Bunkó, Topa Péter, Patzok, Séra, Tengely Orbán, Osztricza és a többi nagyok s a vita eredménye gyanánt még aznap estén általános támadásra rendelték ki az akadémistákat, a trillákat és gödéket, úgyszintén a nyurgább termetű fikákat és lencséseket s ugyanezen az estén egyetlen átkaroló mozdulat révén a Bodrogra szorították be a csízeket. A jeges vízben lubickoltak és hápogtak aztán, mint a potykák.

Nagy szorongatásukban kegyelmet kértek. Megkapták, annyival inkább, mert abban az időben fenyegető intelmek érkeztek az ifjúság vezéreire is. Legutóbb a közigazgató írta ki a feketetáblára, hogy aki továbbra is kardot ránt, consilium abeundi-val fog sujtatni.

Erre mégis csak békét kellett kötni, a csiszlikek döntő vereségével. Most már bizonyos volt, hogy jövő télig meglapulva maradnak.

Hanem akkorára tavaszodni kezdett.

Ibolyanyitogató szél suhogott már a Királyhegy meg a Megyer felől s az utcai ablakokba a tavalyi virágokat kezdték kirakosgatni a kislányok. Minden diák gyöngyvirágot tűzött a szíve fölé...

Egy ilyen tavaszi délutánon, amikor megint szellő cirógatott a hegyek felől, Barla Jóska kinyitotta fellegvári lakása ablakát, hogy friss levegőt bocsásson be. Maga is az ablaknál maradt s ahogy lenézett egyszer, úgy tetszett neki, mintha az iskolakert kőfala mentén Mária kisasszony közeledett volna egymagában s éppen a Fellegvár felé.

Megremegett. Mert karácsony óta, mikor a csókot kapta, nem látta a kisasszonyt. Örült, hogy most megpillanthatta. A kisasszony ugyanakkor föltekintett s ahogy észrevette a mendikánst, intett neki. Barla Jóska mosolyogva bólintott, hogy megértette. Kapta a kalapját s szívrepesve futott le a lépcsőkön.

Csak a szép leány előtt állt meg, piros arccal:

- Kezét csókolom, Mária kisasszony. Úgy-e, hívni teccett?

- Hívtalak - s idegesen harapdálta a száját. - Mondd csak, itthon van-e Fehér úr?

- Nincs, kérem szépen.

A leány eltűnődött:

- Arra gondoltam, te Jóska, hogy meg lehetne-e nézni a szobáját? De úgy, hogy senki se tudja meg.

- Csak tessék utánam jönni - ajánlkozott készséggel a mendikáns. - Most úgy sincs idehaza senki, én pedig nem fogom megmondani sohase.

A leány maga elé nézett, hogy megtegye-e? Aztán gyors elhatározással a mendikáns után indult s lihegve sietett fel a lépcsőkön. Mintha titkos találkozóra sietett volna.

Ahogy fölért s benyitott, megállt és körülnézett a szobában. A szekrénykén észrevette a saját fényképét. Elfordult:

- Mondd csak, Jóska, mikor járt itthon utoljára Fehér úr?

- Tegnapelőtt, kérem szépen. Annyit mondott csak, hogy disznótorba hivatalos Szerencsre vagy hova is, hát hogy vigyázzak mindenre, amíg odalesz.

A leány fürkészve figyelte a mendikánst, hogy nem füllent-e?

- S nem mondta, mikor jön haza?

- Azt mondta, kérem szépen, hogy tegnap estére megjön. Vártam is rá sokáig. Ma estére talán itthon lesz...

- S nem hallottad, kikhez ment?

- Nem tudom, Mária kisasszony. Fehér úr az ilyet csak akkor szokta megmondani, ha jókedvibe van. Most pedig csakúgy morgott rám...

A leány megsimogatta a mendikánst, miközben mosolygott:

- Most mindenkire fuj. Reám is. Reméltem pedig, hogy itthonkapom a nagyságos urat. Te, Jóska, de el ne áruld valakinek, hogy ittjártam. No megállj! - és toppantott.

Körülment a szobában s mindent megnézett. A polc előtt belelapozott néhány könyvbe, az ágy takaróját felhajtotta, mindenre kíváncsi volt. Aztán az éjjeliszekrénykéről elvette a fényképet s a muffjába dugta.

- Kérem szépen, Mária kisasszony - szólt nagy aggodalommal Barla Jóska - igen kikapok Fehér úrtól, ha nem lesz meg a fénykép...

A leány megnyugtatta:

- Akkor csak gyere hozzám, majd adok én neki! Aztán ha nagyon találna faggatni, mondd meg Fehér úrnak, valaki azt üzeni neki, hogy fénykép csak annak jár, aki megérdemli...

- Ezt én nem mondom meg, kérem szépen, mert magamra haragítanám Fehér urat.

A leány mosolygott a mendikáns komoly ijedelmén. Még egyszer körülnézett:

- Csinos szobátok van, hallod-e! Most pedig remélem, haza fogsz kísérni.

- Igenis, Mária kisasszony - hajtotta meg magát Barla Jóska.

Alkonyat felé Kóréh Laci s még néhány mendurtársa kíséretében a Bodrogszemen kószált Barla Jóska s elijedt a tengervízen, mely elöntötte már a Fazekas-sort is. Nagyon sokan szorongtak a part meredekén s találgatták, hogy reggelig az áradás nem szakítja-e át az Ó-Bodrog töltését? Dühösen csapkodott az ár s mialatt elnyelte Kis-Patak szélső házait, az Ó-Bodrog gátján számtalan ember dolgozott a szakadásig. Óceán volt a vidék! Vajdacska tornya úgy látszott a Berek mögül, mintha a templom hasig állt volna vízben. A Bodrog közepén kidomborodva rohant az áradás.

Ekkor történt volna, egyesek látták is, hogy a folyó menekülő sodrában egy keskeny csónak kezdett bukdácsolni. Azok szerint, akik látták az istenkísértő vállalkozást, Tengely Orbán,

Bunkó és Süveges ült a csónakban s miközben kifeszített karral eveztek Kis-Patak felé, csintalan nótát fújtak lelkesen. Bunkó vitte a prímét, akit tavaly azért intett meg egyízben az Akadémiai Szék, mert kedvezőtlen hírért költötte a tápintézeti babcsuszpájznak. Pedig a Bunkó által terjesztett tréfa mindössze annyi volt, hogy a konviktusban főtt paszulyt állítólag elásta egyszer az egyik iskolakerti bokor alá s a paszuly néhány nappal rá - Áron vesszejeként - kihajtott... Ott repült most a csónak a sodor legtetetjén s a parton ácsorgó tömegből állítólag többen látták Gutmán urat, amint oldalt állt s halkán imádkozott a Tengely Orbán, Bunkó és Süveges életéért. Tartoztak neki.

Barla Jóska ezen az alkonyaton, amint a Bodrog-part felől egymagában sietett a konviktus irányába, a Szemere-utcában hirtelen fölfigyelt. Alig néhány lépésre két nagydiák haladt előtte s a hangjukról megismerte, hogy az egyik Czompó Simon úr, az Ifjúsági Közlöny felelős szerkesztője, a másik pedig hű társa a szerkesztésben: Orémusz úr, a színügyi rovat referense is egyben. Fehér Pistáról meg Mária kisasszonyról folyt köztük a szó, elég fesztelenül. Barla Jóska fülhegyezve figyelt oda s megtudta ilyenformán, hogy a joghallgatók multheti bálján Fehér úr táncra kérte föl a kisasszonyt, a kisasszony azonban - mert neheztelt valami miatt - azzal húzódott vissza, hogy már másnak ígérkezett oda... A jogásznök, úgy is mint a bál elnöke, sarkonfordult, reggelig más lányokkal mulatott viharosan s azóta feléje sem nézett a Fodor-háznak...

Czompó Simon sok kárörömmel folytatta:

- Nem is sejtet, barátom Orémusz, mekkora lenne a morális elégtétele, ha ez a kényes hölgy végleg kiadná az útját ennek a grasszáló alaknak!

- Magam is remélem most már - fűzte hozzá Orémusz.

Ám a két reménytelen szerelmes ezúttal is csalódott. Szinte katasztrófálisan.

Azon az estén hazatért Fehér Pista, feltűnő jókedvben. Jóska éppen a könyveit rakosgatta el s azon volt, hogy egy zártlevelezőlapon értesíti apját sorsa és állapota felől. Akkor nyitott be Fehér úr, kissé csatakosan:

- Szervusz, Jóska! Mi újság?

- Semmi újság, kérem szépen.

- Keresett valaki?

Jóska egy pillanatig habozott. De aztán Mária kisasszonyra gondolt, akinek meggyötört sorsán többször jártatta az eszét ma este. Annyit mondott:

- Senki se kereste Fehér urat.

Fehér Pista valami új nótát próbált eldúdolni, amelyet most szedett föl vidéken s levétvén nagykabátját, az ágyra dobta. Egyszerre csak lehajolt az ágy mellett s abbahagyta a nótát. Csönd támadt. Barla Jóska fölnézett a levélírásból s akkor nagyon megijedt. Mert az ágy mellett fölemelkedve állt már Fehér úr s női hajtút forgatott az ujjai között. Aztán közelebb lépett az asztalhoz:

- Jóska, ki vesztette el itt ezt a hajtút?

Jóskának remegett a szája, de nem válaszolt. Fehér Pista a mendikánshoz lépett s magához emelte az arcát:

- Eddig még sose hazudtál nekem. Ki járt a szobámban?

Barla Jóska kifeszítette a mellét s szembenézett az elnökkel:

- Azt én sohase mondom meg Fehér úrnak!

- Nono - ütődött meg Fehér Pista s mosolyogni kezdett a mendikáns harcias magatartásán. - Született gavallér vagy. S aztán, ha nem vagyok indiszkrét, miért nem mondd meg sohase?

- Mert meg van tiltva, kérem szépen.

- Vagy úgy! Ezer bocsánat... - s a szekrénykére pillantott véletlenül. - Most már tudom. Mária kisasszony tehát visszavette a fényképét. Hogy merete?

Felkapta a nagykabátját, zsebredugta a hajtút, az ajtónak indult:

- No megállj!

Elment.

Barla Jóska csüggedt fejjel maradt vissza, hogy minek is keverik bele az ilyen szerelmi titkokba? Aztán folytatta a zártlevelezőlapot, miközben szipogni kezdett. Mert sajnálta a kisasszonyt.

Késő este lett, amire mindennel elkészült. Megvetette az ágyát. A kollégium órája kilencet vert s már éppen el akarta fújni a lámpát, hogy lefekszik. Akkor jött vissza Fehér úr.

Még jobbkedvű volt, mint amikor először tért haza. Kabátját felakasztotta, aztán a Mária kisasszony fényképét vette elő a zsebéből s visszatette a szekrénykére. Fölnevetett:

- Abszolút lovag vagy, Jóska, ezt már kénytelen vagyok elismerni.

Barla Jóska drukkolva ült az ágya szélén. Fehér Pista fel és alájárt a szobában:

- Most pedig beszéld el nekem elejétől végig, mit csinált idefent Mária kisasszony s miről társalogtál vele? Nyugodt lehetsz, lovagi fogalmad nem köt többé. A kisasszony azt üzeni, hogy fölold minden titoktartás alól...

Barla Jóska belefogott hát. Fehér Pista kíváncsian hallgatta s többször felkiáltott:

- Micsoda egy ádáz mendur vagy te!

Ahogy a végére ért volna Barla Jóska, a jogásznök megarackolta:

- Jól van, öreg. Most pedig figyelj ide nagyon. Holnapután lesz Március Idusa... Tudod, mi az?

- Nemzeti ünnepély, kérem szépen.

- Eltalálad. Aznap este táncmulatság lesz a városházán. Másnap délután, uzsonna előtt, elszaladsz a várba, ott egy igen szép virágbokrétát rendelsz az üvegházban, a kertésznél, a bokrétát elviszed aztán Mária kisasszonynak. Itt a pénz, ez a korona külön a tied. Megértetted?

- Igenis, kérem szépen.

- Most feküdj le, nekem még egy kis dolgom van. Szervusz!

Feltúrte a prémgallérját s füttyörészve haladt le a lépcsőn.

Harmadnappal március Idusára virradt. Ezen a napon puha szél szokta megsimogatni a kollégium falait, a kollégium előtt pedig már jókor délelőtt ünnepi külsőben csoportosultak a diákok. Nemzetiszín-kokárda nyílt ki most is minden diák szíve fölött, mások Kossuth-ruhában feszítettek. Mindenki reménykedett valamiben, mint amaz emlékezetes napon. Ezzel a reggellel kezdődött a tavasz.

Barla Jóska is ott botorkált a többiek között mámoros lélekkel. Helyes kis csokor virított a gomblyukában, melyet Mária kisasszony küldött át neki tegnap este, lovagi szolgálatai

fejében. Zúgó fejjel nézte végig a nap zajos ünnepeit. A mendurok tömegében ott nyújtogatta nyakát a kálvinista templomban, midőn is a szénior a szószékről könyörgött az Úrhoz, hogy bocsássa meg a mi vétkeinket, mint mi is megbocsátunk a németnek. Ezt ugyan már nem mondta, de úgylis hozzágondolta mindenki áhítatos szívvel. Délre javított koszt volt a konviktusban, délután ünnepély az imateremben, mely alkalommal a nap jelentősége méltatott ünnepi beszédek, szavatok, ének- és zeneszámok keretében. Mialatt lent a teremben asszonyok, leányok legyezgették magukat, a mendurok és nagyobb fikák a karzaton nyomták egymást s lelkesedtek a forró levegőben. Olyan volt, mint az álom... Stüsü még gyengélkedett ugyan, mióta fejbeverték a csiszlikek s így nem állhatott ki a pódiumra, de kiállt helyette Osztricza. S eldörögven az ünnepi ódát, olyan hatást kavart fel, hogy negyedőráig éljeneztek, odafent pedig lábával dobolt a sok mendur, hogy csaknem leszakadt a karzat. S ugyanakkor felhangzott követelőn:

- Szerző! Szerző!

Mert csak természetes, hogy az óda díját (háromszor öt forintot) ezúttal is Czompó Simon szerkesztő vitte el. Czompó nem sietett elő mindjárt, nehogy tolaodónak gondolja valaki, de mikor már a mennyezet is belerengett a hívó kiáltásokba, kijött a pódium széléig, némileg közönyös arccal, mint akit az egész nem érdekel túlságosan s meghajtotta magát unottan. Aztán blazirtan húzódott vissza, mint a költők általában... Barla Jóska kigyúlt szemmel csapkodta a tenyereit. De csak akkor szakadt fel a láz, midőn egy hazafias melodramát adtak elő, melybe betéteket énekelt a vegyeskar. Száz-száz torok kiáltotta a tanár-dirigens nevét:

- Éljen Bathó! Éljen Bathó!

A kiváló dalszerző meghajtotta magát szerényen, de mivel éppen maliciózus kedvében volt, visszakiáltott a dübörgő tüntetésre:

- Miből? Mi-i-i-bő-ő-ő-ől?

Csodálatos volt minden. A kórust viharosan ünnepelték. Barla Jóska csak annyira tudott visszaemlékezni, hogy mikor a kifelé hömpölygő közönség közt szédülő fejjel ott támoogyott ő is, éppen Bathó tanár úr mellé sodródott el. A tanár urat éppen meggratulálta valaki, mire a tanár úr megingatván széles homlokát, nagy lelkiharmóniában ennyit mondott:

- Van benne valami, testvér. Mert tudni kell, hogy három nagy Jánosa volt eddig a főiskolának: Comenius Ámós János, Bathó János és Koch János.

Akik hallották, akaratlanul felkuncogtak. Mert Comeniusról, a pedagógiarháról köztudomású volt, hogy róla írta Csécsy: „ez a nagy kóborló legjobban szerette Magyarországon a pecsenyét, bort meg a kenyeret.” Koch Jánost viszont a kollégium főpacali minőségében tisztelték a mendikánsok.

Az ének- és zenetanár úr fanyar hangulata azonban érthető volt. Mert bármennyire tombolt is a közönség a vegyeskarnak, csallhatatlan fülével kiérezte, hogy a tenor II., a mindenki által gúnyolt cibere-fach egyes tagjai fejhargon, azaz fisztulában vitték a dallamot. Ezért még ott helyben eltökélte a tanár úr, hogy legközelebb alaposan szétvág a ciberében.

Mámoreban ment el az egész nap. Este bál volt a városháza dísztermében s vacsora után az ádá mendurhad is ott lábatlankodott a lépcsők körül, meg a nagykapuban, hogy hátha belekukkanthatnak valamit a táncsterembe. Barla Jóskának két lencséstársával sikerült a bejáratig lopnia magát s leesett a szája attól a menyei fényességtől, amely odabent ragyogott. Kájzerben serénykedtek a rendezők, szépséges kisasszonyok jártak karonfogva és mindig körbe a táncosaikkal, csillogó lámpák ontották a fényt s egyszer csak megpillantotta Fehér urat is, amint frakkos öltönyben sietett át a termen, kutatva a szemével, mintha keresett volna valakit.

Széles nemzetiszínszallag volt átkötve a vállán. Mosoly volt mindenki odabent. Az emelvényen ott fészkelte Jónás Jancsi teljes bandája. Már cincogni kezdtek a barna fiúk, a cimbalmos egyszerre csak dobolni kezdett a cimbalmon s akkor fergeteges erővel feldörgött a Rákóczi-induló. Barla Jóskán forróság ömlött el, de még nem ért rá magát elcsodálkozni sem, amikor Jónás Jancsiék ráfrittyentettek az első csárdásra. A párok hirtelen a cigány elé futottak össze s aprózni kezdtek, ki kötekedve és kecsesen, ki mélán andalogva. Ott hegyezett Tengely Orbán is egy szőke hölgygel és ha fordult sebtiben, a kájer repkedve sepet a légben. Egy preparandistát is látott, amint kissé oldalt, a zugoly felé rúgta a padlót keserűen és egymagában. A kavargásban felbukkant félpillanatra Czompó szerkesztő is a monoklijával, cipőhegyig eleganciában. Nyegle fejtartással cibálgatta táncosnőjét. Citerázott a cimbalom, sírt a kisbögő s amikor felszökött a hangulat s egyesek már felkiáltottak: hej-haj! és zsebkendőiket lebegteték a prímás előtt, - az ördög tudná honnét, honnét nem, - de az egyik sarokrészen csak feltűnt váratlanul a segédjegyző Legenyéről. És úgy, amint jött, felkapott a gardedámok sorából valami nagynénit s megpenderítván maga körül kétszer, összezsattantotta bokáit háromszor és noha botfűlű volt a segédjegyző, tehát abszolút zenei hallás híján, viharos kedvben kurjantott:

- Cifrázd Jancsi, tallért adok!

Barla Jóska odavolt a bűvölettől, különösen a fránya vicensótárius kackiás mivoltán. De akkor megfogta valaki a gallérját:

- Mendurok haza!

Koch János bácsi volt, a főpaca, aki ezúttal is óvatosan surrant be, hogy nem akad-e odabent is egy-két becsúszott lencsés, miután a többieket rég hazazavarta a lépcsőről, meg a kapuból. Barla Jóska megijedt, de nagyon, ahogy maga előtt látta János bácsit. Aztán behúzott nyakkal kezdett szaladni hazafelé. És csak sokára tudott elaludni ezen az éjszakán.

Másnap délután nagy virágcsokorral igyekezett a Fodor-ház felé. Benyitott az előszobába, de senki nem jött eléje. Kissé várt, aztán nagy-bátortalanul a szalonba nézett. Senkit sem látott odabent. Hirtelenül csend visített fel a fülében s olyan érzése volt, mintha mindenki meghalt volna a házban. Erre még ügyetlenebbül megnyomta az ebédlő kilincsét. Ahogy bedugta volna a fejét, Mária kisasszonyt vette észre, amint hímzőkeret fölé hajolva babrálgatott nagy elmerüléssel. A leány felállt s Jóska elé sietett, mintha igen-igen meglepték volna:

- Né, a mi kedves szublégátusunk! Köszönöm, Jóska, hogy ilyen figyelmes lovagom vagy s meg is csókolnálak, ha nem szégyelném magamat Fehér úrtól...

Barla Jóska csak most vette észre, hogy Fehér úr is a szobában van, a kályhának támaszkodva. Kissé fáradtan állt ott s biccentett Jóska felé. Annak jeléül, hogy a mendur megtette kötelességét, a mendur mehet!

Jóska elérte s meghajtván magát a kisasszony előtt, kifelé indult. A leány vissza akarta fogni:

- Ó Istenem, csak nem megy el tőlünk nehezteléssel! Várj csak, adok valamit...

- Köszönöm szépen, Mária kisasszony, de ma sok dolgom van, - füllentette nagy zavarában s valamit motyogva csaknem fejfelé ment a kilincsnek.

A leány utánanézett s neheztelve fordult Fehér Pistához:

- Hogy milyen kegyetlenek maguk ezekkel a buksi fiúkkal! A nézésétől ijedt meg, tudom.

- Rendnek muszáj lenni - szólt unottan a jogásznő s szájához emelte a tenyerét. Álmosnak látszott.

Bálutáni ernyed, jóleső hangulatban voltak mindketten. A leány odament a zongorához s vázába rakta a virágot. Majd visszajött, leült, a munkája fölé hajolt. Annyit mondott halkán:

- Úgy látszik, gondolt rám valaki... Nem is tudom, kinek köszönjem meg?

Fehér Pista nem szólt semmit.

S úgy maradtak ketten, szerelmes hangulatban. Odakint alkonyatra hajlott már: valamelyik szobában ötöt zengett az óra. Az ebédlő terrasranyúló nagy ablakán el lehetett látni az Ó-Bodrogig, amely fölött esteledő színek kezdtek már gyülekezni a tájon. Bent zsongító meleg volt.

Hallgattak. A leány a hímezőráma fölé hajolva kiskontyos fejével, Fehér Pista a kályhának támaszkodva, hátradugott kézzel. A leányt nézte és gyönyörködött benne.

Multak a percek, a negyedórák. Egyszer csak feldúdolt a leány:

*Nem vagyok én olyan kényes,
Azt is tudja kend -
Csak a szemem fényes,
Azt is tudja kend -*

Kis szünetre megállt. Fehér Pista kíváncsian figyelt föl, hiszen az új kis dalt csak tegnap délután énekelte először a kórus az ünnepélyen. S ni, ez már tudja! A leány folytatta, szinte magafeledten:

*Holnap délután
Fényes gyűrűt vegyen kend,
Esküvő után...*

Itt abbahagyta. Csend állt be. Fehér Pista várt egy szünetig, aztán így szólt, kérlelőn:

- Hogy van tovább, Mária?

A leány ráemelte a szemét:

- Nem akarja, kérem...

- De akarom!

Mária kisasszony nem szólt semmit, csak lehajtotta a fejét engedelmesen. Zavartan dúdolta:

*Holnap délután
Fényes gyűrűt vegyen kend -
Esküvő után
Kellemetes legyen kend -*

Elhallgatott s nem nézett fel többet. Fehér Pista mosolygott. Aztán, hogy még mindig nem pillantott föl a leány, így szólt, de meg sem mozdult:

- Mária, nézzen föl!

A leány meg sem rebbent.

- Mária, nézzen rám!

Erre már fölemelte az arcát: könnyek csillogtak a szemében, összenéztek. És mert Fehér Pista mosolygott, a leány is mosolyogni kezdett könnyes szemeivel.

Tavaszi szél jött a Királyhegy, meg a Megyer felől.

A Rákóczi-utca ablakai rég kinyitlak már s a virágok is kikerültek az ablakokba. Minden ablakból egy kislány hajolt ki a virágok fölé.

Éjjelenként nagyszemű csillagok lobogtak, az iskolakertben meg a Berekben fakadni kezdtek a fák. Részegítő illatok szálltak: minden diák és minden kislány szerelmes volt a városkában.

Barla Jóska egy délután, mikor fehérben villogtak Kis-Patak meg a Fazekas-sor házai, a Hécze felé tartott. Kóréh Laci látogatására indult el, aki Székely néni házában lakott, csaknem szemközt a Gyöngytyúkkal. Mert pakkot kapott Kóréh Laci s meghívta leghűbb mendurbarátját, hogy megkurálja őt. Barla Jóska befordult a hosszú, keskeny udvarba s meglátta Székely nénit, amint a hátulálló külön kis konyhája előtt vasalt, a konyha lépcsőjén pedig Görény harmadgimnázista ült, ugyanaz, akit egyszer már a karcserben láttunk gunnyasztani és mesélt valamit, mialatt Székely néni szipogva sírdogált.

Barla Jóska mendur volt csak, de azért nyomban tudta, miről van szó s elmosolyodott magában. Többször hallotta már Kóréh Lacitól, mi a Székely néni gyengéje, melyet csúnyán kihasználtak a nála lakó nagyobb fikák. Alacsony asszonyka volt Székely néni s amíg bírta vékony erszénye, egyetlen diákja nem maradt apróbb kölcsön nélkül. Ha aztán az ádáz lencsések túlléptek a hitel-kvantum végső korlátjain is, elszánt lépésre határozták el magukat. Tudták a gézengúzok, hogyha a szegény Rákóczi vagy a szerencsétlen Kossuth életéből kezdenek mesélni, a két hős bujdosó-állapotján sírva fakad Székely néni s ilyenkor odaadja utolsó krajcárkáját is. Ez idő szerint éppen Görény volt munkában s ezért mosolyodott el Barla Jóska. Görény nagy tűzzel magyarázott éppen:

- Mikor a határon menekült át Kossuth, még a kalap se volt nála...

Barla Jóska köszönt, amire Székely néni könnyes arccal nézett föl a vasalásból:

- Jónapot, Józsi! Ó, hogy verne meg benneteket az átok!

Ez az utóbbi kívánság már a németeknek szólt, akik halálra keresték Kossuth Lajost.

Kóréh Laci szükecske kamrájában nagy vendégséggel várta Barla Jóskát. Előszedték a bicskákat s enni kezdtek, két pofára. Először kifelé fülelgettek egy darabig s elkuncogtak a Görény csalafintaságain. Mert Görény szinte bujtogatott már odakint a Habsburg-Lothringeni-Ház ellen, de legalább nem eredménytelenül. Úgy negyedóra múlva látták, amint sunyi somolygással sietett át az udvaron s csörgetett valamit a zsebében. A két mendur sejtette mindjárt, hogy Görény ezúttal is kicsalta Székely nénitől a szükségelt három hatosokat.

Ahogy jót ettek odabent, a nénit is megkínálták, aki még mindig szipogott. Aztán elhatározták, hogy elköszálnak kicsit a tavaszi határban. Először a kollégiumnak indultak. S a kollégium előtt, ahogy föltekintettek az északi sarok felé, megrezzentek egy pillanatra. Mert Korpa János állt a másodikemeleti sarokszoba nyitott ablakában, összefont karral s a messzeségbe bámult, a Sátorhegyek irányába. Nézett-nézett és tünődözött. Talán valami régi kislány jutott az eszébe.

Barla Jóska odasúgott Kóréh Lacinak:

- Mire gondolhat most Korpa bácsi?

S lábujjhegyen osontak el a fal tövében, hogy meg ne zavarják valamiképpen ezt a nagy embert. Mert lenne akkor dolga a pipaszárnak!

...Tavaszt járt a városban. Az imént futóeső vonult el a házak felett s apró kis tócsák villogtak a napban. Sok ház előtt egy jogász, egy teológus álldogált s mosolyogva mondott bókokat az ablakba, ahonnet egy-egy kislány hajolt ki s fogadta komolyan a széptevést. Gyerekek és mendurok sétálgattak itt-ott s színes gömböket tartottak spárgán.

Tavasza volt, kék tavasz!

Barla Jóska és Kóréh Laci Újhely felé indult el az országúton, a Sátorhegyeknek, melyek északi hazájuk felé mutatták az irányt. Bódult fejjel mentek a tavaszi délutánban s egyszer csak látták, hogy előttük - a Fodor-ház táján - egy kékruhás kisasszony halad nesztelenül s az oldalán egy fiatalember ugyanúgy. Talán Mária kisasszony lehetett Fehér úrral. Ment a kék leány Újhely felé, bele a kék tavaszba. Néha mintha egymáshoz simult volna a kezük, néha összeborultak a fejükkal...

Hol vannak a régi kislányok, hol vannak? Neveiket bevéstük egyszer az iskolakerti fákba... Megnőttek azóta a fák, a nevek följebb mentek az ég felé, talán az egykori kislányok is égbeszálltak kitárt karjaikkal, mint az angyalok. Ma már a lábuk nyomát sem találni az iskolakert utacskáin... Hol keresselek Kóréh Laci, régi osztálytársam? S merre szóródtatok el ti, többi pajtásaim? Melyik sarkában a világnak kutassak utánatok? Mert magam vagyok már, nagyon magam... Ülök a szobában egyedül s az eszemben jártok gyakran, régi barátaim... És földöntúli messzeségből már csak halkuló dalaitokat hallom riadó füleimmel, amint fújjátok, egyre fújjátok szilajul határon innen, határon túl... Élni fogtok, mindig élni, pataki diákok, amíg merész dalaitok élnek!

NYOLCADIK FEJEZET

a nagy szorgalom-napokról, az Erdélyi-Önképzőkör üléséről, a maturandusok nehéz búcsúzásáról s az esztendő végéről. Hersli ismét szóbakerül.

Minden diák és minden kislány szerelmes volt a városkában.

Tavasza volt, késő tavasz. Éjszakánként lobogva égtek a csillagok s a Bodroglak messzi síkja fölött ha felhők és párák kezdtek emelkedni, a holdvilág ferde képe előtt lila tarajuk lett a fellegeknek, a lenge párák pedig olyan fura alakokban tetszetek föl, mintha a honfoglaló vitézek árnyai szálltak volna föl ezeréves hantjaik alól. Mert fürge lovaikon itt ereszkedtek le valamikor a lapályra, mialatt félkezüket kényesen tartották a csípőjükön. Ha meg szuroksötét ereszkedett a táj fölre, kísértetriasztó csend jött rá s a csendet csak egy-egy magányos reccsenés törte ketté a héczei kertek hátából. Mintha valaki loholva vágta volna magát keresztül a kerítésen. Nappalokint mindig szélesebben és magasabban feszült ki az égbolt s fényekben villódzott a tájék. Éles-zöldben harsant meg az iskolakert s zezugai között bódorogva bolyongtak a diákok. A tornatér merész kiáltozásokkal volt tele: mendurok játszottak metát, vagy nagyobb fikák füleslabdáztek ottan. Nyujtón tornásztak az akadémisták s diszkoszt dobtak, az egyenes főúton pedig dreszt-öltött atléták futottak versenyt. Lencsések kószáltak zümmögő magolással, mások ideáljaik nevét vésegették a nyirfák gyenge törzsébe.

Tavaszuó volt már.

Rég elmult húsvét, amely szintén legációval jár, de mivel ünnepi-vers csak karácsonyi elekción van, szólni sem érdemes a húsvéti és pünkösdi legációról. Most már, hogy éjfélt után világosodott, minden diák kakasszó előtt ébredt, mikor még a főutcán nem riant végig a csordástülök. Megfeszült erővel készült mindenki, mintha a téli ernyedtség napjait akarta volna helyrehozni. Ijesztő iramban közeledtek a vizsgák hetei. Séra például, ugyanaz, aki tavaly két szafaládéra szóló fogadásból át akart bujni a kollégium betonhidacskája alatt, már a madarak első csivogásánál átsétált az iskolakertbe s nagy elszántságában a nyakkendőjét is otthonfelejtette. Terve volt ugyanis, hogy még egyszer és utoljára belekukkant a tananyagba, mielőtt nekivágna a kollokviumnak. Leült egy félreeső padra s először a madárcsattogásra figyelt föl keveset, majd hátrahajtván nyakát a pad támlájára, horkolni kezdett. Az orrát égette már a nap, amire abbahagyta a fűrészelést s megdörzsölte a szemét. Amin azonban nem szabad megütödni, mert a nemes szándék mindenesetre megvolt Sérában, csak hát előző estén fönnmaradt keveset valahol. Mindenki törte magát ezeken a friss reggeleken és a napfényben úszó délutánokon. Szűk lett már az iskolakert s a legtöbb diák a téres határnak vette útját, miközben könyve fölé hajolt, belenézett egy pillanatra és akkor megint deklamálva bandukolt tovább. Nyüzsgött tőlük a városvége, meg a tájék, övék volt a szabad határ: a mesgyék, országutak, a temető csöndes utacskái, a Bodroglak, az Akasztódomb, Szélmalomdomb, Pityergődomb környéke, a várkert zugai a romfalak körül, távolabb a Királyhegy meg a Megyer kapaszkodói s a Bodroglak túlsó felén a Berek meg a Longerdő minden szépsége. A Berekbe ugyan Korpa, Tengely Orbán, Pecsénye Pál, Bunkó, Osztricza, Dugó s még többen is ki-kirándultak gyöngyvirágot szedni. A gyöngyvirág azonban régen elfonnyadt, Korpáék tehát az ardói csapszékből csónakon vittek magukkal némi gyöngyharmatot a Berekbe, ott kedélyes szalonnasütés közben megharmatoztatták tikkadt torkaikat s késő estén Csokonai-nótákat dalolászva ereszkedtek le a vízén. Mióta kinyílt a Berek, többször is kinéztek gyöngyvirágért, mentségükre föl lehet hozni azonban, hogy minden alkalommal magukkal vitték a héber és újszövetségi görögnyelv, a kánontörténet, a filozófiai enciklopédia, a római örökösödési jog s a peres és perenkívüli eljárás tankönyvét és kompendiumát is.

Barla Jóska is sokat törte magát ezekben a hetekben. Dolga gyűlt annyi, hogy sokszor nem ért rá magát elsóhajtani sem. Nagy csapásának emléke fölkereste még olykor, de édesanyja szelíd arca mindig halványulóbb színben tért vissza hozzá. Gyakran gondolt testvérekére is, akiket csaknem négy hónapja nem látott s mindössze annyit tudott róluk, hogy élnek a nagyanyjuknál. Apjától levelezőlap jött hosszú időközben s minden ilyen üzenet kitartásra nógatta. Barla Jóska lélegzett egy mélyet s minden erejével nekidült a könyveknek. Első tanuló volt már az osztályban s rendben látta jövő esztendejét. Buza tanár úr kétszer is megbiztatta, hogy fogják venni a Horváth Mária-féle tápintézeti alapítványra s kecsegtette a remény, hogy a tandíjat is elengedik egészben. Ha a pártfogásra gondolt, amellyel a tanár urak körülvették, sok hálaérzet nyílt a szívében s ezt a hálát megőrizte egész életére.

A zsibongó élet megnyugtató hatással volt reá s akaratlanul is belevetette magát. Alig volt odahaza valamit, Fehér úr rendszerint vastag könyvei fölé hajolva készült utolsó vizsgáira s csak alkonyat felé vette ezüsfogantyús pálcáját, hogy levegőre menjen keveset, vagy hogy rövid sétára vigye Mária kisasszonyt, ő maga pedig kapta a növénygyűjtőjét és akkor Kóréh Laci, Tatár Miska s még két-három mendurbarát társaságában, neki az erdőknek, meg a hegyeknek. Mert ezt igen lelkükre kötötte Buza bácsi, ki a szemléltető oktatásnak volt feltétlen híve. Ezeken a kirándulásokon bekószáltak hét határt s nem egyszer elkalandoztak a Pogánykútig, meg a Nyúlkút csodálatos völgyoszorulatáig is. Sokszor megállt a Királyhegy tetején, a bánya fölött s ha lenézett onnét, királynak érezte magát. Messze volt a város és lent, nagyon lent olyankor... A kollégium palateteje csillogott, a református torony csillaga meg a katolikus templom keresztje szikrát vert a napban s rozsdavörösben égett a vár három bástyája...

Észrevétlenül menekültek a napok. A tanár urakkal csak órán találkozott s az énekkari próbák is megritkultak: minden darabbal készen várt a vegyeskar. Sőt utóbbi időben Bathó tanár úrnak a cibere-fachot illető súlyos véleménye is enyhült valamit. Barla Jóska különben az utolsó hetekből mindössze egy szellemességét hallotta a tanár úrnak, hanem azt az egyet nagyon megjegyezte magának.

Történt eszerint, hogy Jóska egy alkonyat felé éppen a konviktusnak indult s eközben az énektanár úr kertje mentén vitt el az útja. A tanár úr barátságos összejövetelt tartott néhány barátja társaságában s éppen az utolsó üveg bort bontatta föl odabent. Az üveget e szavakkal vezette be:

- Ez a bor nevezetes, uraim, testvérek! Régi, mert katolikus; erős, mert református; zsidó, mert nincs megkeresztelve; luteránus, mert akármelyik kollégám issza meg, neki mindegy; unitárius, mert: Isten bizony, csak ez az egy van!

Derűlség követte odabent a tanár úr frappáns rögtönzését.

Barla Jóska továbbtrappolt aztán, hóna alatt a növénygyűjtővel. Mert úgy egyeztek meg Kóréh Lacival és Tatár Miskával, hogy öt óra után találkozni fognak az iskolakert mögött, ahonnét némi cserkészésre indulnak a Szélmalomdomb felé. Amint a kert főútján sietett volna el, vagy tíz-tizenkét akadémista jött szemközt, libasorban. Teológusok voltak, akik még jókor délután csaptak neki a határnak. Miután cipőjük lisztes lett a gyalogösvények porától s ők maguk gazdagabbak a tudományban, most hazafelé tartottak. Fáradtak lehettek, de azért zengő karban fűjták:

*Egészen sajátos a Schleiermacher
Felfogása...
Schleiermacher felfogása,
Felfogása,
Ugyan hol vagyon lakása!*

(Mitrovics professzor úr ugyanis így kezdte egyik előadását: „Egészen sajátos a Schleiermacher felfogása...”)

Az élen haladó teológus felemelte a jobb kezét:

- Ismételni!

És akkor ráváltak mind, mialatt valamelyik trilla tercelt is fisztulában:

*Schleiermacher felfogása,
Felfogása,
Ugyan hol vagyon lakása!*

Velük zengett az iskolakert, miközben továbbhúzódtak libasorban.

Szinte forrtak a napok: mindenki végső igyekezettel törte magát. Barla Jóska úgyszólván csak vasárnapokon ocsúdott magára, amikor lélekzetnyi pihenő következett. Tízperckor száz-száz diáktól kavargtak a folyosók, de tízperc után nagy siketség borult a kollégium fölé. A tantermekben túlnyomórészt ismétlésből feleltek már a fikák, kivéven a magyar haza történelmét, amelyből a VII-ikben ekkor értek el Világosig. Azaz hogy Világosig sohasem értek el, csak megközelítették valamelyest. A história tudós tanárát ugyanis mélyen bántotta a magyar sors eme katasztrofális fordulata. Ahogy tehát Világos közeledett volna az előadásban, a professzor úr hozzá is kezdett sok keserűséggel:

„Mindenfelől reánttört a német, meg a muszka. Kossuth Szeged felé húzódott a felelős kormány minisztereivel, Görgei pedig megindult Komárom alól véres fejjel, hogy megkezdje utolsó hadmenetét...”

Itt egyszerre megállt s öklével a katedrára vágott:

„Nem tudták megérteni egymást, ez volt a haza veszte! De nem folytatom, fiúk, mert úgy el vagyok keseredve, a teremtésit, hogy mindjárt elsírom magamat!”

Világost ilymódon mindig elkerülték a történelemben. De hiszen a tizenhárom aradi iszonyú végéből úgyis megtudódott mindent búsult gyászunk.

A délutánok menekültek a nyár felé. Áldozó-csütörtökön egynapos szünet jött, mikor is a tornatéren az Atlétikai-Klub tagjai magukat boszorkányos mutatványaikkal s este multság zárta be az atléták merész játékait. A pünkösdi vakáció is elillant, midőn is a diákság - ajkán a Szent Igékkel - még egyszer légációba szállt ki. És ahogy mind-fenyegetőbben jöttek az utolsó vizsgák napjai, az egyletekben is új élet lobbant föl nagy harcizaj között. Elkeseredett viták következtek, mert az egyes díjak odaítéléséről volt szó s ezek a viták kihatottak a kamarákba és az iskolakertbe is. Nem is kis dologról kellett dönten: ki írta az év folyamán a legjobb szép-prózai művet s ki tarthat igényt a legsikerültebb ballada koszorújára? A viták annyira mérgesedtek, hogy a mendurok fülét sem kerülték el a nagyok indulatos szócsatái. Barla Jóskát a nagyobbik Zólyomi egyszer becsúsztotta magával az Erdélyi-Önképzőkör egyik zajos ülésére s a mendikáns elszédült mindattól, amit látott és hallott odabent. Mialatt a leghátulsó padban nyújtogatta a nyakát, megfigyelte, hogy itt is két párt van, akárcsak az országházban, amelyről a téli tüntetések alkalmával Tengely Orbán úr lesujtó véleménye alapján jegyzett meg egyet-mást. Elnöki párt volt, meg ellenzéki párt itt is. Ha az elnöki párt részéről valamelyes indítvány tétetett, az ellenzéki párt tagjai gúnyosan nevettek. Szenvedélyes viták után egy verset olvasott föl a titkár, melynek az elnöki párt a legjobb lírai költemény díját szerette volna odaítélni. Köztudomású volt, - a legmélyebb titok leple alatt bár, - hogy a vers szerzője a főjegyző, tehát az elnöki párt egyik korifeusa, minélfogva szót kért az ellenzéki vezérszónok s tüzetes boncolásnak vetette alá a szóbanforgó költeményt. Körmönfont

okfejtéssel kimutatta, hogy a vers rímei klapanciák s hogy két helyen nincs meg a sormetszet. Mivel pedig a költeményben előfordult a „virány” kifejezés is, az ellenzék kritikusai idegölő csendben így folytatta:

- Némi malíciával mondhatnám azt is, tisztelt Kör, hogy a vers szerzője idézett szót egyszerűen Bajza Józsefből plántálta át...

Felzúdult erre a többségi párt:

- Eláll! Eláll! Burkolt gyanúsítás!

A bíráló a zajban képtelen volt szóhoz jutni. E miatt, nagy felindulásában, odacsapott a padra:

- Úgy látom, itt lehurrogják az objektív nézetet! Tisztelettel bejelentem azért, hogy a terrorral szemben apellálok a józan megértéshez s elálllok a további szótól...!

- Jobban is teszi! - kiáltottak feléje a túlsó padokból.

Új pont következett. Barla Jóska csak sejtette ennél fogva, hogy a súlyos gyanú dacára is, alighanem a kipécézett vers fogja megkapni az első díjat. Amire csengettek volna a táp-intézetbe s az ifjúsági elnök berekesztette az ülést, forgott vele a világ.

Itt voltak az utolsó napok!

A nagyudvar meg az iskolakert zsongott a menduroktól, kivéve Görényit, aki újólag karcerbe került, mivel az egyik konyának kétszer is meghúzta a fülét. A folyosókon eltűnődve s komoly tartással jöttek-mentek a nagydiákok, éppen úgy, mint a tanár urak. A professzorok gondterhelt homlokkal bukkantak fel óra előtt a tanári várószoba felől s megfontolt méltósággal haladtak el a tantermek felé. A gond ama fikák miatt való volt, akik a második diligenciában sem mutatván föl kellő ernyedtlenséget, most a szakadék szélén álltak: vagy elégséges-tanjegy némi javító-felelet árán, vagy menthetetlenül szekunda. Ott lehetett látni nyolcórás csengetés után Tuberó tanár urat, amint csoszogva igyekezett a VII-ikbe, hol is leszen majd fogaknak csikorgatása, miközben pápaszeme megcsillant vésztijslón: a fakockás folyosón kocogott el Zsoldos Beni bácsi, maga elé gondolkozva, bizonyára az Éneisz valamelyik komplikáltabb fejezettöredékén; Csontos professzor úr a históriának volt előadója s komoly arccal fordult még egyet az udvar élősövény-ellipszise körül, mielőtt meghallgatta volna a VI-ik ama lencséseit, akik javítóra jelentkeztek; Harsányi tanár úr a könyvtár felől sietett elő aprózott járásával, hogy a konyákkal átvétesse még egyszer a jézusi és apostoli mondásokat, lelkükre kötvén ezúttal is eleink szenvedéseit, akiket gályára hurcolt a német s ott baktatott az V-ik osztály tantermének Szilágyi tanár úr, némi fejcsóválással, mert az aorisztoszokból gyengén szuperált egy-két fika, az már tagadhatatlan volt. Az igazgatói szoba felé azalatt nagy lépésekkel sietett Rácz igazgató úr, akiről már a menduroknak is illett tudni, hogy ő Rousseau nagy méltatója...

Aztán csönd ásított végig az udvaron. Csak Koch János főpacal állt a csengő alatt s szinte kétségbeesve figyelte a kollégium óráját, melynek nagymutatójára egy veréb szállt s lenyomta azt tíz perccel. A főpacalt az búsította különösképp, hogy az ádáz mendurok közel negyedórát spórolnak meg az első órán. A verebet nem kergethette el, mert magasan állt az óra és így mindössze a fülét vakarta tehetetlenül.

És miközben Gutmán úrról olyan hírek kerültek forgalomba, hogy ágynak dőlt, mert a törlesztési részletek példátlanul gyatra összegekben futottak be hozzá, - elérkezett az utolsó nap is. E napon a maturandusok búcsúztak a főiskolától, amely nevelőanyjuk volt nyolc küzdelmes évig.

Tizenkét órára, mielőtt utolszor jöttek volna ki a tanteremből, már nagy tömeg feketedett az udvaron: akadémisták, lencsések, konyák és sok-sok kislány, akik kíváncsian vártak a nyolcadikosok utolsó kivonulására. Koch János bácsi haptákban állt a csengő alatt s teljesen megzavarodva, mert ezúttal nem tudott csengetni. A csengő ugyanis föl volt virágozva s literborok csüngtek az ütőjén, amelyek János bácsi tiszteletére voltak adresszálva. Mertha sok szigorral kezelte is a gyerekeket, de azt mindenki kénytelen volt belátni, hogy a főiskola jó hírneve érdekében nem is cselekedhetett másként.

Ott vártak csöndben valamennyien. Mikor aztán az óra elütötte a tizenkettőt, feltűntek a maturandusok, amint levett kalappal, kettős sorokban jöttek a folyosó felől. Felvonultak a csengő alá s ott körbeálltak, miközben búcsúnótát játszott a zenekar. Akkor a csengő-alatti elkopott köre állt fel az első eminens és elbúcsúzott a főiskolától. Megköszönte a nevelést s intette a kisebbeket, akik az ő nyomaikba lépnek, hogy őrködjenek a hagyományokon. Lehajtott fejjel hallgatott mindenki s Korpa János is megilletődést érzett, eszébejutván néhai ifjúsága. És akkor, valamennyi diák száján megharsant mégegyszer a Bathó János halhatatlan éneke:

*Válásra int immár az óra,
Még egy pohárral búcsúzóra...*

Sokan könnyeztek. Bathó tanár úr is - oldalt figyelvén - elégedetten bókolta ki ezúttal az ütemet. Úgy látszik, nem volt kifogása az alaphang ellen. Halk zene kísért a búcsúéneket, csak a bögő morgott. És akkor felzúgott legutoljára:

*Diáktanyámat itthagynom már:
Nem lesz hazám sose Patak már...
Fiúk, azért szeressetek!
Szeressétek a vén diákot;
Fiúk, fiúk, ha messze járok,
Üzenjetek! Üzenjetek!*

A leányok a szemüket törülgették, a maturandusok pedig megindultak visszafelé, ahogy jöttek. És mialatt távolodtak-távolodtak, a zenekar a ballagó vén diákról való régi dalt játszotta.

Szótlanul oszlott el mindenki az udvarról. Csak Koch János maradt a csengő alatt s nézett sokáig az eltűnt diákok után. Nyolc esztendő alatt sok bosszúságot okoztak neki a haszontalanok, de most mégis sajnálta őket. Úgy érezte, hogy tehetetlen kis konyákból az ő keze alatt cseperedtek föl emberekké.

De nem volt sok idő a komoly eltűnődésekre. Még aznap délután megjöttek a cenzorok. Vaskalapos, tekintélyes tartású nagytiszteletű urak, akik a vizsgákon elnökölnek majd fellegbevezetetlen ítélettel. Az ő vastag ceruzájuk a szentencia. Ha aztán leteszik egyszer azt a ceruzát, hazafelé mehet minden diák.

Előbb azonban ott kellett lenni az évváró ünnepségen, amely országos fényűnek ígérkezett ezúttal. Készült rá mindenki, mint soha eddig.

Mert idén volt két évszázada, hogy a fejedelem bejött Vereckén s Máriás zászlóit kibontotta a beregszászi vásártéren. S a libertás zászlók alatt megindult Esze Tamás népe a felsőtiszai síkságra... Tisztelet a poraiknak!

A rég elhanyaglott földönfutók emlékezetét meg kellett ülni. Hiszen a sáncok szélein megvannak még a kövek, melyeken e keserű elődök jártak egyszer s állnak még a roskatag bástyatornyok, amelyek mellvédjéről utolszor hordozta meg bús szemeit a fejedelem, amikor mindent itt kellett hagynia szegénynek.

A tornatéren már napokkal előbb valóságos favárat ácsoltak az ácsok, melynek tágas termében az ünnepélyzáró mulatságnak kell majd lezajlania. Itt lesz a tánc világos-virradatig, mialatt az öregek az asztaloknál borozgatnak majd, elbeszélgetvén a haza sanyarú helyzetéről... Az utolsó héten éjjelnappal készülődött az ifjúság. És amikor kivirradt a nagy reggelre, kuruc zászlók tengerében úsztak a házak: a kollégium, a vár, a tornacsarnok, az iskolakert, az egész város.

Nem is lehet azt elmondani! Hálaadó istentisztelet mind a két templomban, mialatt riadozva zúgtak a harangok. A reformátusok szószékéből Thaly Kálmán költögette utolsó urunk emlékét. Volt bankett, amelyen a nap jelentőségét méltató köszöntők hangzottak el. Délután pedig az imaterembe kezdett tódulni a nép.

Olyan volt, mint az álom... Az emelvény körül a főiskola nagy emberei s a legdíszebb vendégek sorakoztak. Mindenkinek szíve fölött piros-kék színeket lehetett látni. Ott voltak az egyházkerület vezérei: az ősz püspök, a főgondnok, aztán a gondnokok, tanácsbírák és cenzorok. Megjelentek közeli és távoli vidékek nagytiszteletű urai, akiket ugyancsak az Alma Mater nevelt annakidején, a vármegye képviselői, tanítók, birtokosok s igen sok tudós és képviselő a fő- és székvárosból. A roskadozó padsorokban ott legyezgették magukat a város asszonyai és leányai s felvonult az ifjúság is. Senki nem hiányzott! Ott lehetett látni Korpa Jánost az ősi zrinyiben, amint izzadt homlokát törülgette a fulladt hőségben, megjelent Tengely Orbán új-kájzerostul, Zajdó a hasával, a hórihorgas Pecsénye Pál, Baczó Balázs sevrócipőben, a Tariskák hárman, mögöttük Kánya Gyula, aki kantáros szivart szítt minden esetben, ha pénzküldemény érkezett a címére, ott volt Topa Péter a kandurhátával, Séra, azonfelül Bolha Endre rojtvégű nyakkendőben, a jogászok egytől-egyig, élükön Fehér Pistával, úgyszintén az idősebb Cugéber, Gyana, Bunkó, Patzok Béni, Osztricza és Süveges Elek cylinderben s tárogatóval, mert neki kurucdalokat kellett játszani a töröksípon...

Mikor az emelvényre felvonult az énekkar, a falak megdördültek a lelkesedéstől s mikor jajgatni kezdett a Süveges tárogatója, mindenki lebocsátotta a fejét. Hanem ahogy Stüsü állt ki a pódiumra, a hátában négy sűgóval! Panyókára volt vetve a mentéje, jobbkezét gesztusra vágta föl és szavalni kezdett. Minden szakasz után tomboltak. Stüsü pedig ráfenyegetett a nagy égre, mennydörgő hangon:

*Szóljatok álgyúim, szörnyen ropogjatok!
Dunának két partja rengjen alattatok!*

Három nappal ezután, alkonyat felé, Korpa János és Tengely Orbán magányosan bandukolt az állomás felé. Mögöttük Hersli lihegett két kofferrel s káromkodott, hogy mindjárt bokorba löki a két táskát, vesznének oda, ahova ő kívánja őket! De aztán csak továbbbszuszogott a két vándiák után.

Az ifjúság rég elszéledt már a négy világtájnak. Halott volt az iskolakert és halott a város.

UTOLSÓ FEJEZET,

amelyben új esztendő kezdődik. A költő „vale”-t int az olvasónak.

Két hónap mult el.

Szeptember másodikának késő-délelőttjén az iskolakerti kapun át, a Kutyaszorító felől, meg a Cziczu boltja irányából hirtelen a kollégium főkapujának kezdtek szaladni a mendikánsok s harsány torokkal azt kiabálták:

- Korpa bácsi mesét mond! Korpa bácsi mesét mond!

Korpa János akkor már csakugyan ott állt a főiskola vaskapujában s kozmos pipája negyed-araszra húzta le a száját. Pöffentett kettőt, kivette a szárat s elnézett az izgatott mendurok fölött:

- Hát aztán miről meséljek, édes fiaim?

- A száz farkasról, Korpa bácsi! - sipítoztak azok egyszerre.

Korpa János szélesen mosolygott:

- Mindjárt, gyerekek, csak előbb elrendezem a gondolataimat...

Akkor már egy sereg akadémista is ott szorongott a mendurok hátában. Persze, sokan hiányoztak a tavalyiak közül. Tengely Orbán, Topa Péter és Osztricza parókiára szállt ki, Dugó hír szerint Debrecenbe iratkozott be idei évre és jött helyettük sok-sok tapasztalatlan konya. De itt volt még a három Tariskából kettő, azonfelül Bunkó, Süveges Elek a tárogatóval, Pecsénye Pál, aztán Stüsü és a többiek mind. S mialatt a mendurok és konyák leesett szájával néztek fel a vörös Korpára, megszólalt hátulról Séra:

- Kezdhethéd már, János!

Korpa szippantott még egyet s kivette szájából a pipaszárat:

- Úgy történt az, gyerekek, hogy három esztendővel ezelőtt karácsonyi légációba indultam. „Szin, Szögliget, Perkupa, Varbóc” volt az ünnepem...

Csodásegű nap volt ez, amelyre szerelmes délután szokott következni. Siket csönd hallgatott a város szélein. A nap süttött még, de egyre hanyatló erővel. A héczei kertek kerítésein ökörmýál lengett s pókhálók szállkostak a verőfényben. Itt-ott idegen színek villantak meg a mennybolt őszi kékségében. Ezek már földöntúli üzenetei voltak a novembernek.

A kollégium kapujában egyszerre nevetés harsant fel s utána a Patzok süvítő hangja:

- Valld be, János, hogy nagy fantasztá vagy! A farkasok száma lehetett hatvanegy, de éppúgy negyvenhárom is...

- Hát akkor negyvenhárom volt, a teremtesít! - kiáltott fel nagy szorongattatásában Korpa János.

És míg a perkupai ordasok számát ily lényegesen sikerült lezorítani, szemközt, a Pletykadomb táján jogászok kezdtek csoportosulni. Úgy álltak ottan, kissé elvetett tartással, az ezüstfogantyús sétatálcáikra támaszkodva könnyedén. Legelől Czompó Simon, a Joghallgatók Egyletének ezidei elnöke s mindjárt mögötte Orémusz, aki az ifjúság bizalmából a Közlönyt volt hivatva szerkeszteni a folyó évben. Ott állt - kissé oldalt - Fehér Pista is. Ő már csak búcsúzni nézett be, mert Kolozsvárra készült a szigorlatokra.

A Trócsányi-bolt felől apró konyák jöttek a szüleikkel, hónuk alatt sok-sok könyvvel. Később, ahogy befutott az újhelyi személyvonat, karaván szakadt befelé a régi és új diákokból. Aztán felbukkant az utca végében Gutmán úr. Ahogy a jogászok elé ért, kivette a pipát s a pipa-szárral - úgy a válla fölött - a főkapu felé bökött:

- Figurás ember ez a Korpa úr...

Majd rápislogott Czompóra:

- Nincs valami portéka, elnök úr?

- Majd később, Gutmán úr - nevettek a jogászok.

A kollégium előtt eközben az utolsó attack indult meg Korpa ellen:

- Tíz se volt ott, János! Ismerd be férfiasan!

- Soha! - hadonászott a félkaréj közepén Korpa János.

A mendurok tömegében ott drukkolt Barla Jóska is. Nagy áhitattal nézett Korpára, akit annyi farkas kapdosott a légatusi kájzerjánál fogva s Korpa bácsi mindazáltal itt áll jó egészségben, sőt vígan pipákol. Tegnap reggel jött be a nagymamájától, némi búval kis testvérkéi után. De aztán föllélekzett. Nem volt már ügyefogyott konyha többet! Még aznap beiratkozott a II. B-be s estefelé már elcsípett egy bús konyát a tornatér körül. Nagy fölénnnyel vállonveregette:

- No, kisöcsém, van már nyolckötetes tornakönyve?

Ott topogott a szélen, sok csodálattal adózván Korpa bácsinak, aki már-már ingadozni látszott... És akkor, amint oldalt nézett véletlenül, meglátta Mária kisasszonyt. Habos nap-ernyője alatt épp akkor tűnt fel a Szemere-utca végében s a Fodor-ház felé fordult. Utánafutott lelkendezve:

- Keziccsókolom, Mária kisasszony!

A leány visszaneézett:

- Te vagy az, Jóska? Jé, hogy megnyúltál! Igaz-e, hogy nálunk fogsz lakni? Remélem hazakísérsz...

- Igenis, kérem szépen...

Akkorára utólérte őket Fehér Pista is. Kezet csókolt a lánynak. Aztán megindultak hármasan.

A jogászok tűnődve néztek utánuk. Orémusz a színházi látcsövet is szeméhez illesztette és srófolt rajta valamit...

A főkapu előtt vad kavarodás tört ki e pillanatban, de a kavarodáson keresztül is áthasított a Pecsénye vércsehangja:

- Leszögezem, hogy egy farkas se volt a perkupai erdőben!

- Megengedem! - kiáltott vissza Korpa. - De becsület-szentséges-egy-Úristenemre mondom, hogy valami zörgött abba a bokorba!

És akkor harsogni kezdett ő is. Szinte trombitálva.

A konviktusba az első csapatnak csengettek. Öt perc múlva üres volt a főbejárat, meg az iskolakert. Senki nem mutatkozott az utcán. Csak Stüsü állt a kollégium északi sarka előtt, a széles gyalogjáró legszélén.

Sütött a nap, úsztak a pókhálók.

Új esztendő kezdődött!

Állt ott Stüsü egyesegyedül, panyókásan s olyan bajusszal, mint két felhorkanó agyar. Talán szavalásra alkalmas költeményeken tűnődözött, mert fütyölt. De hogy! Vékony-cérnában kezdte, aztán felcsapott és csattant váratlanul, trillázott, aláfestett sajátmagának, csapongva ujjongott fel, széttárult és csattogott-csattogott...

Szebben talán a fülemile-madárnál is.

- VÉGE. -

JEGYZET

A regényben gyakrabban előforduló diákkifejezések magyarázata:

Alma Mater: Édesanya. A kollégiumot hívják így.

Brugó: A tápintézet tagjainak négy napra kiadott egész kenyér. Ebből vittek magukkal ebédhez, vacsorához egy darabot a diákok.

Elekció: Ünnepválasztás, előre megállapított rend: felülről kezdve az egyes évfolyamok és a tanulmányi előmenetel szerint.

Feketetábla: Hirdető-tábla a kollégium nagy folyosóján. Az igazgatók ezekre függesztik ki az ifjúságra vonatkozó összes hirdetéseket, pályázatokat és egyéb tudnivalókat.

Fika: Általában diák.

Fugál: Órát mulaszt. Mikor a diák minden komolyabb ok nélkül nem jelenik meg az órán. Legtöbbször azért, mert nem készült el a leckéből.

Futás: A légációba menő ifjak, akik még nem voltak ünnepi követek, a főiskolai lelkész előtt felmondják a prédikációt. Előre kitűzött időben és helyen, az elekció előtt.

Füstös: A görög és latin klasszikusok titokban használt magyar fordításai. Más iskolákban „puska” a neve.

Göde: Elsőéves joghallgató.

Ifjúsági Közlöny: A „Sárospataki Ifjúsági Egylet” havi közlönye. Ebben az esztendőben (1925) ülte meg negyvenéves jubileumát.

Konya: Elsőosztályú gimnázista.

Legáció: Ünnepi-követség intézménye. A három főünnepre a főiskola az akadémiai hallgatókat és a főgimnázium VIII-VII. osztályú növendékeit Isten ígéjének hirdetésére kiküldi az egyházközségekbe, amiért bizonyos honoráriumot kapnak a hivektől. A szegény diák ezekből tartja fenn magát.

Legátus: Kiküldött ünnepi-követ.

Lencsés: Lencséseknek csúfolják a pataki diákokat ma is, mert régebben hetenkint egyszer, szombaton úgy a konviktusban, mint a gazdasszonyok kosztján lencsét ettek.

Mendikáns: A szegény néposztályból való alsóbbosztályú kisdíák. Kedvelt alakja a „mendur”.

Méta: Labdajáték.

Pátens: Nyílt-levél, melyet a főiskola nevében a közigazgató ad a karácsonykor, húsvétkor és pünkösdkor légációba induló ifjaknak a gyülekezetek és egyes gyülekezeti tagok számára. Van hivatalos és közönséges pátens. A széniori pecséttel ellátott hivatalos pátens mindig az egyházközségnek szól.

Peckás: Fűtő kisdíák.

Rekvirálás: Meglátogatása ama gyülekezeti tagoknak, akikhez a legátus pátent visz az ünnepeket megelőző szombaton.

Szénior: A szénior a teológiát végzett jeles ifjak közül a teológiai-kar ajánlására a Köziskolai-Szék választja egy évre. Ismételten megválasztható.

Szublégátus: A legátus mendikánsa. Rendszerint olyan kisdíák, aki a legátusnak valamelyes szolgálatokat tesz az iskolai életben.

Tógátus: Papipályára készülő ifjú. Régebben tógát, azaz hosszú, bokáig érő öltönyt viseltek. „Non togatus” az a díák volt, aki világi pályára készült.

Trilla: Elsőéves teológus.

K. J.